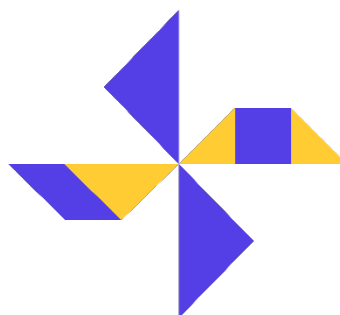

Uwagi do projektów podstaw programowych zgłoszone przez organizacje SOS dla Edukacji

Niniejsze opracowanie jest zbiorem autorskich recenzji ekspertów organizacji społecznych. Stanowiska i rekomendacje zawarte w dokumencie odzwierciedlają postulaty poszczególnych organizacji, bez uzgadniania wspólnego stanowiska sieci.

Warszawa, 6.10.2025 r.

Wnioski i Zastrzeżenia Dotyczące Projektu Nowej Podstawy Programowej Fundacja Alternatywy 3 - Aga Chojnacka

I WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

1. Ryzyko checklisty i przeciążenia efektami

Dokument bardzo szczegółowo rozpisuje osiągnięcia końcowe w wielu obszarach. Grozi to „odhaczaniem” mikrocelów kosztem emergent curriculum, dłuższych bloków zabawy i pogłębionego inquiry. W praktyce NZ i EYFS większy nacisk kładzie się na obserwację, dokumentowanie i responsywne planowanie niż na rozbudowane listy efektów.

2. Patriotyzm i dziedzictwo kulturowe wymagają wyważenia perspektyw

Silnie zaakcentowano symbole narodowe, tradycje i przynależność narodową. W modelach PYP i w brytyjskim EYFS równoważy się lokalną tożsamość z różnorodnością, otwartością międzykulturową i global citizenship już od przedszkola. Warto dopisać wyraźne zapisy o dialogu międzykulturowym i inkluzywności.

3. Sprawczość zapisana bardzo dobrze, ale potrzeba mocniejszego zabezpieczenia czasu na zabawę swobodną i projekty

Choć dokument wyraźnie mówi o sprawczości i zabawie, w praktyce szkoły mogą ją ograniczać przez presję realizacji efektów. Zalecamy doprecyzowanie minimalnych wskaźników czasu na zabawę swobodną, pobyt na zewnątrz i projekty dzieci jako niepodlegające redukcji.

4. Dokumentowanie procesu uczenia się do wzmocnienia

Brakuje konsekwentnej koncepcji dokumentacji pedagogicznej jako narzędzia uczenia się i współprojektowania programu z dziećmi i rodziną, charakterystycznej dla Reggio i NZ (learning stories, portfolio, tablice dokumentacyjne).

5. Wczesny rozwój umiejętności językowych i matematycznych wymagają mocniejszego zakotwiczenia w zabawie

Opis wczesnej nauki czytania, pisanie i matematyki jest bogaty, ale miejscami brzmi jak sekwencja gotowości szkolnej. W EYFS i PYP rekomenduje się rozwijanie alfabetyzacji i mu. matematycznych poprzez sensowne konteksty, gry narracyjne, ruch, muzykę i projekty. Warto dopisać przykłady praktyk opartych na zabawie i integracji ze sztuką oraz przyrodą.

6. Współtworzenie przestrzeni i dnia przez dzieci do doprecyzowania

Warto wyraźniej wskazać, że dzieci współdecydują o aranżacji kąpek, rotacji materiałów, zasadach korzystania ze stref, a także o planie dnia w zakresie możliwym dla grupy. To praktyka charakterystyczna dla Reggio i PYP.

Rekomendacje uzupełnień

- Wprowadzić wyraźne minimum czasowe na zabawę swobodną, przebywanie na zewnątrz oraz projekty dzieci, aby zabezpieczyć je przed zredukowaniem.
- Rozwinąć rozdział o dokumentowaniu procesu: portfolio dziecka, learning stories, dokumentacja ścienna tworzona z dziećmi, cykliczne „konferencje” dziecko–rodzic–nauczyciel.
- Zrównoważyć zapisy o patriotyzmie zapisami o różnorodności, antydyskryminacji i global citizenship w języku adekwatnym do wieku.
- Dodać przykłady integracji rozwoju języka, alfabetyzacji i matematyki z zabawą, ruchem, muzyką, sztuką i przyrodą, zamiast sekwencji quasi-szkolnych ćwiczeń.
- Rozszerzyć rozwój umiejętności matematycznych o twórczą ekspresję i wspólne dokumentowanie doświadczeń w bezpiecznych, analogowych narzędziach, z mocnym udziałem rodziców.
- Dopisać mechanizmy współdecydowania dzieci o przestrzeni, materiałach i planie dnia, w tym rotacje stacji i głosowanie nad projektami.

II EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA

1. Przeładowanie treści

Choć dokument deklaruje podejście zintegrowane, w szczegółowych efektach uczenia się znajdujemy bardzo rozdrobnione, encyklopedyczne listy. To grozi checklistowym podejściem i brakiem przestrzeni na dociekanie i zabawę. Modele takie jak PYP i Reggio stawiają na emergent curriculum i pogłębione inquiry zamiast realizowania setek mikrocelów.

2. Brak jasnej afirmacji zabawy jako głównego medium uczenia się

Zabawa pojawia się jako metoda obok innych aktywności. W podejściach opartych na dziecku to fundament – najważniejszy sposób badania świata i budowania znaczeń. Dokument redukuje zabawę do gier dydaktycznych, które stają się narzędziem w ręku nauczyciela. Tymczasem zabawa ma własną wartość i powinna być uznana za główną formę uczenia się dziecka.

3. Ograniczona sprawczość dziecka

Wiele zapisów brzmi transmisyjnie: „uczeń powinien”, „uczeń wykonuje”. Choć pojawia się możliwość wyboru lektury czy udziału w projekcie, jest tego niewiele. W nowoczesnych podejściach dzieci współdecydują o procesie uczenia się i projektują go razem z nauczycielem. To buduje motywację, odpowiedzialność i postawy obywatelskie.

4. Brak głębszej koncepcji dokumentowania procesu uczenia się

Dokument mówi o monitorowaniu efektów i ich prezentacji, ale nie o dokumentowaniu jako praktyce pedagogicznej. W Reggio dokumentacja jest kluczowym narzędziem refleksji i rozwoju, zarówno dziecka, jak i nauczyciela. Powinna być integralną częścią procesu uczenia się, a nie tylko narzędziem oceny.

5. Kulturowy i tożsamościowy nacisk

Silny akcent na przynależność narodową i symbole państwowe może ograniczać inkluzywność i uniwersalne podejście. IB PYP pokazuje, jak łączyć lokalną tożsamość z global citizenship i postawą otwartości. Współczesna edukacja powinna uczyć zarówno postawy obywatelskie, jak i otwartości na różnorodność.

6. Etyka i wartości

Dokument podkreśla rolę empatii i troski, ale nie odwołuje się do Konwencji o Prawach Dziecka, zwłaszcza artykułu 31 o prawie do zabawy i uczestnictwa w kulturze. Brakuje też wyraźnego uznania głosu dziecka w procesach edukacyjnych. Włączenie perspektywy praw dziecka uczyniłoby podstawę bardziej spójną z międzynarodowymi standardami.

III EDUKACJA OBYWATELSKA

Krytyczne uwagi i ryzyka

1. Sprawczość ucznia jest niewystarczająco ujęta

Dokument przewiduje działania uczniów, ale nie opisuje stałych mechanizmów współdecydowania. Brakuje ram dla współtworzenia treści zajęć, ustalania kryteriów sukcesu i praktyk samooceny, refleksji oraz

stawiania sobie celów.

2. Brak wyraźnych powiązań z Celami Zrównoważonego Rozwoju (UN SDGs)

Cel 16 jest obecny pośrednio, ale inne cele takie jak równość płci, mniejsza nierówność, odpowiedzialna konsumpcja czy działania klimatyczne są słabo widoczne. Potrzebne jest systemowe mapowanie działań na rzecz SDGs oraz powiązanie ich z lokalnymi projektami społecznymi.

3. Niedostateczne podejście systemowe

W projekcie są debaty i działania, ale brakuje narzędzi rozwijających umiejętność badania złożoności i prototypowania rozwiązań.

4. Obywatelstwo cyfrowe w ograniczonym zakresie

Dokument koncentruje się na weryfikacji informacji, ale nie rozwija kompetencji tworzenia treści obywatelskich, prowadzenia dialogu online, fact checkingu, etyki algorytmów czy ochrony danych i prywatności.

5. Silny nacisk na patriotyzm i symbole narodowe

Taka perspektywa może osłabić elementy global citizenship i interkulturowości. Brakuje równowagi między tożsamością lokalną i narodową, a kompetencjami globalnymi oraz wyraźnego odwołania do praw dziecka i jego głosu w procesach edukacyjnych.

6. Brak spójnej koncepcji dokumentowania uczenia się

Dokument mówi o monitorowaniu efektów, ale nie wskazuje dokumentowania jako narzędzia refleksji i rozwoju. Brakuje obowiązkowego portfolio obywatelskiego, rubryk czy protokołów debat wspierających ocenianie kształtujące i uczenie się na bazie doświadczeń.

IV EDUKACJA INFORMATYCZNA

Mocne strony projektu

- Spiralna struktura nauczania, która pozwala stopniowo rozwijać coraz bardziej złożone umiejętności i wracać do zagadnień w nowych kontekstach.
- Akcent na myślenie komputacyjne, programowanie i rozwiązywanie problemów, co jest zgodne ze standardami ISTE i praktykami PYP.
- Włączenie edukacji medialnej, krytycznego myślenia i cyberbezpieczeństwa, co koresponduje z podejściem Common Sense Media.
- Uwzględnienie wpływu technologii na środowisko i społeczeństwo, co wpisuje się w koncepcję zrównoważonej edukacji cyfrowej.
- Projekty interdyscyplinarne i działania na rzecz dobra wspólnego, które zbliżają program do praktyk inquiry i service learning w PYP.
- Moduły oparte na współpracy, tworzeniu treści cyfrowych i świadomym korzystaniu z narzędzi sztucznej inteligencji, co jest spójne z aktualnymi trendami w edukacji.

Krytyczne uwagi i ryzyka

1. Nadmierna koncentracja na umiejętnościach technicznych

Dużo miejsca poświęcono programowaniu i algorytmom, a mniej rozwijaniu postaw i kompetencji obywatelskich w środowisku cyfrowym. Standardy ISTE pokazują, że uczeń powinien być nie tylko programistą, ale także konstruktorem wiedzy, innowatorem i świadomym obywatelem cyfrowym.

2. Zbyt mało miejsca na sprawczość ucznia

Projekt przewiduje pracę projektową, ale nie opisuje mechanizmów, które pozwalają uczniowi współdecydować o procesie, kryteriach sukcesu czy sposobach dokumentowania uczenia się. PYP oraz ISTE akcentują rolę ucznia jako aktywnego współtwórcy programu.

3. Obywatelstwo cyfrowe w ujęciu ograniczonym

Dokument mówi o ochronie danych i netykietce, ale brakuje tematów takich jak zdrowie psychiczne online, równowaga w korzystaniu z ekranów, algorytmy i ich rola w polaryzacji, odpowiedzialne tworzenie przestrzeni cyfrowej i umiejętność prowadzenia konstruktywnego dialogu online.

4. Sztuczna inteligencja w ujęciu technicznym

Uczeń ma trenować modele i używać narzędzi AI, ale brakuje miejsca na refleksję etyczną. Nie ma odniesień do biasu, odpowiedzialności za dane, roli AI w dezinformacji czy etycznego projektowania. ISTE i Common Sense

Media kładą nacisk na krytyczne i etyczne korzystanie z technologii, a nie tylko na techniczne opanowanie narzędzi.

5. Integracja z innymi przedmiotami tylko deklaratorywna

Choć dokument wspomina o interdyscyplinarności, nie daje jasnych mechanizmów jej realizacji. Na przykład w IB PYP/MYP/DP, informatyka jest wbudowana we wszystkie dziedziny, wspiera matematykę, języki, nauki przyrodnicze i sztukę, a nie istnieje w izolacji.

6. Brak odniesienia do ram międzynarodowych

Projekt nie nawiązuje wprost do standardów ISTE, OECD czy UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. To osłabia jego kompatybilność z globalnymi trendami edukacyjnymi i ogranicza możliwość porównywania efektów kształcenia.

V JĘZYK NOWOŻYTNY

Krytyczne uwagi i ryzyka

1. Dominacja perspektywy strukturalnej

Choć dokument deklaruje podejście komunikacyjne, listy wymagań są rozbudowane i koncentrują się na strukturach i kategoriach leksykalnych. Może to prowadzić do nauczania list słówek i testowania, zamiast autentycznej komunikacji. Najlepsze praktyki sugerują integrację języka z treściami przedmiotowymi (CLIL) i doświadczeniami ucznia.

2. Za mało odniesień do holistycznego rozwoju dziecka

Brakuje wzmocnienia powiązań języka z emocjami, sztuką, ruchem, zabawą i ekspresją. W podejściach takich jak PYP język obcy rozwija się w naturalnym kontekście życia klasy, w projektach i zabawie, a nie tylko w ćwiczeniach językowych.

3. Sprawczość ucznia ograniczona

Uczniowie w projekcie są głównie odbiorcami treści. Brakuje zapisu o wyborze tematów, tekstów czy sposobów prezentacji. W nauczaniu języka dzieci uczą się najlepiej, gdy mają poczucie wpływu na to, czego i jak się

uczają, np. poprzez projekty, storytelling, gry czy portfolio językowe.

4. Brak wyraźnego nacisku na różnorodne strategie uczenia się języka

W dokumencie nie ma odniesienia do strategii metakognitywnych, refleksji nad własnym uczeniem, samooceny i korzystania z portfolio językowego. To są elementy, które wspierają rozwój autonomii ucznia i są zgodne z dobrymi praktykami międzynarodowymi.

5. Kultura potraktowana powierzchownie

Choć pojawia się aspekt realiów życia codziennego, nie ma mowy o głębszym rozumieniu różnorodności kulturowej, otwartości międzykulturowej czy global citizenship. Nauka języka to także nauka dialogu międzykulturowego i empatii.

6. Zbyt mało integracji z innymi obszarami edukacji

Choć wspomina się o pracy projektowej, dokument nie wpisuje języka w pełni w inne obszary, jak nauka, sztuka, matematyka czy edukacja obywatelska. CLIL i PYP pokazują, że język najlepiej rozwija się w zintegrowanym uczeniu się treści i języka.

VI KSZTAŁCENIE OGÓLNE W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Krytyczne uwagi i ryzyka

1. Przeładowanie treści i poziomów

Wiele efektów uczenia jest rozpisanych bardzo szczegółowo. To grozi podejściem, w którym nauczyciele koncentrują się na „odhaczaniu” wyników zamiast na pogłębionym procesie badawczy i projektowym i rozwoju kompetencji. Programy NZ i Australii stawiają na elastyczne ramy i priorytety, a nie listy mikroc celów.

2. Nacisk na patriotyzm i symbole

Dokument mocno akcentuje postawy narodowe i patriotyczne. W PYP i w programach NZ/Australia ważniejsze jest równoważenie lokalnej tożsamości z global citizenship i intercultural understanding. Silny nacisk jednostronny może ograniczać inkluzywność i otwartość.

3. Sprawczość obecna w zapisach, ale istnieje ryzyko formalizacji

Choć pojęcie sprawczości jest mocno zaakcentowane, w praktyce może zostać sprowadzone do formalnych działań i raportowania, zamiast autentycznego oddawania dzieciom głosu i wpływu na uczenie się. W PYP “agency” oznacza codzienne współdecydowanie i projektowanie ścieżki uczenia, nie tylko udział w samorządzie czy projektach.

4. Brak spójnej koncepcji dokumentowania uczenia się

Mówi się o monitorowaniu i informacji zwrotnej, ale brakuje dokumentowania procesu jako praktyki refleksyjnej (portfolio, learning stories, widoczne uczenie się). W PYP i w Nowej Zelandii dokumentowanie jest narzędziem do refleksji, współpracy z rodzicami i wzmacniania sprawczości ucznia.

5. Relatywnie mało miejsca na zabawę i eksplorację w młodszych klasach

Choć dokument deklaruje wszechstronny rozwój, nie ma mocnego podkreślenia zabawy jako podstawowego środowiska uczenia w edukacji wczesnoszkolnej. W PYP, a także w wytycznych NZ i Australii, play-based learning jest fundamentem na pierwszym etapie.

6. Ryzyko zbyt sztywnej interpretacji w szkołach

Pomimo wielu nowoczesnych zapisów (dobrostan, sprawczość, interdyscyplinarność), ich realizacja w praktyce będzie zależeć od interpretacji szkół i nauczycieli. W przeciwieństwie do PYP czy programów NZ (Nowej Zelandii), brakuje nacisku na autonomię i elastyczność szkoły jako organizacji uczącej się.

VII ZAJĘCIA PRAKTYCZNO TECHNICZNE

1. Dokumentowanie procesu jako uczenia się

Jest prezentacja efektów i ocena według kryteriów, ale brakuje obowiązkowego portfolio procesowego: szkice, zdjęcia iteracji, feedback użytkowników, dziennik decyzji projektowych, rubryki refleksji. To kluczowa praktyka w makerspace’ach.

2. Otwarte zadania z niskim progiem wejścia i wysokim sufitem

W katalogu produktów są gotowe przykłady. W kulturze

maker/majsterkowania zadania formułuje się możliwie punkty zaproszenia/otwarcia na ucznia, aby każdy mógł pracować na własnym poziomie i rozwijać złożoność według możliwości (low-floor, high-ceiling, wide-walls). Warto podkreślić projektowe opisy i procesy zamiast listy konkretnych produktów.

3. Ocena skupiona na produkcie i poprawności, mniej na kompetencjach projektowych

Kryteria jakości są potrzebne, ale powinny współistnieć z oceną myślenia projektowego: empatia, ideacja, testowanie, iteracja, współpraca, zarządzanie projektem, odporność na błędy. Proponuję rubryki oceniające proces na równi z produktem.

4. Równość dostępu i bezpieczeństwo a sprawczość

Warunki pracowni są dobrze opisane. Warto uzupełnić o mechanizmy zapewnienia dostępu wszystkim uczniom, w tym osobom ze zróżnicowanymi potrzebami, oraz o role w projekcie, które nie ograniczają uczniów mniej pewnych w pracy narzędziowej. To wzmocni projektowanie uniwersalne, już wspomniane w dokumencie.

VIII EDUKACJA PLASTYCZNA

1. Ryzyko encyklopedyzmu

Rozbudowane listy efektów (np. szczegółowe techniki, analiza historyczna dzieł) mogą prowadzić do checklistowego nauczania. W praktyce dziecko potrzebuje przestrzeni na własne pytania i spontaniczne odkrycia, a nie na odhaczanie kategorii.

2. Balans między wiedzą o sztuce a tworzeniem

Silny akcent na rozpoznawanie epok i artystów grozi przesunięciem uwagi z ucznia jako twórcy na ucznia jako odbiorcę wiedzy. Badania i praktyki dobrych programów plastycznych wskazują, że to tworzenie i refleksja własna powinny być punktem wyjścia, a wiedza o sztuce ma być wplatana kontekstowo.

3. Wzmocnienie sprawczości

Choć dokument mówi o wyborze mediów i pracy projektowej, warto mocniej podkreślić, że dzieci powinny mieć realny wpływ na tematy, formy prezentacji i

sposób dokumentowania procesu. W PYP czy Reggio uczeń nie tylko tworzy, ale współprojektuje ścieżkę uczenia się.

4. Dokumentowanie procesu jako praktyka edukacyjna

W projekcie pojawia się refleksja i wystawy, ale brakuje systematycznej koncepcji portfolio procesowego, learning stories czy dokumentacji ściiennej. Dokumentowanie to klucz do widocznego uczenia się i do uznania głosu dziecka w procesie twórczym.

5. Równość i inkluzywność

Silny akcent na kulturę narodową i tradycję jest ważny, ale powinien być zrównoważony większą przestrzenią na różnorodność kulturową, sztukę współczesną i praktyki lokalnych społeczności. Edukacja artystyczna powinna kształtować otwartość i global citizenship, a nie tylko tożsamość narodową.

IX MATEMATYKA

1. Ryzyko „odhaczania” mikro-rezultatów zamiast bogatych zadań

Rezultaty są bardzo szczegółowo wymienione w działach Liczby, Algebra, Figury, Dane, co może spychać nauczycieli w stronę ćwiczeń proceduralnych kosztem zadań otwartych, bogatych, które rekomendują Jo Boaler, NRICH i NZ Maths.

2. Grupowanie międzyoddziałowe według tempa rozwoju

Dokument sugeruje grupy o różnych poziomach w kl. VI–VIII. To łatwo przeradza się w „setting” i etykietowanie, osłabia sprawczość i wiarę we własne możliwości u części uczniów. Praktyki Boaler i NZ zalecają nauczanie mieszanego poziomu/grup heterogenicznych z bogatymi zadaniami, strukturami współpracy i ocenianiem kształtującym.

3. Myślenie matematyczne opisane ogólnie, ale mało narzędzi codziennej praktyki

Brakuje wprost nazwanych rutyn i struktur lekcyjnych, które codziennie uruchamiają myślenie: dyskusje matematyczne, „number talks”, dzienniki matematyczne, wizualne reprezentacje i strategie uczniów na ścianie klasy, normy współpracy.

4. Ocena skupiona na wyniku bardziej niż na procesie

Wymagania i doświadczenia mówią o prezentacji rezultatów. Brakuje obowiązkowych elementów dokumentowania procesu: portfolio, rubryki rozumowania, samooceny i oceny koleżeńska powiązanych z kryteriami myślenia matematycznego.

5. Mało przykładów zadań o niskim progu wejścia i wysokim suficie

Katalog doświadczeń jest dobry, ale w treściach brakuje wskazań do zadań otwartych typu NRICH, które dopuszczają wiele strategii, uogólnienia i matematyczne dyskusje.

Rekomendacje uzupełnień zgodne z Jo Boaler, NZ Maths, NRICH i PYP

- Wprowadzenie stałych rutyn myślenia na każdej lekcji. Przykłady: number talks, „Which one doesn't belong”, „Notice–Wonder”, „Think–Pair–Share”, mini-debaty nad strategiami, codzienne wizualne reprezentacje i porównywanie metod. Odnotować to w „Warunkach realizacji”.
- Zapisanie wymogu, minimum jednego bogatego zadania tygodniowo w każdym dziale. Zadania o niskim progu wejścia i wysokim suficie, z wieloma możliwymi strategiami i rozszerzeniami, najlepiej na danych rzeczywistych i w kontekstach międzyprzedmiotowych.
- Zastąpienie stałego grupowania poziomami elastycznymi strukturami współpracy. Rotacyjne role w zespole, wsparcie równych szans wypowiedzi, normy dyskusji matematycznej, świadome mieszanie uczniów. Jeśli grupy różnicujące, to tylko tymczasowe i łatwo zmienialne.
- Wprowadzenie portfolio matematycznego jako elementu obowiązkowego. Skład: szkice i reprezentacje, kolekcja strategii, refleksje po błędach, krótkie nagrania wyjaśnień, uogólnienia, kontrprzykłady, „następny krok”. Powiązanie tego z Myśleniem matematycznym.
- Rozszerzenie wątku danych i statystyki o mini-badania uczniowskie. Zbieranie danych z życia szkoły i społeczności, praca w arkuszach, wybór adekwatnych wizualizacji, krytyka wykresów z mediów, rozmowa o zmienności i ograniczeniach wnioskowania.
- Dookreślenie praktyk przyjaznych błędom. Codzienne „galerie błędów” z refleksją, świętowanie różnych strategii, formuły językowe do dyskusowania rozbieżnych rozwiązań. Połączyć z zapisami o redukowaniu lęku matematycznego.

- W module finansowym systemowo łączyć matematykę z etyką wyborów i danymi klimatycznymi. Porównywanie ofert wraz z kosztem całkowitym i ryzykiem, wizualizacje inflacji, śladu węglowego transportu, scenariusze budżetowe. (Dokument już to sugeruje, warto uczynić progresję).

Główne nurty wymagające poprawy w całym projekcie nowej podstawy programowej

1. Za dużo checklist, za mało przestrzeni na proces

Każdy dokument rozpisuje szczegółowe efekty uczenia się. W praktyce grozi to „odhaczaniem” treści zamiast pogłębionego uczenia się, inquiry czy zabawy. To stoi w sprzeczności z PYP, Reggio, EYFS i NZ Curriculum, które stawiają na elastyczne ramy, obserwację i dokumentowanie procesu.

2. Sprawczość dziecka często tylko w teorii

W wielu dokumentach pojawia się słowo sprawczość, ale bez zabezpieczenia mechanizmów, które pozwolą uczniowi realnie współdecydować o procesie uczenia się, wyborze tematów, metodach pracy i kryteriach sukcesu. W praktyce to ryzyko formalizacji, a nie prawdziwego agency.

3. Brak mocnej afirmacji zabawy i uczenia się przez działanie

W przedszkolu i wczesnoszkolnej zabawa jest wspomniana, ale często obok innych metod, a nie jako fundament. W starszych etapach zabawa, eksploracja i maker-space niemal znikają, choć badania pokazują, że uczenie poprzez działanie, projekty i eksperymenty jest kluczowe także później.

4. Dokumentowanie uczenia się marginalizowane

W wielu dokumentach jest mowa o monitorowaniu efektów, ale brakuje spójnej koncepcji dokumentowania procesu (portfolio, learning stories, tablice dokumentacyjne, refleksje uczniów). To kluczowa praktyka w PYP, Reggio i programach NZ/Australia, która czyni uczenie się widocznym i wzmacnia sprawczość.

5. Silny nacisk na patriotyzm i tożsamość narodową kosztem globalności i inkluzywności

We wszystkich dokumentach obecny jest motyw wychowania patriotycznego. Jest on ważny, ale bez równowagi grozi zamknięciem. Brakuje wyraźnych

zapisów o różnorodności, prawach dziecka, dialogu międzykulturowym i global citizenship, które są filarem współczesnej edukacji.

6. Technologia i cyfrowość wciąż głównie od strony narzędzi, nie etyki i obywatelstwa cyfrowego

W informatyce i obywatelskiej są zapisy o bezpieczeństwie i narzędziach, ale brakuje całościowego ujęcia: zdrowia psychicznego online, etyki algorytmów, równowagi w korzystaniu z ekranów i roli dziecka jako współtwórcy przestrzeni cyfrowej.

7. Ocenianie skupione na produkcie, nie na procesie

We wszystkich obszarach ocena dotyczy głównie efektów i wiedzy. Brakuje systemowego podejścia do oceniania jako uczenia się: refleksji, samooceny, oceny koleżeńskiej i dokumentowania własnego rozwoju umiejętności.

Warszawa 3.10.2025

Pan Jędrzej Witkowski
Koordynator Zespołu Ekspertckiego
ds. Podstawy Programowej z Edukacji
Obywatelskiej przy Instytucie Badań
Edukacyjnych – Państwowym Instytucie
Badawczym

Uwagi do projektu podstawy programowej przedmiotu edukacja obywatelska w szkołach podstawowych

Z ciekawością zapoznałam się z projektem podstawy programowej do przedmiotu Edukacja obywatelska w szkołach podstawowych. Za niezwykle ważne i trafne uważam połączenie zdobywania wiedzy z rozwijaniem kompetencji przekrojowych i umiejętności obywatelskich oraz rozwiązania wpisujące się w naukę poprzez działanie i doświadczanie, dające osobom uczącym się przestrzeń na sprawczość i zaangażowanie. Postawy i umiejętności obywatelskie powinny być rozwijane w praktyce.

Chciałabym jednak wyrazić swoje obawy, niepokój i troskę dotyczące działu „Europa i świat” i temu poświęcić najwięcej uwagi. Pozytywnie oceniam to, że wspólnota europejska znalazła się w katalogu wspólnot w podstawie programowej. Jednak z dwóch efektów uczenia się poświęconych Europie (dwa pierwsze punkty w dziale III) nie wynika, aby uczniowie i uczennice mieli zrealizować cele przedmiotu w obszarze wspólnoty europejskiej oraz zrozumieć czym jest wspólnota europejska. Co więcej, wspólnocie tej poświęcone są tylko dwa punkty, a integracja w Europie ma ogromny wpływ na codzienne życie Polek i Polaków – obywateli i obywaterek UE. Obywatelstwo UE nie zostało w projekcie podstawy do przedmiotu edukacja obywatelska w ogóle wspomniane.

Przedmiot edukacja obywatelska może być dla wielu uczniów i uczennic pierwszym w życiu spotkaniem z wiedzą o integracji w Europie, o europejskim wymiarze wspólnoty. Poruszane tematy powinny więc podstawowe, wprowadzać do zagadnień integracji europejskiej, wyjaśniać jej przyczyny, cele, sens. Młodzi ludzie powinni dowiedzieć się, że są obywatelami i obywatelkami UE i co z tego obywatelstwa dla nich wynika, co ono oznacza.

Punkt pierwszy w dziale III brzmi:

1) Uczeń wyjaśnia podobieństwa i różnice interesów politycznych i gospodarczych Polski i państw regionu Europy Środkowej;

Punkt porusza ważny temat różnorodności interesów krajów w Europie.

Wspólnotowość europejska wykracza jednak poza, niezależnie jak rozumianą, Europę Środkową, a koncept Europy Środkowej nie jest kluczowy ani dla rozumienia europejskiej wspólnotowości ani dla nas jako obywateli i obywaterek Polski i UE. Aby poruszyć temat różnorodności interesów, tak ważny we współpracy europejskiej, proponuję rozszerzyć ten punkt o wszystkie kraje europejskie i skupić się trudnościach i korzyściach w podejmowaniu wspólnych decyzji niż na samych interesach narodowych. Różnorodność interesów narodowych wymaga znajomości sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej w Polsce i innych krajach europejskich, historii – wydaje się to bardzo dobrym zagadnieniem dla studentów akademickich. Proponuję ten zapis zastąpić następującym:

- *Osoba ucząca się rozumie podstawowe zasady działania demokracji europejskiej w ramach Unii Europejskiej, podaje przykłady wyzwań i korzyści związanych ze współdecydowaniem różnorodnych krajów we wspólnych sprawach i bierze udział w dyskusji na ich temat.*

Dodany do tego temat demokracji europejskiej, zasad, wyzwań i korzyści, wpisuje się w 2 cel przedmiotu jakim jest rozumienie podstawowych zasad demokracji.

Punkt drugi w dziale III brzmi:

2) Uczeń na przykładach wyjaśnia bilans członkostwa Polski w Unii Europejskiej, identyfikuje przykłady wykorzystania czterech swobód rynku wewnętrznego i wykorzystuje wiedzę na ich temat do zaplanowania podróży lub nauki;

Zgadzam się, że wspólny rynek jest bardzo ważnym aspektem integracji europejskiej. Warto aby był elementem programu szkół ponadpodstawowych, gdzie osoby uczące się mają podstawową wiedzę o integracji europejskiej. Bardzo podobny punkt znajduje się zresztą obecnie w podstawie do przedmiotu edukacja obywatelska dla szkół ponadpodstawowych i będzie realizowany najprawdopodobniej w 3 klasie szkoły ponadpodstawowej: *Uczeń ocenia bilans członkostwa Polski w Unii Europejskiej (w tym w zakresie czterech swobód jednolitego rynku oraz praw obywateli UE), bierze udział w dyskusji na jego temat.* W opiniowanym projekcie podstawy programowej do szkół podstawowych osoby uczące się rozmawiają o domowym budżecie, a tu muszą rozumieć zasady działania wspólnego rynku. Jest to ogromny przeskok. Uważam, że trudno będzie młodym ludziom w 6. czy 7. klasie zrozumieć bilans członkostwa w Unii Europejskiej jeżeli nie będą wiedzieć czym jest UE, jakie są przyczyny integracji, jak działa, a tego nie ma tego wcześniej w podstawie. Prawdopodobnie to zagadnienie byłoby realizowane w ramach 45 minut lekcji szkolnej – to za mało aby zrozumieć czym w ogóle jest UE, jakie są przyczyny integracji a następnie ocenić bilans członkostwa. Rozumiem, że bilans miałyby pokazać, z czym wiąże się członkostwo w UE, proponuję więc odniesienie tego aspektu indywidualnie do uczniów i uczennic i podjąć temat co członkostwo w UE oznacza dla nich jako obywateli i obywaterek:

- *Osoba ucząca się wyjaśnia, co oznacza obywatelstwo Unii Europejskiej i podaje przykłady jak wpływa ono na nasze codzienne życie oraz jak my możemy wpływać na UE.*

Aby przyczynić się do realizacji celów podstawy dotyczącej wspólnoty europejskiej, proponuję uwzględnić w podstawie programowej także następujący efekt uczenia się związany z rozumieniem przyczyn i fundamentów integracji w Europie:

- *Osoba ucząca się wskazuje przyczyny procesów integracyjnych w Europie oraz rozumie znaczenie wartości leżących u podstaw integracji europejskiej; formułuje jaka jest relacja pomiędzy katalogiem wartości na których opiera się Unia Europejska i Rada Europy z katalogiem wartości obecnych w Konstytucji RP i swoimi wartościami indywidualnymi.*

Powyższe propozycje wpisują się w cele podstawy programowej oraz realnie przyczyniają się do zrozumienia europejskiej wspólnotowości i idei integracji w Europie. Jednocześnie wydają się możliwe do realizacji w klasie 6. lub 7 w tak małym wymiarze czasu jaki jest planowany na realizację przedmiotu. Postuluję jednocześnie zwiększenie liczby godzin przynajmniej do 3, po jednej godzinie w klasach 6,7 i 8. Mam nadzieję, że moje uwagi i sugestie spotkają się z Państwa zainteresowaniem i zrozumieniem oraz zostaną uwzględnione w dalszych pracach nad podstawą. Jestem otwarta na wsparcie Zespołu Ekspertckiego ds. Podstawy Programowej z Edukacji Obywatelskiej w obszarze europejskim.

Iga Kamocka
Członkini Zarządu

My, Fundacja EDUKO, promująca i wdrażająca STEAM w Polsce, chcielibyśmy wnieść **trzy kluczowe zalecenia** do ujęcia w nowej podstawie programowej dla przedszkoli i szkół podstawowych, które, naszym zdaniem, znacząco wpłyną na jakość i aktualność polskiej edukacji.

1. Wzmacnianie tożsamości narodowej i inspirowanie. Wprowadzenie wybitnych polskich naukowców do podstawy programowej

Rekomendujemy, aby w podstawie programowej wszystkich przedmiotów przyrodniczych i ścisłych (chemia, fizyka, informatyka, przyroda), a także historii, znalazło się więcej informacji o zapomnianych i niedocenianych wybitnych Polskich Naukowcach, takich jak Jan Czochralski, oraz ich wkładzie w światową naukę.

- Jest to konieczne dla budowania świadomości narodowej i inspirowania uczniów.
- Postać Jana Czochralskiego powinna stanowić jeden z kluczowych przykładów. Jego metoda, niezbędna do otrzymania monokryształów ma szerokie zastosowanie na całym świecie.
- Fizyka/Przyroda: W kontekście krytalografii, półprzewodników i podstaw elektroniki.
- Chemia: W kontekście materiałoznawstwa i chemii ciała stałego.
- Informatyka: W kontekście kluczowego elementu dla współczesnych podzespołów komputerowych i smartfonów.
- Wprowadzenie tych treści powinno odbywać się już na poziomie szkoły podstawowej

2. Wdrożenie edukacji interdyscyplinarnej

Postulujemy, aby edukacja interdyscyplinarna została uznana za jeden z nadrzędnych celów edukacji, ponieważ sztywny podział na przedmioty nie odpowiada już wyzwaniom XXI wieku, które wymagają holistycznego podejścia.

- Należy wprowadzić do podstaw programowych mechanizmy promujące współpracę nauczycieli i interdyscyplinarność.
- Wprowadzenie obowiązku realizacji projektu interdyscyplinarnego przez uczniów w każdym oddziale, minimum raz w roku szkolnym. Projekt ten musiałby łączyć

wiedzę i umiejętności z co najmniej dwóch różnych przedmiotów (np. łącząc wiedzę ścisłą z humanistyczną).

- Wprowadzenie w treściach programowych specjalnych celów/wymagań oznaczonych jako "Interdyscyplinarne" lub "Projektowe", które mają za zadanie wskazywać nauczycielom, w których momentach należy świadomie odwołać się do wiedzy z innych przedmiotów.

3. Przedefiniowanie robota edukacyjnego i jego roli w rozwoju kompetencji

Rekomendujemy konieczność przedefiniowania pojęcia "robot edukacyjny" w kontekście jego roli w rozwoju funkcji poznawczych i kompetencji bazowych uczniów, wychodząc od celów, jakie powinien spełniać w edukacji, a nie od haseł marketingowych.

- Roboty edukacyjne muszą być przede wszystkim dostosowane do danego etapu edukacji.
- Nauczyciele korzystają z systemów otwartych wiedzy, czyli każdy nauczyciel może tworzyć własne scenariusze i definiować zadania do rozwiązania.
- Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna:
  - Robot ma wspomagać rozwój kompetencji bazowych (m.in. prawidłowe wysławianie się, analityczne i komputacyjne myślenie, współpraca, kreatywność).
  - Robot powinien być autonomiczną pomocą dydaktyczną do nauki kodowania bez użycia smartfonów, tabletów, laptopów i Internetu (higiena cyfrowa).
  - Dzieci uczą robota, co ma robić, co rozwija u nich poczucie sprawczości i autonomii.
  - Nauka przez zabawę powinna być możliwa bez podstawowych umiejętności kodowania, a nawet czytania.
- Edukacja Szkolna (klasy 4-8):
  - Celem jest dalszy rozwój kompetencji cyfrowych, programowania, projektowania, eksperymentowania, współpracy w zespole, komunikacji.
  - Robot powinien być projektem realizowanym przez uczniów, służącym rozwiązaniu jakiegoś problemu lub ulepszeniu czegoś.
  - Robot musi być typu DIY (Do It Yourself) – samodzielnie zaprojektowanym i wykonanym urządzeniem (np. opartym o komputer jednopłytkowy, czujniki i elementy konstrukcyjne), które uczeń potrafi zbudować, zaprogramować i przetestować.

- W tym procesie uczeń przechodzi od pasywnego użytkownika do aktywnego odkrywcy i projektanta, opanowując myślenie obliczeniowe i projektowe. Młodzi użytkownicy rozwiną poczucie sprawczości, posiadanych kompetencji i nauczą się planowania jak osiągnąć założony cel.

Sejny, 6 października 2025

Do:
Instytutu Badań Edukacyjnych – Państwowego Instytutu
Badawczego

Stanowisko Fundacji Code for Green dotyczące projektu podstawy programowej z techniki, informatyki i edukacji obywatelskiej

Fundacja Code for Green, od lat zaangażowana w rozwój edukacji klimatycznej, cyfrowej i obywatelskiej w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, z uznaniem przyjmuje kierunek zmian zaproponowanych w projektach nowych podstaw programowych. W szczególności pozytywnie oceniamy pojawienie się modułu klimatycznego oraz edukacji klimatyczno-środowiskowej w zapisach wielu przedmiotów, w tym dotyczących przedmiotu zajęcia praktyczno-techniczne (technika) oraz informatyki i edukacji obywatelskiej.

Doceniamy, że w projektach dokumentów dostrzeżono:

- wagę interdyscyplinarnego charakteru edukacji klimatyczno-środowiskowej,
- znaczenie zrównoważonego rozwoju i gospodarki obiegu zamkniętego,
- konieczność rozumienia cyklu życia wytworu technicznego,
- rozwijanie kompetencji praktycznych, społecznych i odpowiedzialności za środowisko,
- a także potrzebę łączenia nauki z działaniem i rozwiązywaniem realnych problemów, w tym poprzez edukację informatyczną i cyfrową.

Są to kroki w dobrym kierunku, zgodne z europejskimi ramami zielonych kompetencji (EU GreenComp), dokumentami OECD (Learning Compass 2030), licznymi dokumentami ONZ dotyczącymi realizacji celu 4 SDG, dokumentami krajowymi jak Polityka Ekologiczna Państwa 2030 czy rekomendacjami z prac Zespołu Ekspertów MKiŚ ds. Strategicznego Planu Działania za zakresie Edukacji Ekologicznej, Zespołu Ekspertów ds. Edukacji Klimatycznej w Ministerstwie Edukacji Narodowej, stanowiskami zespołów eksperckich Polskiej Akademii Nauk i wielu innych podmiotów.

Jednocześnie wskazujemy na istotną wagę edukacji zdrowotnej, której obecnie przyjęty tryb realizacji w szkołach uważamy za nieefektywny. Rekomendujemy wprowadzenie edukacji zdrowotnej jako przedmiotu obowiązkowego na wszystkich etapach nauczania. Natomiast w tym roku tematy dotyczące zakresu modułu klimatycznego oraz zagrożeń wynikających z nadmiernego korzystania z technologii powinny być realizowane na przedmiotach kierunkowych i zajęciach z wychowawcą. W tekście wskazaliśmy treści, które korelują z edukacją zdrowotną.

Rekomendacje szczegółowe do przedmiotów.

1. Zajęcia praktyczno-techniczne

Z uznaniem zauważamy, że w projekcie podstawy programowej przygotowanym przez IBE pojawiły się istotne elementy, które wzmacniają kontekst edukacji klimatycznej i środowiskowej, m.in.:

- włączenie treści dotyczących analizy cyklu życia wytworu technicznego,
- odniesienia do zasad zrównoważonego rozwoju i recyklingu („przemysł, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, poddaj recyklingowi, napraw”),
- uwzględnienie modułu klimatycznego i finansowego, pozwalającego łączyć kwestie środowiskowe z ekonomicznymi,
- akcent na odpowiedzialność za środowisko i rozwój tzw. zielonych kompetencji,
- praktyczne działanie uczniów poprzez projektowanie, tworzenie i ocenę wytworów technicznych z uwzględnieniem wpływu na środowisko,
- oraz odniesienia do analizy kosztów i efektów środowiskowych w ramach planowania pracy technicznej.

Rekomendacje do uzupełnienia podstawy programowej

1) Działania projektowe oparte na lokalnych wyzwaniach środowiskowych

W sekcji „Wymagania w zakresie doświadczeń edukacyjnych” warto dodać zapis, że przynajmniej jeden projekt roczny powinien być realizowany w oparciu o lokalne problemy środowiskowe lub klimatyczne (np. jakość powietrza, woda, odpady, hałas, zieleni, mobilność). Tego typu projekt rozwija sprawczość uczniów, poszerza spektrum doświadczeń bliskich uczniom i łączy teorię z praktyką w duchu edukacji obywatelskiej.

2) Portfolio uczniowskie.

Rekomendujemy wprowadzenie obowiązku tworzenia przez uczniów portfolio dokumentującego proces projektowy, obejmującego: koncepcję, szkice, etapy pracy, refleksję i ocenę wpływu środowiskowego. Portfolio może mieć formę tradycyjną lub cyfrową (e-portfolio), co jednocześnie rozwija kompetencje cyfrowe i samoocenę.

3) Rozszerzenie treści dotyczących bezpieczeństwa komunikacyjnego

W części „Bezpieczne i odpowiedzialne uczestnictwo w ruchu drogowym” proponujemy rozszerzyć zapisy o:

- rozpoznawanie zagrożeń środowiskowych związanych z ruchem drogowym, takich jak zanieczyszczenie powietrza, hałas, smog (korelacja z nieobowiązkową edukacją zdrowotną),

- wprowadzenie informacji o zasadach ochrony zdrowia w warunkach wysokiego zanieczyszczenia (korelacja z nieobowiązkową edukacją zdrowotną),
- naukę monitorowania jakości powietrza z wykorzystaniem ogólnodostępnych aplikacji i czujników (np. GIOŚ),
- oraz promowanie transportu publicznego i rowerowego jako bezpiecznej, zdrowej i przyjaznej środowisku alternatywy (korelacja z nieobowiązkową edukacją zdrowotną).

Uzupełnienie do sekcji: Warunki realizacji przedmiotu, w tym szczególnie istotne zasady nauczania

Rekomendujemy, aby pracownia miała charakter interdyscyplinarny – łączący elementy techniki, informatyki i przedmiotów przyrodniczych – co umożliwi uczniom projektowanie i testowanie rozwiązań technicznych w realnych kontekstach. Takie pracownie techniczno-przyrodniczo-informatyczno-humanistyczne (w części humanistycznej chodzi o element przestrzeni do swobodnej dyskusji) pozwalają na integrację wiedzy z różnych dziedzin, rozwój kompetencji cyfrowych i zielonych, a także realizację projektów edukacyjnych opartych na zasadzie zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności wobec obecnych i przyszłych pokoleń.

.....

2. Informatyka

Rekomendacje uzupełnień podstawy programowej

1) Uzupełnienie w sekcji „Specyfika i struktura przedmiotu” (s. 2 projektu)

Obecny zapis:

„Refleksja nad wpływem technologii – rozwija świadomość konsekwencji społecznych i środowiskowych wynikających z rozwoju technologii oraz kształtuje postawy odpowiedzialności cyfrowej i obywatelskiej.”

Proponowane uzupełnienie:

„Refleksja nad wpływem technologii – rozwija świadomość konsekwencji społecznych, indywidualnych i środowiskowych wynikających ze stosowania i rozwoju technologii oraz kształtuje postawy odpowiedzialności cyfrowej i obywatelskiej, w tym dbałość o równowagę między życiem cyfrowym i analogowym.”

To uzupełnienie wzmacnia aspekt wychowawczy i zdrowotny, tak istotny we współczesnym cyfrowym świecie. W związku z tym, że nie we wszystkich szkołach realizowana jest edukacja zdrowotna, to na przedmiocie informatyka powinny być podejmowane treści zwracające uwagę na zagrożenia uzależnienia cyfrowego młodych. Równoważyć je może edukacja informatyczna nastawiona na diagnozę lub rozwiązywanie lokalnych problemów (realizacja projektów w lokalnych społecznościach), która uwzględnia edukację trenową – równoważenie doświadczania świata rzeczywistego vs. cyfrowego.

2) Uzupełnienie w sekcji „Warunki realizacji przedmiotu, w tym szczególnie istotne zasady nauczania” (s. 9 projektu)

W treści dotyczącej metod nauczania i pracy z technologią proponujemy dodanie akapitu po zdaniu: „Programowanie na lekcji informatyki jest działaniem wspierającym rozwój myślenia komputacyjnego, a także kreatywności i umiejętności rozwiązywania problemów.”

Proponowane uzupełnienie:

„Programowanie na lekcji informatyki jest działaniem wspierającym rozwój myślenia komputacyjnego, a także kreatywności i umiejętności rozwiązywania problemów, co wspiera rozumienie narzędziowego charakteru technologii.”

3) Uzupełnienie w sekcji o sztucznej inteligencji (AI) (s. 10 projektu)

Obecny fragment:

„Obecność w podstawie programowej pozwala uczniom nie tylko wykorzystywać narzędzia AI, ale przede wszystkim:

- rozumieć zasady ich działania, w tym podstawowe mechanizmy uczenia maszynowego,
- rozpoznawać ich ograniczenia,
- podejmować świadome decyzje dotyczące ich stosowania.”

Proponowane uzupełnienie o czwarty punkt:

„rozumieć wpływ przetwarzania danych cyfrowych sztucznej inteligencji na środowisko naturalne, w tym klimat”

4) Wymagania w zakresie doświadczeń edukacyjnych:

KLASY VII–VIII

Obecny zapis:

s.9, pkt 2. „Uczniowie, pracując w grupie, realizują interdyscyplinarny projekt zakładający wykorzystanie technologii w działaniach na rzecz dobra wspólnego. Projekt ma charakter badawczy lub społeczny. Działanie ma zdefiniowany cel, harmonogram i podział zadań. Projekt zostaje zrealizowany, podsumowany i zaprezentowany.”

Proponowane uzupełnienie:

„Uczniowie, pracując w grupie, realizują interdyscyplinarny projekt zakładający wykorzystanie technologii w działaniach na rzecz dobra wspólnego np. lokalnego wyzwania środowiskowego jak jakość powietrza. Projekt ma charakter badawczy lub społeczny. Działanie ma zdefiniowany cel, harmonogram i podział zadań. Projekt zostaje zrealizowany, podsumowany i zaprezentowany”.

Uzupełnienie do sekcji: Warunki realizacji przedmiotu, w tym szczególnie istotne zasady nauczania

W sekcji dotyczącej środowiska uczenia się (s. 9) warto rozważyć dopisanie:

„Szkoła może prowadzić zajęcia w interdyscyplinarnych pracowniach informatyczno-przyrodniczo-humanistycznych, które umożliwiają łączenie nauki informatyki z innymi obszarami edukacji i doświadczeniami uczniów, w tym praktyczno-technicznymi, opartymi na rzeczywistym badaniu i rozwiązywaniu problemów.”

---

3. Edukacja obywatelska

Zauważamy, że projekt dokumentu w sposób spójny rozwija kompetencje obywatelskie uczniów, wzmacnia postawy wspólnotowe, uczy dialogu i współdziałania oraz kształtuje rozumienie dobra wspólnego.

Szczególnie doceniamy uwzględnienie w projekcie:

- krytycznego myślenia i analizy przekazów medialnych istotnych dla dezinformacji klimatycznej,
- wątków związanych z odpowiedzialnością społeczną,
- doświadczeń grupowych i indywidualnych, które rozwijają poczucie sprawczości,
- oraz elementów edukacji ekonomicznej i medialnej.

W kontekście wyzwań współczesności – kryzysu klimatycznego, środowiskowego i transformacji gospodarczej – przedmiot ten ma także szczególną rolę w rozwijaniu obywatelstwa opartego na solidarności międzypokoleniowej i trosce o przyszłość wspólnoty.

Rekomendowane uzupełnienia w treści projektu podstawy programowej

1) Cele przedmiotu (s. 1 projektu)

Obecny zapis:

Krytyczne analizowanie przekazów (w tym medialnych) na tematy społeczne, ekonomiczne i polityczne oraz ich odpowiedzialne wykorzystywanie.

Proponowane uzupełnienie:

Krytyczne analizowanie przekazów (w tym medialnych) na tematy społeczne, ekonomiczne, polityczne i środowiskowe oraz ich odpowiedzialne wykorzystywanie.

Obecny zapis:

Identyfikowanie problemów społecznych, wyszukiwanie dla nich rozwiązań i angażowanie się w ich rozwiązywanie z troską o dobro wspólne, o innych, o siebie oraz o środowisko.

Proponowane uzupełnienie:

Identyfikowanie problemów społecznych, wyszukiwanie dla nich rozwiązań i angażowanie się w ich rozwiązywanie z troską o dobro wspólne, o innych, o siebie, oraz o klimat i środowisko.

2) Charakterystyka przedmiotu (s. 2 projektu)

Obecny zapis:

Przedmiot jest elementem wprowadzania uczniów w świat wartości określonych w podstawie programowej: wolności i odpowiedzialności, wspólnoty i szacunku, prawdy, dobra i piękna, sprawiedliwości i solidarności.

Proponowane uzupełnienie:

Przedmiot jest elementem wprowadzania uczniów w świat wartości określonych w podstawie programowej: wolności i odpowiedzialności, wspólnoty i szacunku, prawdy, dobra i piękna, sprawiedliwości i solidarności – wobec obecnych i przyszłych pokoleń.

3) Proces uczenia się i nauczania edukacji obywatelskiej (s. 2 projektu)

Obecny zapis:

Wyszukiwanie i weryfikowanie wiarygodności informacji na tematy społeczne, ekonomiczne i polityczne.

Proponowane uzupełnienie:

Wyszukiwanie i weryfikowanie wiarygodności informacji na tematy społeczne, ekonomiczne, polityczne i dotyczące klimatu oraz środowiska.

Obecny zapis:

Podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych i ekonomicznych (identyfikowanie problemów, proponowanie rozwiązań i podejmowanie działań nakierowanych na ich rozwiązanie).

Proponowane uzupełnienie:

Podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych, ekonomicznych i środowiskowych (identyfikowanie problemów, proponowanie rozwiązań i podejmowanie działań nakierowanych na ich rozwiązanie).

4) Moduł finansowy – część „Europa i świat” (s. 6 projektu)

Obecny zapis:

Uczeń identyfikuje przejawy gospodarczych współzależności globalnych, opisuje ich konsekwencje dla lokalnej społeczności i mieszkańców innych państw, wskazuje działania mogące mieć pozytywny wpływ na te zależności w duchu świadomej konsumpcji lub patriotyzmu gospodarczego, w miarę możliwości podejmuje takie działania.

Proponowane uzupełnienie:

Uczeń identyfikuje przejawy gospodarczych współzależności globalnych, opisuje ich konsekwencje dla lokalnej społeczności i mieszkańców innych państw, wskazuje działania mogące mieć pozytywny wpływ na te zależności w duchu świadomej konsumpcji i zrównoważonego rozwoju, w miarę możliwości podejmuje takie działania.

5) Moduł klimatyczny – część „Europa i świat” (s. 6 projektu)

Obecny zapis:

Uczeń wyszukuje informacje o przykładach współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ograniczania ich negatywnych konsekwencji, w tym o inicjatywach społeczeństwa obywatelskiego, formułuje opinię i dyskutuje o możliwościach własnego zaangażowania w te działania.

Proponowane uzupełnienie:

Uczeń wyszukuje informacje o przykładach współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania zmianie klimatu i ograniczania jej negatywnych konsekwencji, w tym o inicjatywach społeczeństwa obywatelskiego, opisuje wpływ ustaleń międzynarodowych na państwa i lokalne społeczności, formułuje opinię i dyskutuje o możliwościach własnego zaangażowania w te działania.

6) Fakultatywne efekty uczenia się (s. 4–7 projektu)

Dodanie nowego punktu fakultatywnego:

Uczeń dokonuje diagnozy lokalnego wyzwania dotyczącego ochrony przyrody, klimatu lub jakości powietrza i przeprowadza dyskusję lub debatę grupową o możliwych rozwiązaniach.

7) Doświadczenia indywidualne (s. 7 projektu)

Po punkcie:

Uczeń identyfikuje grupę nieformalną, organizację społeczną lub instytucję publiczną działającą na rzecz społeczności lokalnej i angażuje się jako wolontariusz we wsparcie jej działań.

Proponowane uzupełnienie:

Uczeń podejmuje działanie lub współpracę z organizacją pozaszkolną w celu rozwiązania lokalnego problemu – np. środowiskowego związanego z gospodarką wodną, zielenią miejską lub jakością powietrza.

Uzupełnienie do sekcji: Warunki realizacji przedmiotu, w tym szczególnie istotne zasady nauczania

Obecny zapis:

Edukacja obywatelska ma charakter interdyscyplinarny, wymaga wykorzystania wiedzy i umiejętności zdobywanych przez uczniów na innych przedmiotach, w szczególności języku polskim, historii i geografii. Jednocześnie edukacja obywatelska buduje także fundament dla edukacji dla bezpieczeństwa.

Proponowane uzupełnienie:

Edukacja obywatelska ma charakter interdyscyplinarny, wymaga wykorzystania wiedzy i umiejętności zdobywanych przez uczniów na innych przedmiotach, w szczególności języku polskim, historii, geografii oraz modułu klimatycznego. Jednocześnie edukacja obywatelska buduje także fundament dla edukacji dla bezpieczeństwa, z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności wobec obecnych i przyszłych pokoleń.

Dodatkowo rekomendujemy dopisanie:

Szkoła może prowadzić zajęcia w interdyscyplinarnych pracowniach obywatelsko-przyrodniczo-humanistycznych, które umożliwiają dyskusję, współpracę oraz wykorzystanie różnych narzędzi cyfrowych i dydaktycznych w pracy projektowej.

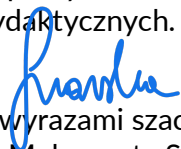
Podsumowanie

Powyższe uzupełnienia:

- wzmacniają spójność edukacji obywatelskiej z celami edukacji klimatycznej i zrównoważonego rozwoju,
- nie zmieniają struktury dokumentu, lecz nadają jej szerszy, współczesny kontekst,
- podkreślają odpowiedzialność wobec wspólnoty lokalnej, środowiska i przyszłych pokoleń.

Proponowane przez nas uzupełnienia nie zmieniają struktury dokumentu, lecz wzmacniają jego spójność i praktyczny wymiar – w duchu edukacji klimatycznej, cyfrowej i obywatelskiej.

Fundacja Code for Green® deklaruje gotowość współpracy eksperckiej w zakresie dalszego doprecyzowania efektów uczenia się oraz przygotowania przykładów dobrych praktyk dydaktycznych.

Z wyrazami szacunku,
dr Małgorzata Snarska-Nieznańska
Prezeska Zarządu
Fundacja Code for Green®

O FCFG

Fundacja Code for Green wprowadza sprawczą, praktyczną edukację o środowisku do szkół realizując z sukcesem projekty związane z budowaniem i wdrażaniem modeli edukacji klimatycznej m.in. opartej o nowe technologie.

Pracujemy z nauczycielami, rozwijając z nimi metody nauczania oparte o empatię, edukację terenową, design thinking, pracę metodą projektu, programowanie. Wspieramy dyrekcje i samorzady w tworzeniu warunków do tego, by szkoła była centrum edukacji klimatycznej. Uczymy, jak sprawić, by uczniowie byli twórcami technologii, a nie tylko jej użytkownikami i tego, by chcieli i umieli adresować i rozwiązywać problemy środowiskowe z jej użyciem. Nasze projekty realizujemy z regionalnych i krajowych programów UE (EFS, EFRR, FERS), publicznych funduszy międzynarodowych (m.in. Norway Grants, European Climate Initiative - Bundesministerium fuer Wirtschaft und Klimaschutz, Deutsche Bundesstiftung Umwelt), prywatnych funduszy polskich i międzynarodowych, w tym fundacji (m.in. terre des hommes, Volkswagen Belegschaftstiftung). Jesteśmy członkiem OFOP, SOS dla Edukacji, Koalicji Ratujmy Rzeki. www.cfg.edu.pl

Warszawa, 6 października 2025

Temat: komentarze do propozycji podstawy programowej przedmiotu edukacja obywatelska, historia oraz edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, przedstawione przez Instytut Badań Edukacyjnych

W imieniu Grupy Zagranica - federacji organizacji pozarządowych zaangażowanych we współpracę rozwojową, pomoc humanitarną i edukację globalną i w nawiązaniu do informacji, która pojawiła się na stronie internetowej Instytutu Badań Edukacyjnych ([link](#)) przedstawiamy komentarze do zaprezentowanych projektów podstaw programowych edukacji obywatelskiej, historii oraz edukacji dla bezpieczeństwa dla szkoły podstawowej przygotowane przez zespół ekspercki zajmujący się tematyką edukacji globalnej działający w ramach Grupy Zagranica.

Edukacja obywatelska

Z perspektywy edukacji globalnej w przedstawionej propozycji podstawy programowej pojawiają się elementy uwzględniające tę perspektywę edukacyjną, co jest bardzo pozytywnym sygnałem. **Postulujemy jednak, by nazwa edukacji globalnej była wprost wymieniona w podstawie programowej**, tak by nie było wątpliwości, że założenia, wartości i tematy edukacji globalnej mają swoje uzasadnione miejsce w systemie edukacji formalnej.

Analiza obecnego projektu podstawy programowej edukacji obywatelskiej wskazuje również na potrzebę silniejszego uwzględnienia perspektywy globalnej w całym cyklu edukacyjnym w ramach tego przedmiotu. W kontekście wyzwań współczesnego świata – takich jak kryzys klimatyczny, migracje, konflikty zbrojne i brak pokoju na świecie, ubóstwo czy narastające nierówności społeczno - ekonomiczne – edukacja obywatelska powinna wyposażać uczennice i uczniów nie tylko w wiedzę o wspólnotach lokalnych, narodowych i europejskich, ale także w kompetencje niezbędne do świadomego uczestnictwa w życiu wspólnoty ogólnoludzkiej.

Rekomendacje szczegółowe:

- W obecnych zapisach akcentowane są głównie wspólnoty lokalne, narodowe i europejskie. Rekomendujemy, aby wprost wskazać również wspólnotę globalną jako istotny obszar edukacji obywatelskiej. Pozwoli to rozwijać u uczennic i uczniów świadomość współzależności globalnych oraz poczucie odpowiedzialności za wspólne dobro ludzkości.
- W części dokumentu dotyczącej działów *Państwo* oraz *Europa i świat* warto wprowadzić dodatkowe elementy odnoszące się do globalnej perspektywy nauczania:

- budowanie zrozumienia czym są globalne wyzwania, takie jak: kryzys klimatyczny, migracje, ubóstwo, nierówności społeczno - ekonomiczne, konflikty zbrojne);
  - analizowanie roli organizacji międzynarodowych (ONZ, UE, UNESCO, WHO) w rozwiązywaniu wyzwań globalnych;
  - budowanie zrozumienia wpływu codziennych i indywidualnych wyborów konsumenckich na sytuację krajów globalnego Południa, w tym środowisko naturalne.
- Postulujemy by zaproponowane w podstawie doświadczenia edukacyjne obejmowały również działania odnoszące się do wyzwań globalnych. Proponujemy by w części *Europa i świat* wprowadzić również przykłady projektów szkolnych o wymiarze globalnym (np. kampanie informacyjne o Celach Zrównoważonego Rozwoju, symulacje obrad ONZ, współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się współpracą rozwojową, udział w dorocznej kampanii Tydzień Edukacji Globalnej koordynowanej przez Centrum Północ - Południe Rady Europy);
  - W kontekście zaproponowanych modułów finansowego i medialnego zwracamy uwagę na wagę poszerzenia tematyki tychże o perspektywę globalną. Warto, aby moduł finansowy uwzględniał zagadnienia związane z globalnymi współzależnościami gospodarczymi, takimi jak łańcuchy dostaw, sprawiedliwy handel czy etyczna konsumpcja. Jeśli zaś chodzi o moduł medialny, to warto uzupełnić go o kształcenie umiejętności krytycznej analizy przekazów dotyczących wydarzeń międzynarodowych, w tym rozpoznawania i przeciwdziałania dezinformacji w kontekście globalnym.
  - We fragmencie dokumentu dotyczącym warunków realizacji przedmiotu sugerujemy doprecyzowanie, że szkoły mogą nawiązywać współpracę z organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze edukacji globalnej i współpracy rozwojowej. Ponadto zwracamy uwagę, że proces dydaktyczny powinien obejmować najbardziej aktualne wydarzenia o znaczeniu globalnym, a zaproponowany katalog metod aktywizujących warto uzupełnić o analizę przypadków odnoszących się do różnych części świata.

Historia

Z perspektywy edukacji globalnej w podstawie programowej do historii w szkole podstawowej znajdujemy niewiele przestrzeni do realizowania efektów uczenia się włączających globalną perspektywę. Historia w podstawie jest polsko- i europo-centriczna, co z jednej strony jest zrozumiałe na tym poziomie edukacyjnym, jednak z drugiej strony nie wspiera kształtowania krytycznego myślenia i poszerzania perspektyw uczennic i uczniów w naukach humanistycznych, co sprzyjałoby realizacji celu 2 *Rozwijanie gotowości do prezentowania i uzasadniania własnych poglądów i przekonań dotyczących przeszłości, przy jednoczesnej akceptacji istnienia różnych punktów widzenia oraz podejmowaniu próby ich zrozumienia i poszukiwania kompromisu.*

Rekomendacje szczegółowe:

- W efektach uczenia się w punkcie 5: *Od jaskiń do miast – początki cywilizacji* zostaje zarysowana jedynie europocentryczna perspektywa rozwoju starożytnej Grecji. Warto dodać punkt dotyczący rozwoju innych cywilizacji, jak Indie czy Chiny, aby wskazać inne środki rozwoju cywilizacji (datowane na około 3300 rok p.n.e). To poszerzenie perspektywy od początku nauczania historii w istotny sposób przyczyni się do rozumienia związków przestrzenno-czasowych oraz przyczynowo-skutkowych jako wskazanych przez autorów celów przedmiotu.
- W efektach uczenia się w punkcie 14: *Ku nowej epoce* cieszy włączenie perspektywy ludów pozaeuropejskich na kwestię wypraw dalekomorskich. W podpunkcie 3 w kontekście “daty uznawanej za moment odkrycia Ameryki” również warto dodać zapis dotyczący perspektywy

ludów pozaeuropejskich (tych odkrytych na swoich ziemiach), a także współczesnej recepcji tego wydarzenia. To może przyczynić się do realizacji trzeciego celu przedmiotu w zakresie formułowania poglądów i przekonań dotyczących przeszłości, szczególnie w zakresie zmiany oceny wydarzenia wraz z włączeniem do niej perspektywy innych ludów czy narodów.

- W efektach kształcenia w punkcie 16: *Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów* podpunkcie 5 analizując stosunki etniczne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów warto podkreślić również perspektywę grup mniejszościowych, jak również wielokulturowy charakter społeczeństwa.
- W efektach kształcenia dotyczących historii II połowy XIX oraz XX wieku moduły filozoficzne i moduł kultura to przestrzenie do poszerzania perspektywy o wątki globalne w zakresie przemian w życiu społecznym czy kulturowym, szczególnie w kontekście kolonializmu i neokolonializmu, ruchów emancypacyjnych czy niepodległościowych.
- Jednym z nielicznych punktów wśród efektów uczenia się, który bezpośrednio odnosi się do miejsca Polski w szerszej perspektywie jest punkt 50: *Miejsce Polski w Europie i świecie współczesnym* rekomendujemy poświęcenie tego punktu głównie perspektywie globalnej w zakresie wskazanych tematów jak globalizacja, migracje czy zmiany klimatu, a także włączenie w tym punkcie umiejętności krytycznego myślenia, oddzielania faktów od opinii oraz formułowania poglądów i przekonań. Zdajemy sobie sprawę, że jest to ostatni z punktów, którego realizacja z dużym prawdopodobieństwem może zostać okrojona w praktyce edukacyjnej, jednak jest to możliwość do zbudowania efektu synergii z przedmiotem edukacji obywatelskiej.
- Warto podkreślić rolę doświadczenia edukacyjnego indywidualnego i grupowego w wymaganiach podstawy programowej. Rekomendujemy, żeby w klasach VII-VIII dodać do katalogu doświadczeń takie, które dotyczą innych krajów czy kultur wspierające przy tym założenia efektów uczenia się w punkcie 50, czy modułów filozoficznych i kultury w ich praktycznym zakresie z uwzględnieniem pozaeuropejskiego kontekstu historycznego.

Edukacja dla bezpieczeństwa

Z perspektywy edukacji globalnej warto docenić katalog wartości wymieniony w specyfikacji i strukturze przedmiotu, który jest spójny z definicją edukacji globalnej, jak “wolność i odpowiedzialność, wspólnota i szacunek, sprawiedliwość i solidarność”.

O ile deklaratywnie założenia przedmiotu mają za zadanie budować odporność społeczną, a u uczennic i uczniów rozwijać szereg kompetencji przekrojowych, w szczególności rozwiązywania problemów, współpracy, kierowania sobą oraz dbania o innych. W praktyce jednak w efektach uczenia się obraz świata bazuje na zagrożeniach, wzbudzaniu lęku i kształtowaniu odruchów obronnych. Rozumiemy ten rodzaj założeń, ale warto byłoby go zrównoważyć przekazem wyjaśniającym i zabezpieczającym emocje młodych ludzi, których kondycja psychiczna wymaga uwagi, a także osób z doświadczeniem migracji i uchodźstwa, które być może w osobistej historii mają tego typu doświadczenia. Edukacja dla bezpieczeństwa powinna również zawierać w sobie elementy edukacji dla pokoju. Jeśli nie jest to możliwe w ramach tego przedmiotu, to należy dołożyć wszelkich starań, żeby w efekcie synergii międzylekcyjnej zniuansować przekaz dotyczący pokoju i bezpieczeństwa.

Podsumowując, postulujemy również, aby wątki globalne zostały uwzględnione w różnych obszarach kształcenia w szkole podstawowej. Kluczowe jest, aby edukacja obywatelska odwoływała się do treści omawianych na lekcjach geografii, historii, języka polskiego czy edukacji dla bezpieczeństwa. W szczególności rekomendujemy, aby projekty międzyprzedmiotowe były wykorzystywane jako przestrzeń do eksplorowania zagadnień globalnych.

Uwagi do przedmiotu Edukacja Obywatelska

Zgłoszone przez Fundację Pole Dialogu

1) Efekty uczenia się – dział I. Najbliższe otoczenie

I.7 – uzupełnienie katalogu sposobów wpływania na otoczenie

Obecnie: I.7 akcentuje działania w organizacjach społecznych i grupach nieformalnych oraz sposoby wpływania obywateli na władze publiczne.

Propozycja zmiany: doprecyzować, że sposobem wpływania na sprawy lokalne są **także gminne narzędzia partycypacji**, w których mogą uczestniczyć osoby niepełnoletnie (np. fundusz sołecki, budżet obywatelski/młodzieżowy, inicjatywa lokalna).

Proponowane brzmienie I.7 (doprecyzowanie pogrubioną wstawką):

„Opisuje przykłady angażowania się obywateli w rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez działanie w organizacjach społecznych, grupach nieformalnych oraz z wykorzystaniem gminnych narzędzi partycypacji (m.in. fundusz sołecki, budżet obywatelski, inicjatywa lokalna), wyjaśnia sposoby wpływania obywateli na władze publiczne; w miarę możliwości angażuje się w wybrane inicjatywy.”

Uzasadnienie: Włączenie gotowych, istniejących mechanizmów samorządowych wzmacnia realizm i sprawczość uczniów, a także łączy treści I.6 (o gminie) z praktycznymi formami działania.

I.9 – doprecyzowanie adresatów rozwiązań i ścieżek działania

Obecnie: I.9 koncentruje się na identyfikowaniu lokalnych wyzwań, formułowaniu rozwiązań i wskazywaniu instytucji właściwych do działania.

Propozycja zmiany: dodać odestanie do **konkretnych narzędzi partycypacyjnych dostępnych dla niepełnoletnich**.

Proponowane brzmienie (dodanie końcówki):

„...formułuje propozycje ich rozwiązań oraz identyfikuje instytucje, które mogą podjąć działania w tym zakresie, **w tym odpowiednie narzędzia partycypacji (np. budżet obywatelski, fundusz sołecki, inicjatywa lokalna)**; w miarę możliwości angażuje się w nie.”

---

2) Doświadczenia edukacyjne – dział I. Najbliższe otoczenie

I.2 (grupowe) – konsultacje szkolne

Obecnie: „Przeprowadzają szkolne konsultacje dotyczące rozwiązania wybranego problemu społecznego, analizują ich wyniki i przedstawiają wnioski odpowiednim organom.”

Propozycja doprecyzowania celu i unikania „sztuczności”:

Dodać warunek **realności problemu** lub zachować sam udział w szkolnych konsultacjach

Proponowane brzmienie:

„Uczestniczą lub przeprowadzają szkolne konsultacje dotyczące **realnego** problemu z życia szkoły, analizują wyniki i przedstawiają **wdrażalne** wnioski odpowiednim organom.”

I.7 (indywidualne) – wniosek o informację publiczną

Obecnie: „Formułuje i składa wniosek o udostępnienie informacji publicznej w sprawie dotyczącej społeczności lokalnej.”

Wątpliwość: na ile zasadne jest, aby **każdy** uczeń składał wniosek (ryzyko formalizmu, obciążenia urzędów i „odhaczania” czynności).

Propozycja modyfikacji zakresu:

– Dopuszczyć **równoważne formy** dochodzenia informacji i kontroli obywatelskiej (np. analiza BIP, lektura sprawozdań, udział w dyżurze radnego, pytanie w konsultacjach).

Proponowane brzmienie:

„**Wybiera i realizuje jedną z form pozyskania informacji publicznej** dotyczącej społeczności lokalnej: **(a)** formułuje i składa wniosek o udostępnienie informacji publicznej **lub (b)** dokonuje analizy źródeł jawnych (BIP, uchwały, sprawozdania, protokoły) i przedstawia wnioski klasie.”

Alicja Pacewicz
Ekspertka edukacyjna
Sieć SOS dla Edukacji
Fundacja Szkoła z Klasą

Warszawa, 26.09. 2025 r.

Szanowny Pan

Jędrzej Witkowski
Koordynator Zespołu Eksperskiego
ds. Podstawy Programowej z Edukacji Obywatelskiej
przy Instytucie Badań Edukacyjnych - Państwowym Instytucie Badawczym

**Uwagi do projektu podstawy programowej przedmiotu edukacja
obywatelska w szkołach podstawowych**

Propozycje podstaw programowych opracowane przez zespoły eksperckie przy Instytucie Badań Edukacyjnych - Państwowym Instytucie Badawczym dają nadzieję na odejście od dominującego obecnie modelu szkoły jako fabryki wiadomości w kierunku edukacji bliższej dzisiejszym potrzebom i doświadczeniom dzieci i młodych ludzi. Mogą wywołać zmianę myślenia o szkole jako o miejscu, gdzie nie tyle przekazuje się, a potem sprawdza i ocenia wiadomości z niepowiązanych ze sobą dziedzin, ale jako o miejscu, gdzie dziecko - razem z innymi - uczy się rozumieć świat w sposób bardziej całościowy, rozwija umiejętności przedmiotowe, ale także ponadprzedmiotowe - poznawcze, społeczne i osobiste. Gdzie kształtuje się poczucie tożsamości, wspólnoty, a także rozwija indywidualną i zbiorową sprawczość.

Wysoko oceniam rezultaty pracy zespołu ds. podstawy do edukacji obywatelskiej, a w szczególności zakorzenienie procesu nauczania w doświadczeniach uczennic i uczniów oraz praktyczny wymiar celów przedmiotowych, efektów uczenia się, i doświadczeń edukacyjnych. Zajęcia z tak prowadzonej edukacji obywatelskiej mogą stać się prawdziwą **lekcją demokracji w działaniu, między innymi dzięki propozycjom zawartym w "indywidualnych doświadczeniach obywatelskich" i "grupowych działaniach demokratycznych"**.

Oczywiście ta wstępna propozycja zapisów podstawy powinna zostać jeszcze szeroko skonsultowana, co może pomóc zmodyfikować niektóre zapisy i usunąć niejasności. Pozwalam sobie zatem przedstawić kilka uwag, które być może zostaną uwzględnione w toku dalszych prac nad podstawą EO.

1. Podstawa EO dla szkół podstawowych **nie zawiera niestety “pytań wiodących”**, które zostały wprowadzone w podstawie dla szkół średnich. Są one też uwzględnione w podstawach innych przedmiotów, np. języka polskiego, a tu ich brakuje, ze szkodą dla spójności całej podstawy i procesu dydaktycznego.
2. Uwaga językowa: w zapisach efektów uczenia się kilkanaście razy pojawia się czasownik **“identyfikuje”**, który brzmi nieco sztucznie, zwłaszcza, gdy stosuje się go w nadmiarze. Proponuję - wzorem podstawy z języka polskiego - używać częściej równoważnych określeń, takich jak **“rozpoznaje”**, **“określa”**, **“wskazuje”** itp.

3. Uwagi merytoryczne dotyczące efektów uczenia się:

DZIAŁ I “Najbliższe otoczenie”: brakuje wyraźnych odniesień do klasy i szkoły jako grup społecznych. Pojawia się tu rodzina (i budżet domowy), społeczność lokalna (w kilku efektach uczenia się), a o szkole *expressis verbis* mówi się tylko w kontekście samorządności (p. 4). Wydaje mi się, że - także ze względów wychowawczych - warto tu **uwzględnić klasę, choćby w p. 1 lub 5 tego działu.**

I.6, czyli punkt dotyczący organów i zadań samorządu lokalnego należy powiązać z ideą samorządności, choćby wprowadzając pojęcie **“samorząd lokalny”**, a także zasygnalizować, że to władza publiczna w zdecentralizowanym i realizującym zasadę pomocniczości państwie, a nie jakiś odrębny byt.

Proponuję **rozważyć przeniesienie modułu medialnego z działu II do działu I** (np. jako jeden z ostatnich punktów): to dziś bardziej element życia obywatelskiego niż państwa (określenie “czwarta władza” to jednak metafora). Ponadto warto uzupełnić ten zapis o wyjaśnienie, **jak działają media społecznościowe**, algorytmy, bańki czy boty . Przesunięcie modułu medialnego na wcześniejszy etap w procesie nauczania ułatwi też prowadzenie zajęć z działu “Państwo”. Nie jestem też pewna, czy można oczekiwać, że uczniowie będą zgłaszać odpowiednim instytucjom fałszywe informacje i przejawy manipulacji. Proponuję zapis: “porównuje przekazy z mediów tradycyjnych i społecznościowych o wybranym zagadnieniu, wyjaśnia jak działają media społecznościowe, rozróżnia fakty i opinie, rozpoznaje przykłady manipulacji i fałszywe informacje i w miarę możliwości prostuje je lub zgłasza, - moduł medialny”.

DZIAŁ II “Państwo”:

II.4 należy uzupełnić ten efekt uczenia się o rozróżnienie **demokracji większościowej i konstytucyjnej** - bez niego nie da się zrozumieć zasad współczesnej demokracji i rozpoznać tzw. demokracji wyborczych, czyli krajów, gdzie wprawdzie odbywają się wybory, ale w rzeczywistości są to systemy **autorytarne**, w tym światowe potęgi - Rosja, Chiny (w tym kierunku zmierzają też Indie i Stany Zjednoczone). Ta wiedza jest też niezbędna, by móc uzyskać efekty opisane w dziale III (punkty dotyczące

bezpieczeństwa, interesów, konfliktów czy problemów międzynarodowych). Proponuję zapis: **“rozpoznaje różne typy demokracji, rozróżnia demokrację konstytucyjną od większościowej i zestawia z ustrojem autorytarnym, wyjaśnia na przykładzie Polski znaczenie demokracji dla funkcjonowania wspólnoty obywatelskiej i ochrony praw i wolności, dyskutuje na temat dobra wspólnego;”**

II. 7. może warto dodać tu także bliskie doświadczeniu uczniów **“prawa uczniowskie”**?

II. 8. wśród zagrożeń dla demokracji wymienia się konkretnie tylko polaryzację, brakuje jednak **populizmu** czy wspomnianych wyżej tendencji autorytarnych.

DZIAŁ III. “Europa i świat”: zapisy efektów uczenia się wymagają pewnych korekt. III. 3: Zrozumiała jest wprawdzie potrzeba formułowania ich w sposób uniwersalny i “ponadczasowy”, ale tu można odnieść wrażenie, że mają one zastąpić “słonia w pokoju”. Jest nim **sytuacja geopolityczna Polski i związane z nią zagrożenia** (imperialna polityka Rosji, wojna w Ukrainie - nawet jeśli dojdzie w najbliższych latach do zawarcia pokoju, Europa i świat już nigdy nie będzie taki, jak przed 2022 r.). Te procesy zostaną z nami na lata, a zagadnienie powinno pojawić się wśród efektów uczenia się - proponuję więc nieco zmienić brzmienie p. 3., tak by je hasłowo uwzględnić.

III. 1 i 3: Dodatkowo, pewne zastrzeżenia budzi w punktach 1 i 3 użycie terminu “Europa Środkowa”, nie wiadomo bowiem, jakie konkretnie region ten obejmuje (istnieje co najmniej kilka możliwych “zestawów” państw, które się opisuje tym terminem). Punkt 1 można zapisać np. tak **“wskazuje wspólne i rozbieżne interesy polityczne oraz gospodarcze Polski i wybranych państw UE, w tym naszych sąsiadów”**.

III. 2 Z kolei w p. 2 UE pokazane zostało tylko w dwóch wymiarach - bilansu członkostwa i czterech swobód, **z pominięciem europejskiego obywatelstwa, wartości i zasad UE**, których znaczenie także w codziennym funkcjonowaniu jest dziś kluczowe, a także **wspólnej polityki i przedsięwzięć** w wielu obszarach.

Należy też zauważyć, że w całym dziale III **zbyt mało jest nawiązań do szerzej rozumianej edukacji europejskiej, globalnej i klimatycznej.**

4. **Doświadczenia grupowe i indywidualne** zostały dobrze dobrane i opisane, chciałabym zgłosić jedynie drobne poprawki językowe i dwa zastrzeżenia dotyczące zbyt wysokiego jak na uczniów VI i VII klasy poziomu trudności i/lub złożoności doświadczenia.

Uwagi językowe:

Dział I, doświadczenia indywidualne:

- p. 5 warto zastąpić słowo “cykliczne” np. terminem “regularne” albo je usunąć.

Dział II, doświadczenia indywidualne:

- p. 7 proponuję zapis: “publikuje uargumentowaną opinię w ważnej dla siebie sprawie publicznej”, będzie krócej.

Dział III, doświadczenia grupowe:

- p. 3 usunąć "międzynarodowego", bo to oczywiste.

Uwagi merytoryczno-metodyczne

Dział I, doświadczenia indywidualne:

- p. 7 jest zbyt trudny, dodatkowo nie widzę uzasadnienia, by działanie to podejmowały tysiące uczniów i uczennic. Proponuję w zamian np. przygotowanie listu do lokalnego medium w sprawie dotyczącej społeczności lokalnej, listu otwartego lub materiału graficznego do zamieszczenia w gazecie szkolnej, a nawet zebranie i graficzne przedstawienie informacji, opinii lub dylematu dotyczącego lokalnej społeczności. To bardziej realistyczne.

Dział II, doświadczenia grupowe:

- p. 3 jest także chyba zbyt ambitny - uczniowie nie mają informacji i kompetencji, by takie zadanie sensownie wykonać. Może wystarczyłaby uproszczona wersja: np. zaproponowanie normy, która ma pomóc rozwiązać określony problem, przedyskutowanie jej przewidywanych konsekwencji oraz wspólne ustalenie ostatecznego brzmienia. Inne propozycje to np.: a) zespołowe tworzenie prostej gry edukacyjnej na tematy omawiane w tym dziale (demokracja, prawo, prawa człowieka, patriotyzm, obywatelskie zaangażowanie, polityka, partie, polaryzacja, media); b) stworzenie scenariusza krótkiego przedstawienia, filmu czy animacji wokół wybranych tematów działu; c) zaprojektowanie i wykonanie szkolnej wystawy ilustrującej wybrane zasady demokracji, prawa człowieka, itd.; d) nagranie krótkiej audycji na wybrany temat działu z wypowiedziami rówieśników i/lub dorosłych (np. "po czym poznać dobrego obywatela i obywatelkę", "czy większość ma zawsze rację", "jakie prawa mają dzieci?"...).

Ostatnia uwaga dotyczy **braku propozycji projektów uczniowskich** do realizacji w ramach zajęć. Wprawdzie wspomina się tu o projektach międzyprzedmiotowych jako uzupełnieniu procesu nauczania, nie ma tu jednak żadnych wskazówek, w jakiej formule mają one być realizowane. Warto zasugerować możliwe powiązania i zagadnienia międzyprzedmiotowe, zwłaszcza że zapowiedziano wstępnie wprowadzenie do szkół "tygodnia projektowego", a edukacja obywatelska to naturalne pole do prac projektowych, łączących różne obszary nauczania.

Warszawa dn. 5.10.2025

Pani dr Kinga Białek

Koordynatorka Zespołu Ekspertckiego

ds. Podstawy Programowej Języka Polskiego
przy IBE PIB

Propozycja Podstawy Programowej języka polskiego wydaje się być adekwatna do potrzeb wyrażanych przez nauczycieli i nauczycielki języka polskiego. Zawiera nowatorskie rozwiązania przede wszystkim w wyodrębnionym w niej obszarze „Praktyki czytelnicze”. Dotyczą one nie tylko dyskutowanej i znacznie ograniczonej listy lektur obowiązkowych, ale przede wszystkim wyodrębnienia istotnych kompetencji w zakresie świadomego czytelnictwa. Podobnie istotna zmiana pojawia się w części poświęconej świadomości językowej, budowanej dzięki funkcjonalnemu podejściu oraz nastawieniu na praktykę w szeroko pojętej komunikacji. „Komunikacja”, wymieniona jako pierwszy z siedmiu obszarów, zdaje się stanowić centrum, co zapewne także ma wzmocnić jej pozycję w stosunku do innych aspektów edukacji polonistycznej. W zamieszczonym projekcie widoczne są między innymi ograniczenia treści szczegółowych, zwiększenie roli projektów edukacyjnych, propozycje doświadczeń edukacyjnych zarówno dobrze znanych polskiej szkole, jak i dających nadzieję na zmiany w polonistycznej praktyce.

Analiza projektowanej podstawy programowej ujawnia zarówno rozwiązania inspirujące, jak i takie, które budzą wątpliwości lub wymagają doprecyzowania. Wśród licznych zalet projektu chciałabym wskazać na rozwiązania, które można uznać za dyskusyjne. W trakcie lektury dokumentu pojawiły się także niejasności, które pozwoliłam sobie sformułować w postaci pytań, spodziewam się bowiem, że podobne pytania mogą się także pojawić i odbiorców PP w momencie jej wejścia w życie. Mam nadzieję, że moja opinia zostanie uznana za pomocną w toku dalszych prac nad projektem.

- W propozycji podstawy programowej pojawia się siedem wyodrębnionych obszarów, a także moduły: medialny, filozoficzny oraz kulturowy. Do pierwszego z nich odnoszą się także wybrane zapisy podstawy programowej edukacji obywatelskiej, zostaje on wspomniany w PP informatyki, zaś do modułu medialnego oraz kulturowego odnosi się także podstawa programowa historii. Jak należy rozumieć powstałą w ten sposób strukturę? Kto jest ostatecznie odpowiedzialny za integrację treści w każdym z modułów? W opracowanym przez IBE PIB materiale zatytułowanym „Porozmawiajmy o podstawach programowych. Język polski” powstanie modułów uzasadniono potrzebą „wzmocnienia interdyscyplinarności edukacji polonistycznej”.

Z pewnością istnieje potrzeba jasnego opisu sposobu realizacji wątków uznanych tutaj za interdyscyplinarne w części opisującej strukturę przedmiotu. Pojawia się tam jedynie wyliczenie obszarów oraz modułów, próżno szukać także wyjaśnień w części opisującej warunki realizacji.

- Niejasna w kontekście wyodrębnienia 7 obszarów pozostaje decyzja rozdzielenia „Komunikacji” oraz „Tworzenia wypowiedzi”. Ten aspekt edukacji polonistycznej, wymagający szczególnego namysłu, został w propozycji PP zachowany w podobnym kształcie, co w poprzednim dokumencie systemowym. W dyskusjach dotyczących szkolnych form wypowiedzi niejednokrotnie zwracano uwagę na ich sztuczność i niefunkcjonalność, wynikającą zwłaszcza z tradycji polskiej dydaktyki. Szczególnie istotne staje się to w kontekście różnego rodzaju wypowiedzi argumentacyjnych, które powinny wzmacniać siłę głosu uczniowskiego, podczas gdy od lat pozostają jedynie realizacją szablonowej formy rozprawki, napisanej w zgodzie z tezą otrzymaną od nauczyciela/nauczycielki.
- W projekcie pojawiają się pytania wiodące. Sposób ich sformułowania sugeruje ucznia/uczenicę jako postulowanych odbiorców, jednak rejestr językowy wyklucza możliwość wykorzystania tak sformułowanego pytania na lekcji w szkole (dla klas IV – VI: Jak i za pomocą jakich zabiegów wypowiedzi i zjawiska kultury oddziałują na mnie? Jak wartości, które wyznaję, i role, które odgrywam w różnych wspólnotach, kształtują moją tożsamość i odpowiedzialność za otaczający mnie świat? Jak mogę skutecznie, krytycznie i z dbałością o higienę psychiczną poruszać się w świecie przekazów medialnych i wzmacniać podmiotowość informacyjno-komunikacyjną?). Jaki jest więc cel takiego sposobu formułowania pytań?
- W zapisach szczegółowych wymagań wykorzystano czasowniki operacyjne, ułatwiające osobom realizującym PP wybór sposobów weryfikacji osiągniętych efektów. W kontekście tego założenia wątpliwości mogą budzić sformułowania takie, jak: uczeń bada, analizuje, wzbogaca słownictwo, czy też rozróżnienie między „uczeń zapoznaje się”, a „uczeń czyta”.
- Ten ostatni czasownik operacyjny został wykorzystany w wymaganiu szczegółowym najbardziej dyskusyjnym w całości dokumentu. W części „Praktyki lekturowe” dedykowanej klasom IV – VI pojawia się zapis: „czyta krótsze teksty literackie, w tym utwory narracyjne i liryczne, także o charakterze patriotycznym, takie jak *Mazurek Dąbrowskiego* Józefa Wybickiego i *Rota* Marii Konopnickiej”. Decyzja o włączeniu *Roty* do zestawu tekstów obowiązkowych, realizowanych z dziećmi w klasie VI (zakładam, że rozsądni nauczyciele nie sięgną po nią wcześniej, choć zgodnie z zapisem podstawy mogliby) jest całkowicie nieuzasadniona z perspektywy wiedzy na temat dziedziny, psychologii rozwojowej a także innych zapisów, formułowanych w PP. Wymieniony tekst w interpretacji wymaga rozbudowanego kontekstu historycznego. Zawiera sformułowania wymagające intertekstualnego odczytania, niemożliwego na tym etapie edukacyjnym („Duch będzie nam hetmanił”, „Pójdziem, gdy zabrzmi złoty róg”). Może być trudny w odbiorze ze względu na jego

emocjonalny ładunek. A co najważniejsze, dotyka kwestii obecnych w obecnym dyskursie tożsamościowym (historia Dolnego i Górnego Śląska, Warmii i Mazur, Pomorza) oraz politycznym. Przede wszystkim jest wyborem całkowicie niezrozumiałym w kontekście innowacyjnego aspektu projektu, związanego ze zmianami w zakresie praktyk czytelniczych.

Magdalena Swat – Pawlicka

SOS dla Edukacji

Warszawa, grudzień 2025

UWAGI FUNDACJI WWF POLSKA

Do projektu rozporządzenia – w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym

LP WNOŚCĄCY UWAGĘ	JEDNOSTKA REDAKCYJNA	OBECNE BRZMIENIE	PROPOZYCJA BRZMIENIA	UZASADNIENIE ZMIANY/UWAGI
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE				
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Cele wychowania przedszkolnego str. 3	Nadrzędnym celem wychowania przedszkolnego jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wsparcie ich w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostek, jak i członków społecznej i demokratycznej wspólnoty. Wychowanie przedszkolne kształtuje postawy oparte na dbałości o dobro wspólne, szacunku wobec innych ludzi, pielęgnowaniu tradycji i kultury narodowej oraz rozwija poczucie odpowiedzialności i postawy patriotyczne. (...)	Nadrzędnym celem wychowania przedszkolnego jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wsparcie ich w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostek, jak i członków społecznej i demokratycznej wspólnoty oraz budowania ich więzi ze światem przyrody . Wychowanie przedszkolne kształtuje postawy oparte na dbałości o dobro wspólne, szacunku wobec innych ludzi, pielęgnowaniu tradycji i kultury narodowej oraz rozwija poczucie odpowiedzialności i postawy patriotyczne, a jednocześnie wzmocnia wrażliwość na środowisko naturalne i potrzebę jego ochrony . (...)	Zapis podkreślający, że człowiek jest częścią natury, ma przypominać dorosłym pracującym z dziećmi o konieczności uwzględniania tych treści w codziennej pracy edukacyjnej oraz wspierać ich w kształtowaniu u dzieci całościowego rozumienia świata, w tym również relacji ze środowiskiem naturalnym. Rozszerzenie treści o dbałość o przyrodę ma szansę wzmocnić u dzieci kompetencje proekologiczne. Jednocześnie takie zapisy są spójne z treściami obecnymi w dalszej części podstawy programowej, gdzie podkreśla się znaczenie kontaktu z naturą i rozwijanie postaw sprzyjających jej ochronie.

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			Ważnym elementem tej działalności jest również kształtowanie postaw patriotycznych oraz troski o dobro ojczyzny, w tym o dobro lokalnego środowiska naturalnego.	
		Celem wychowania przedszkolnego jest zapewnienie każdemu dziecku warunków do: 1) rozwijania ciekawości i zainteresowań, budowania wiedzy potrzebnej do rozumienia i poznawania współczesnego świata; 2) rozwijania kompetencji językowych, matematycznych i cyfrowych, umożliwiających skuteczne funkcjonowanie w różnych sytuacjach życia codziennego; 3) rozwijania kompetencji ruchowych i postawy troski o własne zdrowie i bezpieczeństwo; 4) rozwijania kompetencji poznawczych, społecznych i osobistych oraz wznaczniania samodzielności i wytrwałości; swojej 5) budowanie sprawczości oraz podejmowania inicjatyw z korzyścią dla siebie i wspólnego dobra; 6) poznawania świata różnorodnych wartości, rozwijania empatii i przygotowania się do dokonywania odpowiedzialnych wyborów etycznych.	Celem wychowania przedszkolnego jest zapewnienie każdemu dziecku warunków do: 1) rozwijania ciekawości i zainteresowań, budowania wiedzy potrzebnej do rozumienia i poznawania współczesnego świata; 2) rozwijania kompetencji językowych, matematycznych i cyfrowych, umożliwiających skuteczne funkcjonowanie w różnych sytuacjach życia codziennego; 3) rozwijania kompetencji ruchowych i postawy troski o własne zdrowie i bezpieczeństwo; 4) rozwijania kompetencji poznawczych, społecznych i osobistych oraz wznaczniania samodzielności i wytrwałości; swojej 5) budowanie sprawczości oraz podejmowania inicjatyw z korzyścią dla siebie i wspólnego dobra; 6) poznawania świata różnorodnych wartości, rozwijania empatii i przygotowania się do dokonywania odpowiedzialnych wyborów etycznych. 7) rozwijanie wrażliwości na środowisko naturalne i potrzebę jego ochrony, zarówno w kwestii dbałości o środowisko jak i zwierzęta i rośliny je osiedlające.	Podkreślenie dbałości o środowisko jak i empatii względem świata zwierząt jest niezbędne wobec współczesnych wyzwań, zarówno w kontekście zaniechań, z tego stanu środowiska jak i w kontekście pilnych społecznie spraw jak bezdomność zwierząt udomowionych, porzucanie zwierząt, brak empatii względem zwierząt po wypadkach komunikacyjnych i innych. Warto od początku w edukacji podkreślać znaczenie empatii i dbałości, zarówno o innych ludzi jak i środowisko i zwierzęta występujące w naszym otoczeniu. Kształtuje to sprawcze, wykazujące się dbałością i reaktywnością postawy, aby dzieci nie pozostawały obojętne wobec otoczenia.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Cele wychowania przedszkolnego str. 3	(...) Ze sprawczością silnie powiązane są: 1) poczucie przynależności do wspólnoty – przekonanie jednostki, że jest częścią grupy, którą ją akceptuje, potrzebuje jej i docenia	(...) Ze sprawczością silnie powiązane są: 1) poczucie przynależności do wspólnoty – przekonanie jednostki, że jest częścią grupy, którą ją akceptuje, potrzebuje jej i docenia ją	Dodanie tego zapisu pomoże dorosłym uwzględnić perspektywę przyrody w działaniach wznacznających sprawczość dzieci. Ważne, by przypominać, że poczucie zakorzenienia w świecie naturalnym jest ważnym

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.
razem możemy więcej! wwfp.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	str. 6	ją oraz do której ta osoba może wnieść twórczy wkład;	oraz do której ta osoba może wnieść twórczy wkład, a także poczucie zakorzenienia w świecie przyrody – świadomość bycia elementem szerszego środowiska naturalnego, z którym człowiek łączy relacje współzależności;	elementem prawidłowego rozwoju dzieci. Jednocześnie jest to uzasadnione biorąc pod uwagę zapisy efektów uczenia się i doświadczeń edukacyjnych w dalszej części dokumentu, które zakładają realizację działań budujących u dzieci sprawczość w ochronie przyrody.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Kompetencje w wychowaniu przedшкоlnym str. 7	Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki	Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki, przeżyczeń wokół, obcowania z naturą	Dodanie zapisu jest reakcją na coraz częstsze sprostowanie, że dzieci są wychowywane w oderwaniu od natury i środowiska przyrodniczego, wrażliwość estetyczna powinna być spójna z potrzebą tworzenia przeżyczeń wokół siebie, w tym powiązania dobrego samopoczucia ze spędzaniem czasu w przyrodzie. Warto też od początku kształtować świadomość, że otoczenie, w którym przeżywamy ma bezpośredni wpływ na jakość naszego codziennego życia.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Sposoby organizowania środowisk edukacyjnych w wychowaniu przedшкоlnym str. 9	4) przestrzeń edukacyjna – nauczyciele w przemysłany sposób wraz z dziećmi i rodzicami kształtują przestrzeń przedszkola, tak by sprzyjała uczeniu się oraz dobrostanowi dzieci. Wykorzystują także otoczenie przedszkola jako miejsce działań edukacyjnych;	4) przestrzeń edukacyjna – nauczyciele w przemysłany sposób wraz z dziećmi i rodzicami kształtują przestrzeń przedszkola, tak by sprzyjała uczeniu się oraz dobrostanowi dzieci. Wykorzystują także otoczenie przedszkola jako miejsce działań edukacyjnych, uwzględniając bezpośredni kontakt z przyrodą, który jest niezbędny dla prawidłowego rozwoju dzieci.	Podkreślenie znaczenia bezpośredniego kontaktu z przyrodą ma na celu, aby dorosli w codziennej pracy uwzględniali również wyjęcia w naturę. Przedszkola powinny zapewniać namiaszkę dzikiej przyrody na podwórku. Doświadczenia takie wspierają rozwój poznawczy, emocjonalny i społeczny dzieci, oraz kształtują wrażliwość na ochronę przyrody. Zapis taki jest spójny z dalszą częścią podstawy programowej, w której wskazano, że dzieci powinny mieć kontakt z naturą oraz codziennie wychodzić na zewnątrz, a przynajmniej raz w tygodniu na dłużej niż godzinę.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedшкоlnego str. 11	20) charakteryzuje wybrane elementy dziedzictwa kulturowego swojego regionu.	20) charakteryzuje wybrane elementy dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego swojego regionu.	Rozszerzenie oczekiwanego osiągnięcia o elementy przyrodnicze pozwoli dzieciom poznawać i rozumieć środowisko, w którym żyją całościowo. Dziedzictwo regionu powinno również uwzględniać dziedzictwo przyrodnicze, w tym lokalne obszary chronione. Takie wprowadzenie sprzyja kształtowaniu postaw patriotycznych, poczucia odpowiedzialności za lokalne środowisko i umiejętności dostrzegania wartości zarówno kulturowych, jak i przyrodniczych regionu.

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
MERGIFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		<p>Obszar przyrodniczy: odkrywanie przyrody i dbanie o nią. Dziecko:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje i nazywa rośliny i zwierzęta, elementy przyrody nieożywionej z najbliższego otoczenia; 2) analizuje i bada elementy najbliższego otoczenia, wyciąga wnioski z obserwacji, opisuje zmiany zachodzące w otoczeniu i wymienia niektóre zależności występujące w przyrodzie, takie jak wzrost roślin, cykle dnia i nocy, pory roku oraz zjawiska pogodowe; 3) zadaje pytania o interesujące je zjawiska, pyta o przyczyny i cele zaobserwowanych zjawisk i podejmowanych działań, formułuje przypuszczalne wyjaśnienia, sprawdza ich trafność; 4) dokumentuje zaobserwowane obiekty, zjawiska oraz procesy zachodzące w przyrodzie; 5) wyraża troskę o rośliny i zwierzęta, objasnia zasady odpowiedzialnej opieki nad zwierzętami domowymi; 6) wskazuje na planie, mapie lub globusie znane mu miejsca; 7) opisuje Ziemię jako kulę, która razem z innymi planetami krąży wokół Słońca; 8) korzysta z narzędzi ogrodniczych przy pielęgnacji roślin ozdobnych i użytkowych; 9) objasnia znaczenie istnienia różnorodnych gatunków roślin i zwierząt; 10) rozpoznaje zwierzęta i rośliny z różnych ekosystemów i stref klimatycznych; 11) segreguje odpady, mając świadomość pozytywnych skutków dla przyrody i gospodarki; 12) stosuje zasady rozważnego korzystania z zasobów naturalnych.		<p>Dzięki temu dzieci uczą się szanować dziedzictwo swojego regionu w szerszym, integralnym kontekście kulturowo-przyrodniczym.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 1 Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego str. 14</p>		<p>Obszar przyrodniczy: odkrywanie przyrody i dbanie o nią. Dziecko:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje i nazywa rośliny i zwierzęta, elementy przyrody nieożywionej z najbliższego otoczenia; (...) 12) stosuje zasady rozważnego korzystania z zasobów naturalnych. 13) rozumie, że jesteśmy odpowiedzialni za środowisko wokół nas, w tym rozumie odpowiedzialność za problemy społeczne typu zanieczyszczenia środowiska, porzucanie zwierząt towarzyszących 14) rozumie, że może podjąć działania interwencyjne w sytuacjach tego wymagających, w skali dostosowanej do wieku, poprzez rozmowę, prośbę o pomoc dorosłych, kontakt przez numer alarmowy 112	<p>Warto od początku kształtować postawy dbałości o środowisko, zrozumienie ciągów przyczynowo skutkowych, dbałość o przyrodę i zwierzęta. Dziecko takie powinno rozumieć, że powinno podejmować działania, w przypadku wymagającej tego sytuacji. W ten sposób kształtujemy dzieci tak, żeby reagowały w sytuacjach tego wymagających - protestowały przeciwko zanieczyszczeniu, wyrażały sprzeciw przeciwko porzucaniu zwierząt ale też, żeby rozumiały, że te sytuacje można zgłosić np. Na numer alarmowy. Dzieci uwrażliwione na społeczne problemy dotyczące przyrody będą reagować również w sytuacjach zagrożenia względem innych osób - zgłoszą nauczycielowi/ce dokuczanie w klasie, ale też jeżeli spotkają osobę po wypadku, będą rozumiały, że trzeba udzielić jej pomocy i np. Pójść do najbliższej dorosłej osoby i z jej pomocą zgłosić sytuację pod numer alarmowy. To kształtuje w dalszej perspektywie ich reaktywność na problemy społeczne i poczucie skuteczności.</p>

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Oczekiwane osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego str. 16	1. wyjaśnia, na czym polega zdrowy styl życia, stara się przestrzegać reguł z nim związanych, np. dba o prawidłową postawę ciała;	1. wyjaśnia, na czym polega zdrowy styl życia, stara się przestrzegać reguł z nim związanych, np. dba o prawidłową postawę ciała, zna zasady zdrowego odżywiania;	Proces budowania właściwych nawyków żywieniowych należy rozpocząć już od najmłodszych lat. Im szybciej dzieci poznawac będą zasady zdrowego odżywiania tym łatwiej będzie na kolejnych etapach edukacji i żywienia w placówkach pielęgnować zdrowe nawyki żywieniowe.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych str. 16.	6. uczestniczy w wydarzeniu promującym zdrowy styl życia, np. w przedszkolnych zawodach sportowych;	6. uczestniczy w wydarzeniu promującym zdrowy styl życia, np. w przedszkolnych zawodach sportowych, aktywności promującej zdrowe nawyki żywieniowe w tym spożywanie warzyw i owoców;	Warzywa i owoce powinny stanowić znaczący element naszej diety. Jednocześnie, dla dzieci, spożywanie ich wiąże się często z dużym wyzwaniem. Edukację w tym zakresie należy rozpocząć już od najmłodszych lat. Bardzo ważna w tym procesie jest wielokrotna ekspozycja. Rozmawianie o różnych warzywach i owocach, pokazywanie ilustracji, prezentowanie produktów, pozwala na oswojenie się z nimi, nim znajdą się one na talerzach. Wydarzenie promujące spożywanie warzyw i owoców może być bardzo pomocne w procesie zapoznawania dzieci z różnymi produktami żywieniowymi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 16.	9. rozpoznaje sytuacje, w których zagrożone są jego bezpieczeństwo lub autonomia;	9. rozpoznaje sytuacje, w których zagrożone są jego bezpieczeństwo lub autonomia: wie w jaki sposób zgłosić nadużycia, zarówno względem zaufanych osób (rodzic, wychowawca) jak w przypadku braku wsparcia w środowisku (112, policja)	Ważne, żeby dziecko od początku rozumiało, że w sytuacji zagrożenia jego bezpieczeństwa, bądź autonomii, są odpowiednie autorytety, tym bardziej istotne są autorytety poza najbliższym środowiskiem dziecka (112, policja), w przypadku, gdy dziecko nie ma oparcia w grupie rodzinnej lub społecznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik 1 str 17	Przedszkole zapewnia warunki do zdobywania i doskonalenia kompetencji niezbędnych do: 1) bycia częścią wspólnoty, współpracy i dbania o innych. W przedszkolu dzieci kształtują swoją tożsamość, odkrywają i coraz lepiej rozumieją swoją przynależność do różnych	Przedszkole zapewnia warunki do zdobywania i doskonalenia kompetencji niezbędnych do: 1) bycia częścią wspólnoty, współpracy i dbania o innych. W przedszkolu dzieci kształtują swoją tożsamość, odkrywają i coraz lepiej rozumieją swoją przynależność do różnych grup społecznych, w tym rodziny, grupy przedszkolnej, społeczności lokalnej i	Należy od początku kształtować postawę odpowiedzialności względem środowiska, żeby dzieci rozumiało ciągły przyczynowo skutkowy np. Jeśli wyrzucam śmieć na trawnik, zanieczyszczam środowisko, nie szanując przestrzeni wyczęść ją, tym samym obniżając jej wartość, również względem siebie (gorsze samopoczucie w zanieczyszczonym środowisku).

25
LAT W POLSCE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej! wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		<p>grup społecznych, w tym rodziny, grupy przedszkolnej, społeczności lokalnej i narodowej. Nawiązują relacje z rówieśnikami, poznają się, podejmują pierwsze próby</p> <p>wspólnego wykonywania zadań – w parze lub większym zespole, uczą się razem podejmować decyzje, a także postępować w zgodzie z przyjętymi zasadami oraz z szacunkiem dla siebie nawzajem. Zaczynają również rozumieć, że wspólnie odpowiedzialną nie tylko za przestrzeń, w której razem przebywają. Wspólnie dbają też o to, żeby wszystkie dzieci czuły się w przedszkolu dobrze i bezpiecznie;</p>	<p>narodowej. Nawiązują relacje z rówieśnikami, poznają się, podejmują pierwsze próby wspólnego wykonywania zadań – w parze lub większym zespole, uczą się razem podejmować decyzje, a także postępować w zgodzie z przyjętymi zasadami oraz z szacunkiem dla siebie nawzajem i względem środowiska ich otaczającego. Zaczynają również rozumieć, że wspólnie odpowiedzialną nie tylko za przestrzeń, w której razem przebywają. Wspólnie dbają też o to, żeby wszystkie dzieci czuły się w przedszkolu dobrze i bezpiecznie;</p>	<p>Warto od młodego wieku uczyć dzieci reagowania w trudnych sytuacjach, sposobów reakcji. Chcemy mieć świadome dzieci wychowane w poczuciu sprawczości, które wiedzą, że ich reakcja może pomóc w trudnej sytuacji. Chcemy, żeby rozpoznawały sytuacje, które tej reakcji wymagają, nie pozostając obojętne względem problemów.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 1 Str 18</p>	<p>odkrywania przyrody i kształtowania postawy troski o nią. Spacery i pobyt na powietrzu</p> <p>to okazja do rozwijania świadomości, że istnieje nierozdzielna więź między człowiekiem</p> <p>i przyrodą. W przedszkolu dzieci kształtują nawyki dbania o przyrodę i odpowiedzialnego</p> <p>korzystania z zasobów naturalnych. Poprzez stały kontakt z przyrodą dzieci rozwijają również wiele umiejętności, które są kluczowe w ich dalszej nauce. Do badania i obserwacji przyrody dzieci mogą wykorzystywać pomoce takie jak lupa, mikroskop czy atlas. Dzięki temu stają się ważnymi badaczami. Uczą się formułować pytania i poszukują na nie odpowiedzi, swoje wnioski opierają na dowodach;</p>	<p>odkrywania przyrody i kształtowania postawy troski o nią. Spacery i pobyt na powietrzu to okazja do rozwijania świadomości, że istnieje nierozdzielna więź między człowiekiem i przyrodą. W przedszkolu dzieci kształtują nawyki dbania o przyrodę i odpowiedzialnego korzystania z zasobów naturalnych. Wiedzą, że mają prawo wyrażać sprzeciw i reagować w przypadku niszczenia przyrody. Wiedzą, że powinny reagować, gdy zwierzętom dzieje się krzywda i w jaki sposób szukać pomocy w sytuacji. Znają możliwe formy reakcji (np. kontakt z rodzicem, opiekunem, numerem alarmowej). Poprzez stały kontakt z przyrodą dzieci rozwijają również wiele umiejętności, które są kluczowe w ich dalszej nauce. Do badania i obserwacji przyrody dzieci mogą wykorzystywać pomoce takie jak lupa, mikroskop czy atlas. Obserwacje powinny się odbywać również w terenie, w bezpośrednim kontakcie</p>	<p>W odpowiedzi na coraz częstsze próby łączenia edukacji przyrodniczej z cyfryzacją, warto podkreślać, że obserwacje powinny odbywać się w terenie, w bezpośrednim kontakcie z naturą, a nie jedynie w klasie poprzez oglądanie prezentacji czy materiałów audiowizualnych.</p>

25
LAT WPOLSCIE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego, budowanie przyzwości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
! MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>z naturą. Dzięki temu stają się poważnymi badaczami. Uczą się formułować pytania i poszukują na nie odpowiedzi, swoje wnioski opierają na dowodach;</p>	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Warunki i sposób realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego str. 19	9) świadomego wykorzystywania i rozwijania własnego potencjału ruchowego jako podstawy aktywnego i zdrowego stylu życia. W przedszkolu dzieci zyskują świadomość i poczucie swojego ciała, wzmacniają jego wytrzymałość i ogólną sprawność ruchową, ćwiczą precyzję ruchów palców i dłoni, rozwijają koordynację wzrokowo-ruchową, doskonalią swoje zmysły. Dzieci zdobywają także wiedzę o tym, co jest dobre (np. prawidłowa postawa ciała), a co złe dla ich zdrowia i kondycji fizycznej (np. długotrwałe oglądanie telewizji). Będąc w ruchu, szczególnie na powietrzu, mogą wzmocnić nie tylko swoją odporność, ale także otwartość na nowe wyzwania.	9) świadomego wykorzystywania i rozwijania własnego potencjału ruchowego jako podstawy aktywnego i zdrowego stylu życia. W przedszkolu dzieci zyskują świadomość i poczucie swojego ciała, wzmacniają jego wytrzymałość i ogólną sprawność ruchową, ćwiczą precyzję ruchów palców i dłoni, rozwijają koordynację wzrokowo-ruchową, doskonalią swoje zmysły. Dzieci zdobywają także wiedzę o tym, co jest dobre (np. prawidłowa postawa ciała, właściwe odżywianie), a co złe dla ich zdrowia i kondycji fizycznej (np. długotrwałe oglądanie telewizji, nadmierne spożycie słodyczy i żywności wysoko przetworzonej). Będąc w ruchu, szczególnie na powietrzu i w bezpiecznym kontakcie z naturą mogą wzmocnić nie tylko swoją odporność, ale także otwartość na nowe wyzwania.	Proces budowania właściwych nawyków żywieniowych należy rozpocząć już od najmłodszych lat. Im szybciej dzieci poznawać będą zasady zdrowego odżywiania tym łatwiej będzie na kolejnych etapach edukacji i żywienia w placówkach pielęgnować zdrowe nawyki żywieniowe. Ważne jest, by uwzględnić bezpośredni kontakt z naturą w procesie budowania zdrowia fizycznego i psychicznego u dzieci. Wiele badań podkreśla, że jest to niezbędny element budowania odporności i otwartości na nowe wyzwania. Dodatkowo warto zauważyć, że samo wyjście na zewnątrz nie zawsze zapewnia kontakt z naturą. Tereny przy placówkach bywają silnie przekształcone, pokryte sztuczną nawierzchnią, stąd w zapisach warto zwrócić uwagę na potrzebę zapewniania dzieciom kontaktu z przyrodą.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 1 Warunki i sposób realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego str. 22	5) odkrywanie świata nauki i przyrody – przedszkole zapewnia dostęp do strefy pozwalającej odkrywać zjawiska i procesy zachodzące w przyrodzie, podejmować samodzielne działania i obserwacje, prowadzić eksperymenty. Każde dziecko powinno mieć możliwość korzystania z tej strefy bez nieuzasadnionych ograniczeń czasowych. Taka strefa powinna znajdować się zarówno wewnątrz budynku jak i na terenie zewnętrznym. W przestrzeni zewnętrznej można ona przybrać postać dżikiego zakątka, gdzie dzieci mogą obserwować rośliny, zwierzęta oraz naturalne elementy	5) odkrywanie świata nauki i przyrody – przedszkole zapewnia dostęp do strefy pozwalającej odkrywać zjawiska i procesy zachodzące w przyrodzie, podejmować samodzielne działania i obserwacje, prowadzić eksperymenty. Każde dziecko powinno mieć możliwość korzystania z tej strefy bez nieuzasadnionych ograniczeń czasowych. Taka strefa powinna znajdować się zarówno wewnątrz budynku jak i na terenie zewnętrznym. W przestrzeni zewnętrznej można ona przybrać postać dżikiego zakątka, gdzie dzieci mogą obserwować rośliny, zwierzęta oraz naturalne elementy	Warto podkreślić, że szczególnie strefa odkrywania świata nauki i przyrody powinna znajdować się w przestrzeni zewnętrznej. Oczywiście taka strefa powinna być wyznaczona także wewnątrz budynku by w dni, w które wyjście na zewnątrz jest niemożliwe dzieci mogły nadal korzystać z tej strefy. W pozostałe dni warto jednak by teren wokół przedszkola dawał możliwość dzieciom obserwowania świata natury i angażowania się np. w prace ogrodnicze.

25
LAT WPOLSCIE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>środowiska takie jak butwiejąca kłoda oraz/lub ogród, w ramach którego dzieci mogą być zaangażowane w prace ogrodnicze jak np. podlewanie, sianie, sadzenie.</p> <p>W ciągu dnia odpowiedni czas powinno się przeznaczyć na celebrowanie posiłków – spokojne ich spożywanie połączone z nauką postępowania się łyżką, nożem i widelcem oraz poznanie nowych produktów spożywczych, w tym różnorodnych warzyw i owoców. Ważne jest także zapewnienie dzieciom możliwości komponowania dania na talerzu i stworzenie takiej atmosfery, by dzieci nie czuli się pod presją, że muszą zjeść wszystko i w szybkim tempie.</p>	
<p>Fundacja WWF Polska</p> <p>Załącznik nr 1 Warunki i sposób realizacji podstawy wychowawczej przedшкольного str. 22</p>	<p>Fundacja WWF Polska</p> <p>Załącznik nr 2 Cele kształcenia i wychowania oraz zadania szkoły podstawowej str. 23</p>	<p>Nadzędnym celem edukacji w szkole podstawowej jest wspieranie wszechstronnego rozwoju uczniów w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wsparcie ich w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostek, jak i członków społecznej i demokratycznej wspólnoty. Edukacja kształtuje postawy oparte na dbałości o dobro wspólne, szacunku do innych, pielęgnowaniu tradycji i kultury narodowej oraz rozwija poczucie odpowiedzialności i postawy patriotyczne.</p>	<p>SKOŁA PODSTAWOWA</p> <p>Nadzędnym celem wychowania przedszkolnego jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wsparcie ich w pełnej realizacji potencjału – zarówno jako jednostek, jak i członków społecznej i demokratycznej wspólnoty oraz jako elementów świata przyrody. Wychowanie przedszkolne kształtuje postawy oparte na dbałości o dobro wspólne, szacunku wobec innych ludzi, pielęgnowaniu tradycji i kultury narodowej oraz rozwija poczucie odpowiedzialności i postawy patriotyczne, a jednocześnie wzmacnia wrażliwość na środowisko naturalne i potrzebę jego ochrony.</p>	<p>Świat wartości i nastawienie do środowiska przyrodniczego są ze sobą bardzo powiązane. Kryzys środowiskowy/klimatyczny jest powiązany z kryzysem</p> <p>Zapis podkreślający, że człowiek jest częścią natury, ma przypominać dorosłym pracującym z dziećmi o konieczności uwzględniania tych treści w codziennej pracy edukacyjnej oraz wspierać ich w kształtowaniu u dzieci całościowego rozumienia świata, w tym również relacji ze środowiskiem naturalnym.</p> <p>Rozszerzenie treści o dbałość o przyrodę, ma szansę wzmocnić u dzieci kompetencje proekologiczne. Jednocześnie takie zapisy są spójne z treściami obecnymi w dalszej części podstawy programowej, gdzie podkreśla się znaczenie kontaktu z naturą i rozwijanie postaw sprzyjających jej ochronie.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p> <p>Załącznik nr 2 Cele kształcenia i wychowania oraz</p>	<p>5) wprowadzanie uczniów – we współpracy z rodzicami – w świat wartości i przygotowywanie ich do dokonywania</p>	<p>5) wprowadzanie uczniów – we współpracy z rodzicami – w świat wartości i przygotowywanie ich do dokonywania</p>	<p>5) wprowadzanie uczniów – we współpracy z rodzicami – w świat wartości i przygotowywanie ich do dokonywania</p>	

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego. Budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!   wwfp.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	zadania szkoły podstawowej str. 23	odpowiedzialnych wyborów etycznych w trosce o siebie, wspólnotę i ojczyznę;	etycznych w trosce o siebie, wspólnotę i ojczyznę oraz środowisko przyrodnicze;	wartości, dlatego tak ważne jest włączanie tematyki środowiskowej do obszaru wartości i wyborów etycznych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Cele kształcenia i wychowania oraz zadania szkoły podstawowej str. 24	Ważnym elementem tej działalności jest również kształtowanie postaw patriotycznych oraz dobro ojczyzny.	Ważnym elementem tej działalności jest również kształtowanie postaw patriotycznych oraz dobro ojczyzny, w tym również o dobro przyrody lokalnie i globalnie.	Współcześnie postawy patriotyczne i troska o dobro wspólnoty muszą iść w parze z dbałością o środowisko naturalne. Bezpieczeństwo państwa, a także całej ludzkości, zależy od stabilności ekosystemów i klimatu. Dlatego kształtowanie środowiskowych postaw ma kluczowe znaczenie i wpływa na wszystkie obszary naszego działania.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Działalność wychowawcza szkoły str. 38	Działalność wychowawcza szkoły skupia się na wprowadzeniu ucznia w świat wartości, rozwijaniu sprawczości oraz kompetencji osobistych i społecznych. Jej ważnym elementem jest również kształtowanie postaw patriotycznych, poszanowania tradycji oraz troski o dobro ojczyzny.	Działalność wychowawcza szkoły skupia się na wprowadzeniu ucznia w świat wartości, rozwijaniu sprawczości oraz kompetencji osobistych i społecznych. Jej ważnym elementem jest również kształtowanie postaw patriotycznych, poszanowania tradycji oraz troski o dobro ojczyzny, w tym również o dobro przyrody lokalnie i globalnie.	Współcześnie postawy patriotyczne i troska o dobro wspólnoty muszą iść w parze z dbałością o środowisko naturalne. Bezpieczeństwo państwa, a także całej ludzkości, zależy od stabilności ekosystemów i klimatu. Dlatego kształtowanie środowiskowych postaw ma kluczowe znaczenie i wpływa na wszystkie obszary naszego działania.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Działalność wychowawcza szkoły str. 38-39	Widac ją w codziennych aktywnościach uczniów, interakcjach z rodzicami oraz w etosie szkoły – jej normach i regułach, relacjach, podejściu do uczenia i oceniania oraz stylu zarządzania oddziałem klasowym i szkołą.	Widac ją w codziennych aktywnościach uczniów, interakcjach z rodzicami oraz w etosie szkoły – jej normach i regułach, relacjach, podejściu do uczenia i oceniania oraz stylu zarządzania oddziałem klasowym i szkołą, traktując szkołę całościowo, a więc uwzględniając również sposób zarządzania żywieniem oraz dbałość o tereny zielone na jej obszarze.	Ujęcie tego fragmentu jest istotne, ponieważ pokazuje, że działania szkoły w zakresie kształtowania postaw środowiskowych nie ograniczają się jedynie do procesu dydaktycznego. Obejmują także codzienne funkcjonowanie placówki, w tym sposób organizacji żywienia (m.in. dieta proponowana uczniom i uczenicom) i gospodarowania terenami zielonymi. To właśnie te elementy tworzą spójne, realne środowisko edukacyjne, w którym uczniowie uczą się poprzez obserwację i praktyczne doświadczenia.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Działalność wychowawcza szkoły str. 39	Wychowanie do wartości Wartości są fundamentem procesu wychowania. Szkoła wychowuje do wolności i odpowiedzialności, wspólnoty i szacunku, prawdy, dobra i piękna, sprawiedliwości i solidarności. Ważnym elementem tej działalności jest także	Wychowanie do wartości Wartości są fundamentem procesu wychowania. Szkoła wychowuje do wolności i odpowiedzialności, wspólnoty i szacunku, prawdy, dobra i piękna, sprawiedliwości i solidarności. Ważnym elementem tej działalności jest także kształtowanie patriotyzmu, poszanowania tradycji oraz troski o	Współcześnie postawy patriotyczne i troska o dobro wspólnoty muszą iść w parze z dbałością o środowisko naturalne. Bezpieczeństwo państwa, a także całej ludzkości, zależy od stabilności ekosystemów i klimatu. Dlatego kształtowanie środowiskowych postaw ma kluczowe znaczenie i wpływa na wszystkie obszary naszego działania.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego. Budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		kształtowanie patriotyzmu, poszanowania tradycji oraz troski o dobro ojczyzny.	dobro ojczyzny, w tym również o dobro przyrody lokalnie i globalnie.	Świat wartości i nastawienie do środowiska przyrodniczego są ze sobą bardzo powiązane. Kryzys środowiskowy/klimatyczny jest powiązany z kryzysem wartości, dlatego tak ważne jest wiązanie tematyki środowiskowej do obszaru wartości i wyborów etycznych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Działalność wychowawcza szkoły str. 40	Ważnym wymiarem wychowania do wartości jest kształtowanie postaw patriotycznych – rozumianych jako troska o dobro ojczyzny, poszanowanie jej historii, tradycji i kultury oraz gotowość do działania na rzecz wspólnoty narodowej. Szkoła inspirowuje uczniów do poznawania dziedzictwa swojego kraju, budowania więzi z lokalną i narodową wspólnotą, odczuwania dumy z bycia Polakiem.	Ważnym wymiarem wychowania do wartości jest kształtowanie postaw patriotycznych – rozumianych jako troska o dobro ojczyzny, poszanowanie jej historii, tradycji i kultury, dziedzictwa przyrodniczego oraz gotowość do działania na rzecz wspólnoty narodowej. Szkoła inspirowuje uczniów do poznawania dziedzictwa swojego kraju, budowania więzi z lokalną i narodową wspólnotą, odczuwania dumy z bycia Polakiem.	Rozszerzenie oczekiwanego osiągnięcia o elementy przyrodnicze pozwoli dzieciom poznać i rozumieć środowisko, w którym żyją całościowo. Dziedzictwo regionu powinno również uwzględniać dziedzictwo przyrodnicze, w tym lokalne obszary chronione. Takie wprowadzenie sprzyja kształtowaniu postaw patriotycznych, poczucia odpowiedzialności za lokalne środowisko i umiejętności dostarczania wartości zarówno kulturowych, jak i przyrodniczych regionu. Dzięki temu dzieci ucą się szanować dziedzictwo swojego regionu w szerszym, integralnym kontekście kulturowo-przyrodniczym.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Działalność wychowawcza szkoły str. 42	10) kształtowanie odpowiedzialności za swoje działania, grupę, klasę, szkołę, lokalną wspólnotę i ojczyznę;	10) kształtowanie odpowiedzialności za swoje działania, grupę, klasę, szkołę, lokalną wspólnotę, ojczyznę i środowisko naturalne ;	Warto w tym zapisie uwzględnić także kwestię przyrody oraz odpowiedzialności za nią.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 Sposoby organizowania środowisk edukacyjnych str. 43	5) przestrzeń edukacyjna – nauczyciele w przemyślany sposób kształtują przestrzeń klasy i szkoły, tak by sprzyjała uczeniu się oraz doświadczeniom uczniów. Wykorzystują także otoczenie szkoły jako miejsce działań edukacyjnych; jako miejsce działań także otoczenie szkoły jako miejsce działań edukacyjnych;	5) przestrzeń edukacyjna – nauczyciele w przemyślany sposób kształtują przestrzeń klasy i szkoły, tak by sprzyjała uczeniu się oraz doświadczeniom uczniów. Wykorzystują także otoczenie szkoły jako miejsce działań edukacyjnych, uwzględniając bezpośredni kontakt z przyrodą, który jest niezbędny dla prawidłowego rozwoju dzieci.	Podkreślenie znaczenia bezpośredniego kontaktu z przyrodą ma na celu, aby dorośli w codziennej pracy uwzględniali również wyścicia w naturę. Szkoły powinny zapewniać namiaszkę dzikiej przyrody na podwórkach lub podczas wyści terenowych. Doświadczenia takie wspierają rozwój poznawczy, emocjonalny i społeczny dzieci oraz kształtują wrażliwość na ochronę przyrody. Zapis taki jest spójny z dalszą częścią podstawy programowej.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
www.wwf.pl

EDUKACJA Wczesnoszkolna

<p>Fundacja WWF Polska</p> <p>Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA Wczesnoszkolna A</p> <p>Specyfika i struktura edukacji wczesnoszkolnej str. 48</p>	<p>3) edukacja przyrodnicza – stwarza dziecku warunki do odkrywania i badania środowiska naturalnego oraz do rozumienia zachodzących w nim relacji i zależności. Wprowadza uczniów w podstawy myślenia naukowego opartego na empirycznych dowodach i podejściu badawczym. Jej fundamentem jest nauka poprzez działanie, doświadczanie i eksperymentowanie. Dzięki temu przygotowuje dzieci do samodzielnego, odpowiedzialnego i aktywnego funkcjonowania w relacji z przyrodą. Wspiera rozumienie pozytywnych i negatywnych skutków oddziaływania człowieka na środowisko;</p>	<p>3) edukacja przyrodnicza – stwarza dziecku warunki do odkrywania i badania środowiska naturalnego oraz do rozumienia zachodzących w nim relacji i zależności, a także poznawania zasad zdrowego stylu życia. Wprowadza uczniów w podstawy myślenia naukowego opartego na empirycznych dowodach i podejściu badawczym. Jej fundamentem jest nauka poprzez działanie, doświadczanie i eksperymentowanie oraz kontakt z naturą. Dzięki temu przygotowuje dzieci do samodzielnego, odpowiedzialnego i aktywnego funkcjonowania w relacji z przyrodą. Wspiera rozumienie pozytywnych i negatywnych skutków oddziaływania człowieka na środowisko;</p>	<p>Biorąc pod uwagę opisane poniżej oczekiwane efekty uczenia się warto w specyfice i strukturze edukacji wczesnoszkolnej uwzględnić również kwestię poznawania zasad zdrowego stylu życia.</p> <p>Warto w tym zapisie zwrócić również uwagę na potrzebę prowadzenia działań edukacyjnych bezpośrednio w naturze. Takie działania mogą być prowadzone na terenie placówek, w szkolnych ogrodach, na szkolnych podwórkach i boiskach, ważne jest by uczniowie i uczennice mogli budować więź z naturą poprzez regularny kontakt z nią.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p> <p>Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA Wczesnoszkolna A</p> <p>Specyfika i struktura edukacji wczesnoszkolnej str. 48</p>	<p>4) edukacja społeczna – umożliwiała poznanie siebie, rozwijanie samoświadomości i budowanie poczucia własnej wartości. Daje przestrzeń do wyrażania emocji i radzenia sobie z wyzwaniami codzienności. Uczy szacunku do siebie i innych oraz świadomego uczestnictwa w grupie. Wspiera rozwijanie kompetencji współpracy i odpowiedzialności w relacjach z innymi. Kształtuje wrażliwość społeczną, ucząc dostarczania potrzeb innych i reagowania na nie z empatią. Przygotowuje do życia w różnicowanym świecie.</p>	<p>4) edukacja społeczna – umożliwiała poznanie siebie, rozwijanie samoświadomości i budowanie poczucia własnej wartości, a także kształtuje umiejętność dbania o własne zdrowie. Daje przestrzeń do wyrażania emocji i radzenia sobie z wyzwaniami codzienności. Uczy szacunku do siebie i innych oraz świadomego uczestnictwa w grupie. Wspiera rozwijanie kompetencji współpracy i odpowiedzialności w relacjach z innymi. Kształtuje wrażliwość społeczną, ucząc dostarczania potrzeb innych i reagowania na nie z empatią. Przygotowuje do życia w różnicowanym świecie, promując otwartość i szacunek wobec różnorodności i wielokulturowości. Edukacja ta stymuluje również aktywizację społeczną, zachęcając uczniów do podejmowania inicjatyw i działania</p>	<p>Biorąc pod uwagę opisane poniżej oczekiwane efekty uczenia się warto w specyfice i strukturze edukacji wczesnoszkolnej uwzględnić również kwestię poznawania zasad zdrowego stylu życia i dbania o zdrowie.</p>

25
LAT WPOLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A Edukacja przyrodnicza str. 63	promując otwartość i szacunek wobec różnorodności i wielokulturowości. Edukacja ta stymuluje również aktywizację społeczną, zachęcając uczniów do podejmowania inicjatyw i działania na rzecz dobra wspólnego, kształtuje postawy obywatelskie;	na rzecz dobra wspólnego, kształtuje postawy obywatelskie;	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A Edukacja przyrodnicza str. 63	b) rozróżnienia główne narządy wewnętrzne i zewnętrzne organizmu człowieka na schemacie lub modelu i projektuje na podstawie obserwacji i doświadczeń sposoby wspierania ich działania, w tym przez ruch, zdrową dietę, higienę	b) rozróżnienia główne narządy wewnętrzne i zewnętrzne organizmu człowieka na schemacie lub modelu i projektuje na podstawie obserwacji i doświadczeń sposoby wspierania ich działania, w tym przez ruch, zdrową dietę, higienę oraz regularny kontakt z przyrodą	Wiele badań pokazuje, że jednym z bardziej skutecznych metod wspierania działania organizmu człowieka i jego rozwoju jest regularny kontakt ze środowiskiem naturalnym. Warto uświadamiać uczniów i uczennice, że jest to element istotny we wspieraniu organizmów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A Edukacja przyrodnicza str. 63	e) obserwuje w terenie i rozpoznaje podstawowe gatunki zwierząt i roślin żyjących w najbliższym środowisku oraz żyjących w najbliższym środowisku oraz wyjaśnia ich znaczenie dla bioróżnorodności i konieczność ich ochrony	e) obserwuje w terenie i rozpoznaje podstawowe gatunki zwierząt i roślin żyjących w najbliższym środowisku oraz wyjaśnia ich znaczenie dla bioróżnorodności i konieczność ich ochrony, a także rozumie, że człowiek jest elementem świata przyrody i pozostaje z nim w ścisłych zależnościach.	Dodanie informacji, że człowiek jest elementem świata przyrody, wzmocni rozumienie powiązań między ludźmi a środowiskiem naturalnym oraz ugruntuje świadomość współzależności organizmów. Jest to istotne dla kształtowania odpowiedzialnej postawy wobec środowiska, a jednocześnie spójne z treściami dotyczącymi bioróżnorodności i ochrony przyrody. Dzięki temu łatwiej dostrzec, że działania człowieka mają realny wpływ na stan natury i odwrotnie – że zdrowe środowisko jest podstawą dobrostanu ludzi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A		g) regularnie przebywa w przyrodzie, rozumie korzyści wynikające z kontaktu z naturą.	Ten proponowany dodatkowo efekt uczenia się wiąże się z poprzednimi, ale wskazuje na to, że wiele z wymienionych wcześniej można realizować poza budynkiem szkoły np. w szkolnym ogrodzie czy na szkolnym podwórku. Warto uwzględnić dodatkowo, że uczniowie i uczennice w czasie przebywania w przyrodzie, mogą świadomie zwracać uwagę na korzyści dla człowieka, które niesie regularny kontakt z naturą.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
www.wwf.pl

	Edukacja przyrodnicza str. 65			
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA W CZESNOSZKOLN A Edukacja społeczna str. 65	c) podejmuje próby samooceny, próbuje wprowadzić zmiany,	c) podejmuje próby konstrukttywnej i wspierającej samooceny, próbuje wprowadzić zmiany,	Warto w kontekście samooceny podkreślić kwestie budowania poczucia własnej wartości.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA W CZESNOSZKOLN A 7. Edukacja społeczna: str. 66	o) stosuje podstawowe zasady dotyczące zdrowego trybu życia, w tym zbilansowanej diety i aktywności ruchowej	d) stosuje podstawowe zasady dotyczące zdrowego trybu życia, w tym zbilansowanej diety i aktywności ruchowej oraz uwzględnia regularny kontakt z przyrodą jako profilaktykę zdrowia fizycznego i psychicznego	Dodanie informacji o regularnym kontakcie z przyrodą jako elementu podstawowych zasad dotyczących zdrowego trybu życia jest poparte wieloma badaniami naukowymi na temat skuteczności takich działań.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA W CZESNOSZKOLN A 8. Edukacja artystyczna: str. 68	1) percepcja i interpretacja dzieł plastycznych. Uczeń:	1) percepcja i interpretacja dzieł plastycznych. Uczeń: f) rozpoznaje i opisuje motywy przyrodnicze obecne w dziełach sztuki oraz elementach kultury wizualnej g) wyraża własne przeżycia estetyczne związane z kontaktem z naturą, odnosząc je do oglądanych dzieł;	Uwzględnienie motywów przyrodniczych w analizie dzieł sztuki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znajdują w własnych doświadczeniach. Dodatkowo, dopisany fragment rozwija u uczniów i uczenic refleksję nad naturą jako przestrzenią inspiracji artystycznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY	2) twórcze działania plastyczne. Uczeń:	2) twórcze działania plastyczne. Uczeń: h) tworzy prace plastyczne inspirowane obserwacją zjawisk przyrodniczych, w tym	Dopisanie tego fragmentu umożliwi uczniom i uczennicom rozwijanie zdolności obserwacji, analizowania i interpretowania przyrody poprzez

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
KONTAKT USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	(KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A 8. Edukacja artyistyczna: str. 68		świata, cienia, rytmów i kolorów natury, wykorzystuje motywy, struktury i formy występujące w przyrodzie jako źródło własnych działań twórczych; i) rozwija wrażliwość estetyczną poprzez bezpośredni kontakt z otoczeniem naturalnym i obserwację jego różnorodności;	ekspresję artystyczną. Jednocześnie takie podejście zakłada traktowanie przyrody jako przestrzeni obserwacji form, faktur i wzorów. Pozwoli to na przenoszenie elementów z przyrody do własnej twórczości, rozwijając spostzegawczość i kreatywność. Bezpośrednie obcowanie z naturą wzmocni świadome postzewanie piękna i różnorodności świata.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A 8. Edukacja artyistyczna: str. 69	3) percepcja i interpretacja muzyki. Uczeń:	percepcja i interpretacja muzyki. Uczeń: h) rozpoznaje i opisuje dźwięki środowiska naturalnego (np. wiatr, deszcz, odgłosy zwierząt) oraz ich cechy muzyczne, takie jak rytm, tempo czy wysokość; i) wskazuje, w jaki sposób można wykorzystać motywy lub inspiracje naturą w wybranych utworach muzycznych; j) wyraża własne przeżycia i skojarzenia związane z dźwiękami przyrody oraz interpretuje je w kontekście słuchanych utworów.	Uwzględnienie motywów przyrodniczych w analizie muzyki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znają z własnych doświadczeń. Dodatkowo, dopisany fragment rozwija u uczniów i uczennic refleksję nad naturą jako przestrzenią inspiracji artystycznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A 8. Edukacja artyistyczna: str. 70	5) twórcze działania muzyczne. Uczeń:	5) twórcze działania muzyczne. Uczeń: f) tworzy krótkie improwizacje muzyczne inspirowane rytmem i dźwiękami przyrody, wykorzystując głos, instrumenty lub przedmioty codziennego użytku;	Uwzględnienie wpływu stosowanych materiałów i technik na klimat jest niezbędne do pełnego zrozumienia ich oddziaływania na otoczenie. Wydzielenie klimatu spośród szeroko pojętego środowiska ma na celu podkreślenie szczególnego
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA	9. Edukacja techniczna i informatyczna: (...) 2) projektowanie i tworzenie. Uczeń: (...) f) analizuje wpływ stosowanych materiałów i technik na środowisko, klimat i zdrowie, w tym rozpoznaje materiały szkodliwe i bezpieczne,	9. Edukacja techniczna i informatyczna: (...) 2) projektowanie i tworzenie. Uczeń: (...) f) analizuje wpływ stosowanych materiałów i technik na środowisko, klimat i zdrowie, w tym rozpoznaje materiały szkodliwe i bezpieczne,	Uwzględnienie wpływu stosowanych materiałów i technik na klimat jest niezbędne do pełnego zrozumienia ich oddziaływania na otoczenie. Wydzielenie klimatu spośród szeroko pojętego środowiska ma na celu podkreślenie szczególnego

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska
naturalnego. Budowanie przyszłości,
w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

25
LAT W POLSCE

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	WCZESNOSZKOLN A 9. Edukacja techniczna i informatyczna str.	rozpoznaje materiały szkodliwe i bezpieczne, g) poszukuje alternatywnych zastosowań materiałów, narzędzi technicznych i rozwiązań algorytmicznych,	g) poszukuje alternatywnych zastosowań materiałów, narzędzi technicznych i rozwiązań algorytmicznych w tym szczególnie tych, które zmniejszają negatywny wpływ na klimat i środowisko naturalne	wpływu, jaki materiały i techniki mogą mieć na jego zmiany.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A 9. Edukacja techniczna i informatyczna str. 71	f) używa odpowiednich materiałów i posługuje się w sposób bezpieczny prostymi narzędziami, w tym młotkiem, śrubokrętem, igłą, nożyczkami, oraz prostymi urządzeniami technicznymi i cyfrowymi – moduł bezpieczeństwa i obrona,	f) używa odpowiednich materiałów i posługuje się w sposób bezpieczny prostymi narzędziami, w tym młotkiem, śrubokrętem, igłą, nożyczkami, nożem do krojenia i smarowania, obieraczką do owoców i warzyw oraz prostymi urządzeniami technicznymi i cyfrowymi – moduł bezpieczeństwa i obrona,	W zakresie edukacji technicznej i informatycznej warto uwzględnić podstawy edukacji kulinarnej, w tym prawidłowe korzystanie z wybranych przyborów kuchennych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A 9. Edukacja techniczna i informatyczna str. 71	1) aktywność fizyczna i bezpieczeństwo. Uczeń: (...) f) stosuje zasady bezpiecznego poruszania się pieszo, na rowerze, hulajnodze i rolkach;	1) aktywność fizyczna i bezpieczeństwo. Uczeń: (...) f) stosuje zasady bezpiecznego poruszania się pieszo, na rowerze, hulajnodze i rolkach; zna główne znaki drogowe oraz zna zasady	W zakresie edukacji technicznej i informatycznej warto uwzględnić podstawy edukacji kulinarnej, w tym prawidłowe korzystanie z wybranych przyborów kuchennych, znajomość zasad bezpieczeństwa podczas przygotowywania posiłków i wykonywania prostych czynności kulinarnych. Takie działania może mieć dodatkową wartość przy zaciekawianiu uczniów i uczeniu różnymi warzywami i owocami i budowaniu prawidłowych nawyków żywieniowych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA	1) aktywność fizyczna i bezpieczeństwo. Uczeń: (...) f) stosuje zasady bezpiecznego poruszania się pieszo, na rowerze, hulajnodze i rolkach;	1) aktywność fizyczna i bezpieczeństwo. Uczeń: (...) f) stosuje zasady bezpiecznego poruszania się pieszo, na rowerze, hulajnodze i rolkach; zna główne znaki drogowe oraz zna zasady	Warto poruszyć temat przepisów obowiązujących na obszarach chronionych, aby uświadomić dzieciom na to, że przestrzeganie zasad na terenach zielonych wpływa na dobrostan i jakość środowiska naturalnego.

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 I ETAP EDUKACYJNY (KLASY I-III) – EDUKACJA WCZESNOSZKOLN A Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych str. 75</p>		<p>3. Uczeń przynajmniej raz w trakcie etapu edukacyjnego: 4) Uczestniczy w warsztatach kulinarnych lub w wycieczce do gospodarstwa rolnego albo zagrody edukacyjnej.</p>	<p>W ramach doświadczeń edukacyjnych warto uwzględnić elementy edukacji kulinarnej i żywieniowej, które nie tylko zwiększają wiedzę uczniów i uczennic na temat żywności oraz skąd ona pochodzi, ale także ucą szacunku do produktów żywnościowych i pracy osób związanych z jej wytwarzaniem i przetwarzaniem.</p>
----------------------------	---	--	--	---

II ETAP EDUKACYJNY KLASY IV-VIII

JĘZYK POLSKI

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Język polski Str. 89</p>	<p>5. Rozwijanie umiejętności autorefleksji i tworzenie tożsamości. Pytanie wiodące: Jak wartości, które wyznaję, i role, które odgrywam w różnych wspólnotach, kształtują moją tożsamość i odpowiedzialność za otaczający mnie świat? Uczeń: (...)2) omawia różne aspekty doświadczenia wspólnotowego, w tym dotyczące ich wartości w odniesieniu do różnych wspólnot, takich jak rodzina, społeczność szkolna, lokalna, narodu – moduł filozoficzny;</p>	<p>5. Rozwijanie umiejętności autorefleksji i tworzenie tożsamości. Pytanie wiodące: Jak wartości, które wyznaję, i role, które odgrywam w różnych wspólnotach, kształtują moją tożsamość i odpowiedzialność za otaczający mnie świat? Uczeń: (...)2) omawia różne aspekty doświadczenia wspólnotowego, w tym dotyczące ich wartości w odniesieniu do różnych wspólnot, takich jak rodzina, społeczność szkolna, lokalna, narodu, europejska, globalna, poczucie przynależności do świata przyrody – moduł filozoficzny;</p>	<p>Warto uwzględnić wartości i role pełniące przez uczniów i uczennice we wspólnotach ponad lokalnych oraz szczególnie wartości, jakie się wiążą z przynależnością do świata przyrody. Jest to szczególnie istotne w kontekście kryzysu środowiskowego, który jest mocno związany z kryzysem wartości.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Język polski Str. 98</p>	<p>3. Aktywność społeczna i lokalna: 1) stymulowanie aktywności skupionej na wspólnocie lokalnej; 2) organizowanie debat, projektów, petycji dotyczących problemów lokalnych; 3) wykorzystanie narzędzi polonistycznych do promowania inicjatyw uczniowskich;</p>	<p>3. Aktywność społeczna i lokalna: 1) stymulowanie aktywności skupionej na wspólnocie lokalnej w tym na wspólnym działaniu na rzecz lokalnego środowiska przyrodniczego; 2) organizowanie debat, projektów, petycji dotyczących problemów lokalnych, w tym</p>	<p>W dobie kryzysu środowiskowego warto włączyć humanistykę środowiskową do edukacji, zwłaszcza w działaniach lokalnych i społecznych. Skuteczna odpowiedź na zmianę klimatu i kryzys środowiskowy wymaga współpracy nauk przyrodniczych i humanistycznych. Warunki i sposób realizacji podstawy programowej języka polskiego mogą być doskonałą</p>

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		<p>4) wykorzystanie nowoczesnych narzędzi w tym sztucznej inteligencji. (...) Szkoła powinna wspierać nauczycieli w realizacji tych założeń, zapewniając odpowiednie warunki, w tym: (...) 4) organizowanie spotkań z lokalnymi twórcami kultury lub dziennikarzami.</p>	<p>problemów środowiskowych i propozycji reagowania na nie: 3) wykorzystanie narzędzi polonistycznych do promowania inicjatyw uczniowskich; 4) wykorzystanie nowoczesnych narzędzi, w tym sztucznej inteligencji. (...) Szkoła powinna wspierać nauczycieli w realizacji tych założeń, zapewniając odpowiednie warunki, w tym: (...) 4) organizowanie spotkań z lokalnymi twórcami kultury lub dziennikarzami oraz działaczami na rzecz lokalnego środowiska przyrodniczego.</p>	<p>okazją do realizacji tych postulatów. Zwłaszcza, że wiele z proponowanych lektur kształtuje wrażliwość na tematy środowiska i mogą być kompatybilne z warunkami i sposobami realizacji podstawy programowej.</p>
Muzyka				
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Specyfika i struktura przedmiotu Str. 133</p>	<p>Nauczanie muzyki uwzględnia rozwijanie kompetencji cyfrowych – zarówno w tworzeniu, jak i odbiorze muzyki. Uczniowie uczą się bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z technologii oraz wykorzystują media do dokumentowania, edytowania i udostępniania swoich działań muzycznych.</p>	<p>Nauczanie muzyki uwzględnia rozwijanie kompetencji cyfrowych – zarówno w tworzeniu, jak i odbiorze muzyki. Uczniowie uczą się bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z technologii oraz wykorzystują media do dokumentowania, edytowania i udostępniania swoich działań muzycznych. Ważnym elementem rozwijania wrażliwości muzycznej jest odnajdywanie jej w naturalnych procesach w przyrodzie. Rozpoznawanie i opisywanie dźwięków środowiska naturalnego oraz ich cech muzycznych (rytm, tempo czy wysokość) czy wyrażanie własnych przeżyć i skojarzeń związanych z dźwiękami przyrody może zainspirować uczniów do wykorzystywania motywów przyrodniczych w muzyce.</p>	<p>Uwzględnienie motywów przyrodniczych w analizie muzyki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znią z własnych doświadczeń. Dodatkowo, dopisany fragment pozwoli włączyć w lekcje muzyki refleksję nad naturą jako przestrzenią inspiracji artystycznej.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP</p>	<p>Oczekiwane efekty uczenia się 1. Uczeń jako twórca i wykonawca:</p>	<p>Oczekiwane efekty uczenia się 1. Uczeń jako twórca i wykonawca:</p>	<p>Uwzględnienie motywów przyrodniczych w tworzeniu muzyki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz</p>

25
LAT WPOLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Oczekiwane efekty uczenia się Str. 134</p>	<p>(...) 9) identyfikuje w otoczeniu różnorodne brzmienia oraz źródła dźwięku; wykorzystuje je do realizacji zadań muzycznych, w tym zadań z użyciem nowych technologii;</p>	<p>(...) 9) identyfikuje w otoczeniu różnorodne brzmienia oraz źródła dźwięku; wykorzystuje je do realizacji zadań muzycznych, w tym zadań z użyciem nowych technologii; 10) rozpoznaje i opisuje dźwięki przyrody oraz ich cechy muzyczne, wykorzystuje je do realizacji zadań muzycznych lub jako inspirację w wybranych utworach muzycznych</p>	<p>umiejętność obserwacji świata pod kątem muzycznym. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znią z własnych doświadczeń. Dodatkowo, dopisany fragment pozwoli włączyć w lekcje muzyki refleksję nad naturą jako przestrzenią inspiracji artystycznej.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Oczekiwane efekty uczenia się Str. 136</p>	<p>2. Uczeń jako słuchacz:</p>	<p>2. Uczeń jako słuchacz: 10) rozpoznaje utwory, które wykorzystują dźwięki przyrody jako inspirację. Potrafi wyjaśnić jak włączenie natury w utwory muzyczne może wpływać na odbiorcę</p>	<p>Uwzględnienie motywów przyrodniczych w tworzeniu muzyki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji świata pod kątem muzycznym. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znią z własnych doświadczeń.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Oczekiwane efekty uczenia się Str. 136</p>	<p>3. Uczeń jako uczestnik kultury: (...) 3) wskazuje przykłady wykorzystywania muzyki w działaniach społecznych i sam lub we współpracy z innymi wykorzystuje muzykę w sprawie istotnej dla niego lub społeczności – moduł kultura;</p>	<p>3. Uczeń jako uczestnik kultury: (...) 3) wskazuje przykłady wykorzystywania muzyki w działaniach społecznych, prośrodowiskowych lub aktywnościowych i sam lub we współpracy z innymi wykorzystuje muzykę w sprawie istotnej dla niego lub społeczności – moduł kultura;</p>	<p>Uwzględnienie roli muzyki w działaniach na rzecz ochrony przyrody jest istotne, by zrozumieć jak ważną rolę w zmianianiu podejścia ludzi do przyrody pełni.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 138</p>	<p>Doświadczenia edukacyjne fakultatywne – do wyboru minimum dwa w trakcie nauki w klasach IV-VII. Uczeń: 1) pracując w grupie, realizuje projekt łączący muzykę z innymi dziedzinami nauki i sztuki, np. festiwal nauki, film, teledysk, podcast, grę terenową, prezentację multimedialną;</p>	<p>Doświadczenia edukacyjne fakultatywne – do wyboru minimum dwa w trakcie nauki w klasach IV-VII. Uczeń: 1) pracując w grupie, realizuje projekt łączący muzykę z innymi dziedzinami nauki i sztuki, np. festiwal nauki, film, teledysk, podcast, grę terenową, prezentację multimedialną, wykorzystanie dźwięków lub inspiracji z natury.</p>	<p>Uwzględnienie motywów przyrodniczych w tworzeniu muzyki wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji świata pod kątem muzycznym. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znią z własnych doświadczeń.</p>

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		2) samodzielnie lub w grupie tworzy utwór z wykorzystaniem: głosów, instrumentów lub narzędzi cyfrowych, także przy wsparciu sztucznej inteligencji;	2) samodzielnie lub w grupie tworzy utwór z wykorzystaniem: głosów, instrumentów lub narzędzi cyfrowych, także przy wsparciu sztucznej inteligencji lub z wykorzystaniem inspiracji środowiskiem naturalnym;	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Muzyka Warunki i sposób realizacji podstawy programowej muzyki	Realizacja założeń podstawy programowej wymaga odpowiednio przygotowanej przestrzeni, sprzyjającej praktycznemu i twórczemu działaniu uczniów. Wyposażenie pracowni muzycznej powinno obejmować: (...) 3) ekran multimedialny z tablicą z pięciolinią;	Realizacja założeń podstawy programowej wymaga odpowiednio przygotowanej przestrzeni, sprzyjającej praktycznemu i twórczemu działaniu uczniów. Wyposażenie pracowni muzycznej powinno obejmować: (...) 3) ekran multimedialny z tablicą z pięciolinią lub tablicę kredową;	W przypadku zapisu nutowego ekran multimedialny nie jest niezbędny. Odtwarzanie muzyki faktycznie wymaga sprzętu elektronicznego, jednak do samego zapisu nut w zupełności wystarczy tradycyjna tablica. Wprowadzenie zapisu „wyposażenie pracowni muzycznej powinno obejmować ekran multimedialny” może spowodować, że wiele szkół będzie zmuszonych do modernizacji sal muzycznych, mimo że takie rozwiązanie nie wydaje się priorytetowe.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka Specyfika i struktura przedmiotu Str. 141	Istotnym elementem zajęć jest poszerzenie obszaru plastyki o nowe media i współczesne środki artystyczne oraz rozwijanie kompetencji cyfrowych, co pozwala uczniowi lepiej odnaleźć się w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości wizualnej. W czasie lekcji uczniowie poznają zarówno tradycyjne formy wypowiedzi artystycznej, jak i nowoczesne technologie oraz sposoby komunikacji wizualnej.	Istotnym elementem zajęć jest poszerzenie obszaru plastyki o nowe media i współczesne środki artystyczne oraz rozwijanie kompetencji cyfrowych, co pozwala uczniowi lepiej odnaleźć się w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości wizualnej. W czasie lekcji uczniowie poznają zarówno tradycyjne formy wypowiedzi artystycznej, jak i nowoczesne technologie oraz sposoby komunikacji wizualnej. Równie ważną częścią przedmiotu jest poszukiwanie inspiracji w zjawiskach przyrodniczych oraz rozwijanie wrażliwości estetycznej przez bezpośredni kontakt z naturą i obserwację jej różnorodności.	Uwzględnienie motywów przyrodniczych w edukacji plastycznej wspiera rozwój wrażliwości estetycznej oraz umiejętności obserwacji. Wspiera również budowanie wrażliwości na świat przyrody. Pomaga też uczniom dostrzec związki między twórczością artystyczną a otoczeniem, które znaną z własnych doświadczeń oraz rozwija u uczniów i uczennic refleksję nad naturą jako przestrzenią inspiracji artystycznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka	1. Własna aktywność twórcza – tworzę, wyrażam, interpretuję. Pytanie wiodące: Po co tworzę sztukę? Uczeń: (...)	1. Własna aktywność twórcza – tworzę, wyrażam, interpretuję. Pytanie wiodące: Po co tworzę sztukę? Uczeń: (...)	Dopisanie tego fragmentu umożliwi uczniom i uczennicom rozwijanie zdolności interpretowania zjawisk przyrodniczych poprzez ekspresję artystyczną. Jednocześnie takie podejście zakłada traktowanie przyrody jako przestrzeni obserwacji form, faktur i wzorów. Pozwoli to na przenoszenie elementów z

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
KONTAKT USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Oczekiwane efekty uczenia się Str. 143			przyrody do własnej twórczości, rozwijając spójną postawę szacunku i kreatywność. Bezpośrednie obcowanie z naturą wzmocni świadome postępowanie piękna i różnorodności świata.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka Oczekiwane efekty uczenia się Str. 145	3. Sztuka jako komunikat – rozumieniem, interpretując, dyskutując. Pytanie wiodące: Jak mogą rozumieć sztukę i o niej opowiadać? Uczeń: (...)	3. Sztuka jako komunikat – rozumieniem, interpretując, dyskutując. Pytanie wiodące: Jak mogą rozumieć sztukę i o niej opowiadać? Uczeń: (...)	Zaproponowany efekt uczenia się ma szansę uwrażliwić uczniów i uczennice na świat przyrody. Pozwoli to z jednej strony na traktowanie natury jako źródła inspiracji artystycznej, z drugiej na uwrażliwienie i zachwyty nad światem naturalnym, co jest szczególnie istotne w dobie oderwania społeczeństwa od środowiska naturalnego.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka s.146	Charakteryzuje i ocenia estetykę otoczenia: architekturę, małą architekturę i architekturę krajobrazu w przestrzeni publicznej, formułuje i uzasadnia swoją opinię oraz podejmuje dyskusję na ten temat – moduł kultura:	Charakteryzuje i ocenia estetykę otoczenia: architekturę, małą architekturę i architekturę krajobrazu w przestrzeni publicznej, uwzględniając wartości przyrodnicze w kontekście estetycznym i tworzenia zrównoważonej przestrzeni, formułuje i uzasadnia swoją opinię oraz podejmuje dyskusję na ten temat – moduł kultura:	Ważne, żeby w przestrzeni uwzględniane były również powierzone biologicznie czynne, warto o tym pamiętać oceniając i projektując małą architekturę, lub potencjalne przekształcenie krajobrazu.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka s.146	6 rozpoznaje zależności pomiędzy elementami architekturnymi w przyrodzie i architekturze oraz wykorzystuje je podczas tworzenia pracy plastycznej; tworzenia pracy plastycznej;	6 rozpoznaje zależności pomiędzy elementami architekturnymi w przyrodzie i architekturze oraz wykorzystuje je podczas tworzenia pracy plastycznej. Pamiętaj o zachowaniu powierzone biologicznie czynnych w projekcie, jako ważnych i wartościowych pod względem wizualnym, zdrowotnym, sprzyjającym bioróżnorodności.	Zielone miasta są bardziej przyjazne mieszkańcom niż zabudowane jedynie betonową infrastrukturą, warto pamiętać o tym na początku, przy projektowaniu. Takie miasta są również przyjazne dla zwierząt, zwierzęta mając zastawioną zieloną przestrzeń, nie wybierają samych betonowych traktów i jest mniejsze ryzyko wchodzenia w konflikty z mieszkańcami.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka	1. dostarcza obecność sztuki i elementów w przestrzeni i codziennym życiu, np. w	1. dostarcza obecność sztuki i elementów w przestrzeni i codziennym życiu, np. w przyrodzie, w architekturze,	Przyroda od wieków jest źródłem inspiracji dla twórców, nie należy oddzielać jej od nauk plastycznych, warto podkreślić jej wartość w procesie twórczym, popierając ją odpowiednimi przykładami.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	5.146	architekturze, przedmiotach codziennego użytku, wystroju wnętrza, reklamie, modzie, dzieli się swoimi spostrzeżeniami i dyskutuje na ten temat – moduł kultura	przedmiotach codziennego użytku, wystroju wnętrza, reklamie, modzie, dzieli się swoimi spostrzeżeniami i dyskutuje na ten temat – moduł kultura	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka Str. 146	Fakultatywne efekty uczenia się. Uczeń: 1) wykonuje w grupie makietę budowli lub założenia urbanistycznego;	Fakultatywne efekty uczenia się. Uczeń: 1) wykonuje w grupie makietę budowli lub założenia urbanistycznego z uwzględnieniem powierzchni biologicznie czynnych;	Powierzchnie biologicznie czynne jak parki, skwery, przejścia są bardzo ważne dla zachowania zarówno naszego zdrowia (oczyszczanie powietrza, zwiększone poczucie estetyki) jak i siedlisk dla zanikającej różnorodności biologicznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Plastyka Str. 149	(...) Ważnym elementem edukacji artystycznej są działania poza szkołą, umożliwiające uczniom kontakt z różnymi formami sztuki i kultury. W miarę możliwości organizowane są wycieczki do galerii, muzeów, teatrów, parków, na wydarzenia kulturalne oraz spaceru uwrażliwiający na otoczenie i plenery w okolicach szkoły. (...)	(...) Ważnym elementem edukacji artystycznej są działania poza szkołą, umożliwiające uczniom kontakt z różnymi formami sztuki i kultury. W miarę możliwości organizowane są wycieczki do galerii, muzeów, teatrów, parków, na wydarzenia kulturalne oraz spaceru uwrażliwiający na otoczenie i plenery w okolicach szkoły. Ważnym elementem wyjąć powinien być bezpośredni kontakt z przyrodą, który może stać się źródłem zachwytu oraz inspiracji do pracy twórczej. (...)	Zaproponowany efekt uczenia się ma szansę uwrażliwić uczniów i uczennice na świat przyrody. Pozwoli to z jednej strony na traktowanie natury jako źródła inspiracji artystycznej, z drugiej na uwrażliwienie i zachwyty nad światem naturalnym, co jest szczególnie istotne w dobie odcierania społeczeństwa od środowiska naturalnego.
Historia				
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Historia str. 159	23. Europa w I połowie XIX w. Uczeń: (...) 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, maszyna parowa, proletariāt, uprzemysłowienie, urbanizacja;	23. Europa w I połowie XIX w. Uczeń: (...) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej, używając pojęć: degradacja środowiska, spalanie paliw kopalnych, zmiana klimatu , maszyna parowa, proletariāt, uprzemysłowienie, urbanizacja;	Początek XIX wieku to początek masowego spalania paliw kopalnych, które są obecnie największą przyczyną zmiany klimatu. Warto wprowadzić oba pojęcia już na etapie omawiania skutków rewolucji przemysłowej - zwłaszcza, że uczniowie i uczennice mogą się z nimi spotkać w przestrzeni publicznej.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		<p>5) analizując źródła, na wybranych przykładach wskazuje wpływ wynalazków z I połowy XIX w. na życie codzienne różnych warstw społeczeństwa, opisuje budzone przez nie nadzieje i obawy, formułuje opinię i podejmuje dyskusję o wpływie technologii na życie ludzi w przeszłości i obecnie.</p>	<p>5) analizując źródła, na wybranych przykładach wskazuje wpływ wynalazków z I połowy XIX w. na życie codzienne różnych warstw społeczeństwa, opisuje budzone przez nie nadzieje i obawy, formułuje opinię i podejmuje dyskusję o wpływie technologii na życie ludzi w przeszłości i obecnie a także o jej oddziaływaniu na środowisko naturalne.</p>	
		<p>25. Społeczeństwo Europy w II połowie XIX w. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia przemiany w życiu społecznym w II połowie XIX w., używając pojęć: demokracja, emancypacja kobiet, filozofia pozytywizmu, higiena, postęp naukowo-techniczny, powszechność nauczania, urbanizacja, oraz identyfikuje wpływ wybranych procesów na współczesność – moduł filozoficzny; (...)</p> <p>4) analizując źródła, ocenia przemiany w życiu codziennym różnych grup ludności, zmiany w wyglądzie i funkcjach przestrzeni miejskiej w II połowie XIX w. oraz identyfikuje przykłady tych zmian widoczne współcześnie – moduł kultura.</p>	<p>25. Społeczeństwo Europy w II połowie XIX w. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia przemiany w życiu społecznym w II połowie XIX w., używając pojęć: demokracja, emancypacja kobiet, filozofia pozytywizmu, higiena, postęp naukowo-techniczny, powszechność nauczania, urbanizacja, degradacja środowiska naturalnego, zmiana klimatu oraz identyfikuje wpływ wybranych procesów na współczesność – moduł filozoficzny; (...)</p> <p>4) analizując źródła, ocenia przemiany w życiu codziennym różnych grup ludności, zmiany w wyglądzie i funkcjach przestrzeni miejskiej w II połowie XIX w. oraz identyfikuje przykłady tych zmian widoczne współcześnie, zwracając uwagę na zmianę w obecności przyrody w miastach – moduł kultura.</p>	<p>Wiązanie pojęć degradacji środowiska i zmiany klimatu w tym kontekście rozszerza perspektywę procesu „postępu naukowo-technicznego” o jego długofalowe konsekwencje. Pozwala uczniom i uczennicom lepiej zrozumieć związek między XIX-wieczną industrializacją a współczesnymi wyzwaniami ekologicznymi, co wzmacnia komponent filozoficzno-społecznej refleksji o skutkach rozwoju.</p> <p>Doprecyzowanie o przyrodzie w miastach podkreśla ciągłość wybranych zjawisk urbanizacyjnych od XIX wieku do dziś. Umożliwia uczniom i uczennicom dostrzeżenie, jak ówczesne procesy przekształcania przestrzeni miejskiej wpłynęły na współczesne podejście do zieleni w miastach.</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Historia str. 168	<p>13. Europa Zachodnia w II połowie XX w. Uczeń: 1) przedstawia specyfikę przeobrażeń w Europie Zachodniej po 1945 r., używając terminów: integracja, kontroli, postęp technologiczny, plan Marshalla, ruchy feministyczne, prawa człowieka, ruchy feministyczne,</p>	<p>3. Europa Zachodnia w II połowie XX w. Uczeń: 1) przedstawia specyfikę przeobrażeń w Europie Zachodniej po 1945 r., używając terminów: integracja, kontroli, postęp technologiczny, prawa człowieka, ruchy feministyczne, upadek Imperium kolonialnych, zmiany obyczajowe,</p>	<p>II połowa XX wieku to czas narastającej świadomości dewastującego wpływu działalności człowieka na środowisko naturalne. Ruch ekologiczny, który od lat 70. XX w. staje się ważnym ruchem społecznym i elementem krytyki konsumpcjonizmu, rozwija się szczególnie intensywnie także współcześnie. Ukazanie jego początków pozwala uczniom i uczennicom lepiej</p>

25
LAT W POLSCE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego. Budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		upadek imperiów kolonialnych, zmiany obyczajowe, i identyfikuje współczesne przejawy wybranych procesów;	ruchy ekologiczne i identyfikuje współczesne przejawy wybranych procesów;	zrozumieć procesy i wyzwania środowiskowe, z którymi mierzymy się dziś.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Historia str. 172	20. Miejsce Polski w Europie i świecie współczesnym. Uczeń: 1) przedstawią specyfikę współczesnego świata, używając terminów: globalizacja, migracje, NATO, rewolucja naukowo-techniczna, Unia Europejska, zmiana klimatu; (...)	20. Miejsce Polski w Europie i świecie współczesnym. Uczeń: 1) przedstawią specyfikę współczesnego świata, używając terminów: globalizacja, migracje, NATO, rewolucja naukowo-techniczna, Unia Europejska, zmiana klimatu, degradacja środowiska naturalnego; (...) Główna temata negocjacji klimatycznych i wyjaśnienia ich znaczenie dla współczesnej polityki międzynarodowej, wskazując główne cele, wyzwania oraz konsekwencje podejmowanych ustaleń.	Dopisanie tematu negocjacji klimatycznych jest istotne, ponieważ pozwala uczniom zrozumieć, w jaki sposób państwa współpracują w celu przeciwdziałania globalnym zagrożeniom środowiskowym. Temat ten łączy wiedzę o współczesnej polityce międzynarodowej z kwestiami ochrony środowiska, pokazując, że zmiany klimatu wymagają wspólnych decyzji i działań na poziomie globalnym. To również rozwija kompetencje obywatelskie i świadomość odpowiedzialności za przyszłość planety.
Edukacja Obywatelska				
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska Cele nauczania pkt. 5 str. 175	Identyfikowanie problemów społecznych, wyszukiwanie dla nich rozwiązań i angażowanie się w ich rozwiązywanie z troską o dobro wspólne, o innych, o siebie oraz o środowisko.	Identyfikowanie problemów społecznych, w tym związanych z wpływem człowieka na środowisko naturalne , wyszukiwanie dla nich rozwiązań i angażowanie się w ich rozwiązywanie z troską o dobro wspólne, o innych, o siebie oraz o środowisko.	Coraz większa liczba problemów i konfliktów społecznych jest związana z korzystaniem i eksploatacją zasobów środowiska naturalnego, dlatego też uczniowie powinni być świadomi, że analizując problemy powinni brać pod uwagę czynniki środowiskowe.

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska Cele nauczania pkt. 6 str. 175	Wykazywanie troski o siebie i innych, w tym obrona swoich praw i praw innych osób, jeśli są zagrożone lub naruszone	Wykazywanie troski o siebie i innych oraz o środowisko naturalne w tym obrona swoich praw i praw innych osób oraz praw ochrony przyrody , jeśli są zagrożone lub naruszone.	Troska o środowisko naturalne jest nierozdzielnie połączona z troską o dobrostan społeczny, dlatego też powinna stać się elementem celów edukacji obywatelskiej;
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska Specyfika i struktura przedmiotu str. 176	Nauczanie przedmiotu wzmocnienia postawy patriotyczne metody ludzi oparte na poczuciu tożsamości i dumie z przynależności do wspólnoty, trosce o małą i dużą ojczyznę, poczuciu odpowiedzialności za jej kształt	Nauczanie przedmiotu wzmocnienia postawy patriotyczne metody ludzi oparte na poczuciu tożsamości i dumie z przynależności do wspólnoty, trosce o małą i dużą ojczyznę, w tym o dziedzictwo przyrodnicze i środowisko naturalne , poczuciu odpowiedzialności za jej kształt	Troska o stan środowiska oraz przyrodę ojczyznę powinna stać się integralnym elementem postawy patriotycznej metody ludzi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska następujących umiejętności obywatelskich str. 176 pkt. 1	wyszukiwanie i weryfikowanie wiarygodności informacji na tematy społeczne, ekonomiczne i polityczne	wyszukiwanie i weryfikowanie wiarygodności informacji na tematy społeczne, ekonomiczne i polityczne oraz środowiskowe	Umiejętność wyszukiwania informacji związanych ze środowiskiem i przyrodą w dobre dezinformacji na te tematy powinna stać się integralną częścią edukacji obywatelskiej

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERCIFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	Oczekiwane efekty uczenia się	opisuje wybrane wyzwania stojące przed społecznością lokalną, z uwzględnieniem wyzwań istotnych dla młodego pokolenia; formuluje propozycje ich rozwiązań oraz identyfikuje instytucje, które mogą podjąć działania w tym zakresie; w miarę możliwości angażuje się w nie;	opisuje wybrane wyzwania stojące przed społecznością lokalną, w tym związane z środowiskiem naturalnym i przyrodą z uwzględnieniem wyzwań istotnych dla młodego pokolenia; formuluje propozycje ich rozwiązań oraz identyfikuje instytucje, które mogą podjąć działania w tym zakresie; w miarę możliwości angażuje się w nie;	Stan środowiska naturalnego będzie istotnie wpływał na warunki życia młodych obywateli w przyszłości. Jednocześnie już teraz rośnie liczba konfliktów lokalnych związanych z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego np. wody, przestrzeni.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	str. 176 pkt. 9	opisuje wybrane wyzwania stojące przed społecznością lokalną, z uwzględnieniem wyzwań istotnych dla młodego pokolenia; formuluje propozycje ich rozwiązań oraz identyfikuje instytucje, które mogą podjąć działania w tym zakresie; w miarę możliwości angażuje się w nie;	opisuje wybrane wyzwania stojące przed społecznością lokalną, w tym związane z środowiskiem naturalnym i przyrodą z uwzględnieniem wyzwań istotnych dla młodego pokolenia; formuluje propozycje ich rozwiązań oraz identyfikuje instytucje, które mogą podjąć działania w tym zakresie; w miarę możliwości angażuje się w nie;	Reagowanie na naruszenia praw ochrony przyrody i środowiska powinno stać się elementem odpowiedzialnej postawy obywatelskiej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	str. 177	ochrona własnych praw i praw innych osób w sytuacji ich zagrożenia lub naruszenia	ochrona własnych praw i praw innych osób oraz prawa ochrony przyrody w sytuacji ich zagrożenia lub naruszenia	Uzupelnienie efektu uczenia się o odniesienie do odpowiedzialności za środowisko wynika z przyjęcia perspektywy środowiska przyrodniczego jako dobra wspólnego oraz z potrzeby spójnego łączenia postaw empatii i szacunku wobec innych ludzi z odpowiedzialnością za warunki życia obecnych i przyszłych pokoleń. Postawy prospołeczne i obywatelskie kształtowane w edukacji powinny obejmować nie tylko relacje międzyludzkie, lecz także relację człowieka z otoczeniem przyrodniczym, które w istotny sposób wpływa na dobrostan jednostek i grup społecznych, w szczególności najbardziej narażonych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	str. 177	5) wyjaśnienia znaczenie postawy szacunku i empatii w relacjach społecznych, identyfikuje grupy społeczne potrzebujące wsparcia oraz ich potrzeby, formuluje opinię i dyskutuje o działaniach je wspierających;	5) wyjaśnienia znaczenie postawy szacunku i empatii w relacjach społecznych, w tym wobec środowiska przyrodniczego jako dobra wspólnego , identyfikuje grupy społeczne potrzebujące wsparcia oraz ich potrzeby, formuluje opinię i dyskutuje o działaniach je wspierających, uwzględniając odpowiedzialność za stan środowiska i jego ochronę;	

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Edukacja Obywatelska Państwo str. 179 pkt 5	zaangażowania obywatelskiego, formułuje opinię i dyskutuje na temat praw i obowiązków obywatela	temat praw i obowiązków obywatela również wobec środowiska	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska Państwo str. 179	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: Oczekiwane cele Europa i świat str. 180 pkt 5	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...) 3) analizuje krajowe polityki i strategie w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianie klimatu, ocenia ich skuteczność oraz formułuje własne propozycje działań państwa.	Dopisanie takiego efektu uczenia się może pozwolić uczniom zrozumieć rolę państwa w ochronie środowiska, rozwija kompetencje obywatelskie i kształtuje odpowiedzialność za wspólne zasoby naturalne.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	wyszukuje informacje o przykładach współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ograniczania ich negatywnych konsekwencji, w tym o inicjatywach społecznej odpowiedzialności obywatelskiej, opinię i dyskutuje o możliwościach własnego zaangażowania w te działania.	wyszukuje informacje o przykładach współpracy międzynarodowej w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu i ograniczania ich negatywnych konsekwencji, ochrony naturalnych siedlisk oraz ochrony różnorodności biologicznej , w tym o inicjatywach społecznej odpowiedzialności obywatelskiej, formułuje opinię i dyskutuje o możliwościach własnego zaangażowania w te działania.	Przeciwdziałanie zmianom klimatu jest tylko jednym z elementów współpracy międzynarodowej. Obecnie realizowany jest szereg działań o zasięgu międzynarodowym, których celem jest ochrona przyrody, bioróżnorodności, zapobieganie utracie naturalnych siedlisk i zaburzeń ekosystemów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska Fakultatywne efekty uczenia się str. 180 pkt 1	wyszukuje informacje o wybranych działaniach systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych w obszarze walki z ubóstwem oraz działań na rzecz pokoju i bezpieczeństwa, formułuje opinie o korzyściach współpracy międzynarodowej w tych obszarach.	wyszukuje informacje o wybranych działaniach systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych w obszarze walki z ubóstwem oraz działań na rzecz pokoju i bezpieczeństwa, jak również walki ze skutkami zmian klimatu i kurczących się zasobów środowiska naturalnego , formułuje opinie o korzyściach współpracy międzynarodowej w tych obszarach.	Obecna agenda ONZ bierze pod uwagę nie tylko sprawy społeczne, ale również ważnym jej elementem jest ochrona zasobów środowiska i przyrody. Globalne problemy związane ze zmianą klimatu, kurczeniem się zasobów wody, degradacją gleby mają istotny, rosnący wpływ na warunki funkcjonowania społeczeństw na całej Ziemi. Migracje, których powodem są już nie tylko konflikty zbrojne a negatywne zmiany zachodzące w środowisku stają się istotnym problemem.

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Edukacja Obywatelska	Doświadczenia indywidualne Str. 181 pkt 2	identyfikuje grupę nieformalną, organizację społeczną lub instytucję publiczną działającą na rzecz społeczności lokalnej i angażuje się jako wolontariusz we wsparcie jej działań	identyfikuje grupę nieformalną, organizację społeczną lub instytucję publiczną działającą na rzecz społeczności lokalnej, przyrody lub środowiska naturalnego i angażuje się jako wolontariusz we wsparcie jej działań	Włączenie organizacji działających na rzecz środowiska naturalnego i przyrody, poszerzy możliwości odbycia wolontariatu i jednocześnie uwzględni możliwości ludzi na problemy w tym obszarze.
PRZYRODA					
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Przyroda Str. 186 Cele nauczania 1	Operowanie podstawową wiedzą przyrodniczą, w tym wyszukiwanie, przetwarzanie, tworzenie i prezentowanie informacji przyrodniczych.	Operowanie podstawową wiedzą przyrodniczą, w tym wyszukiwanie, przetwarzanie, tworzenie i prezentowanie informacji przyrodniczych zdobytanych w teorii jak i praktyce, w terenie.	Wyszukiwanie informacji o przyrodzie powinno odbywać się nie tylko w teorii, ale i w praktyce. Ważne jest, żeby nieodłącznym elementem edukacji przyrodniczej były również zajęcia prowadzone w przyrodzie.	Coraz większy spadek różnorodności biologicznej jest realnym problemem, któremu nie powinniśmy jedynie zapobiegać, ale i aktywnie działać na rzecz jej zwiększenia. Dotyczy to zarówno naszych postaw jak i działań (nie śmiecenie - pułapki antropomorficzne dla zwierząt, nie wypuszczanie kotów - drapieżnictwo, karmienie ptaków chlebem - choroby metaboliczne).
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Przyroda Str. 186 Cele nauczania 3	Świadome i odpowiedzialne kształtowanie własnego wpływu na środowisko przyrodnicze, w tym klimat.	Świadome i odpowiedzialne kształtowanie własnego wpływu na środowisko przyrodnicze, w tym bioróżnorodność i klimat.	Wykształcenie świadomości, że człowiek nie jest w stanie funkcjonować bez środowiska naturalnego i przyrody powinien być fundamentalnym celem nauczania przyrody na wszystkich etapach nauczania. Świadomość tego faktu, w przyszłości, wpłynie na zmianę postaw wobec przyrody i środowiska dorosłych obywateli.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Str. 186 pkt 6	Poznanie i rozumienie zależności między nieożywionymi i żywymi składnikami przyrody, w tym między składnikami środowiska a działalnością człowieka.	Poznanie i rozumienie zależności między nieożywionymi i żywymi składnikami przyrody, w tym między składnikami środowiska zależności człowieka od przyrody i zasobów środowiska.	Zajęcia przyrody są okazją do rozwijania szeregu kompetencji przekrojowych, w szczególności: krytycznego myślenia, rozwiązywania	Podkreślanie wagi środowiska naturalnego i przyrody na lekcjach przyrody powinno być stałym elementem lekcji. Jeśli nowa podstawa programowa, nie będzie
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY	Zajęcia przyrody są okazją do rozwijania szeregu kompetencji przekrojowych, w szczególności: krytycznego myślenia,	Zajęcia przyrody są okazją do rozwijania szeregu kompetencji przekrojowych, w szczególności: krytycznego myślenia, rozwiązywania		

WWF

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Ustyjska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
! MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Przyroda Cele nauczania Str. 186	rozwiązywania problemów oraz dbania o siebie i innych. W podstawie programowej przyrody wyodrębniono moduł klimatyczny, który obejmuje efekty uczenia się z zakresu edukacji klimataniczo-środowiskowej.	problemów oraz dbania o siebie i innych jak również o środowisko naturalne i przyrodę W podstawie programowej przyrody wyodrębniono moduł klimatyczny, który obejmuje efekty uczenia się z zakresu edukacji klimataniczo-środowiskowej.	uwzględniać, w sposób szczególny, tych zagadnień przysze pokolenia będą powtarzać obecne błędy, których katastrofalne skutki przyrodnicze, ale i społeczne obserwujemy obecnie. Alternatywnie można dodać moduł różnorodności biologicznej, żeby podkreślić, że obecnie borykamy się z dwoma dużymi kryzysami natury przyrodniczej: zmianą klimatu, ale też gwałtownej utraty bioróżnorodności.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Str. 187 pkt 3	wykorzystuje narzędzia cyfrowe i analogowe do obserwacji i badań przyrodniczych (np. lornetkę, lupę, kompas, taśmę mierniczą, aparat fotograficzny, mikroskop, termometr, wagę, naczynia do odmierzenia określonej objętości), korzysta z map i planów (w formie cyfrowej i analogowej);	wykorzystuje narzędzia cyfrowe i analogowe do obserwacji i badań przyrodniczych (np. lornetkę, lupę, kompas, taśmę mierniczą, aparat fotograficzny, mikroskop, termometr, wagę, naczynia do odmierzenia określonej objętości), korzysta z map i planów (w formie cyfrowej i analogowej). Kluczy i atlasów do oznaczania gatunków roślin i zwierząt, aplikacji mobilnych do rozpoznawania roślin i zwierząt	Klucze i atlasy jak również aplikacje mobilne służą do samodzielnego poszerzania wiedzy w zakresie rozpoznawania gatunków roślin i zwierząt.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Przyroda Str. 188 punkt 5	rozpoznaje przykłady trujących roślin, grzybów i jadowitych zwierząt występujących w Polsce, wyjaśnia, dlaczego należy zachować ostrożność w kontakcie z nieznanymi roślinami i grzybami oraz unikać ich spożywania;	rozpoznaje przykłady trujących roślin, grzybów i jadowitych zwierząt występujących w Polsce, wyjaśnia, dlaczego należy zachować ostrożność w kontakcie z nieznanymi roślinami i grzybami oraz unikać ich spożywania; Jednocześnie rozumie, że nie należy ich niszczyć, ani w przypadku zwierząt, ploszyć lub zabijać, ponieważ są nieodłączną częścią ekosystemu.	Określenie „trujący”, „jadowity” i im podobne, mają społecznie pejoratywny wydźwięk. Często więc spotykamy się z niszczeniem tego, czego się obawiamy – deptaniem grzybów, ploszeniem lub zabijaniem żmiji i czasem innych gatunków, wskutek nieumiejętnego oznaczania, zabijaniem pająków, nawet jeżeli nie są jadowite. Warto uczyć szacunku do przyrody, bez względu na to, jaką formę przybiera.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się	bada i ocenia jakość powietrza w najbliższej okolicy, wyjaśnia jego wpływ na zdrowie człowieka oraz omawia zależność między zanieczyszczeniem powietrza a zmianą klimatu, korzystając z różnych źródeł informacji – moduł klimatyczny	bada i ocenia jakość powietrza w najbliższej okolicy, wyjaśnia jego wpływ na zdrowie człowieka oraz omawia zależność między zanieczyszczeniem powietrza a zmianą klimatu, korzystając z różnych źródeł informacji, identyfikuje najważniejsze źródła	Umiejętność wskazywania źródeł zanieczyszczenia jest bardzo ważnym elementem wiedzy na temat zanieczyszczenia powietrza. Umżliwia podejmowanie prawidłowych decyzji osobistych w przyszłości oraz ocenian wpływ człowieka na jakość powietrza.

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
www.wwf.pl

	W terenie i najbliższym otoczeniu Str. 188 pkt 10		zanieczyszczeń powietrza, w tym np. ogrzewanie budynków, transport indywidualny i zbiorowy, określa, które źródła energii są obarczone najmniejszymi emisjami - moduł klimatyczny	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Przyroda Str 188 pkt 11	rozpoznaje organizmy żyjące w wodzie na podstawie analizy makroskopowej i mikroskopowej próbek wody z najbliższej okolicy;	rozpoznaje organizmy żyjące w wodzie na podstawie analizy makroskopowej i mikroskopowej próbek wody z najbliższej okolicy: potrafi ocenić jakość wody na podstawie organizmów w niej występujących	Observacje połączone z podstawową wiedzą przyrodniczą pozwalają nam wstępnie ocenić czy dane środowisko jest czyste, czy zanieczyszczone, co w przyszłości pozwoli dostrzec i zgłaszać nieprawidłowości, jak i również ocenić swoje otoczenie w kryteriach czystego – zadbanego, jak i zanieczyszczonego - wymagającego interwencji. Dostarczenie problemu jest jednym z pierwszych kroków prowadzących do podjęcia działań.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się W terenie i najbliższym otoczeniu Str. 189 PROPOZYCJA PKT 13	-----	13) potrafi identyfikować związki pomiędzy organizmami żywymi w swoim najbliższym otoczeniu. Potrafi wskazać: drapieżniki, roślinożerców i destruktorów. Wie, że każdy organizm żywy jest zależny od innych i wchodzi z wieloma innymi organizmami w różnorodne relacje.	Relacje w ekosystemach i wzajemne powiązania organizmów żywych są jednymi z bardziej fascynujących fenomenów naszego świata. Poznawanie przyrody jest o wiele ciekawsze, gdy nie traktujemy pojedynczych gatunków, jak oderwanych od siebie elementów. Potrzebujemy, by młodzi ludzie byli świadomi istnienia relacji i wzajemnych oddziaływań organizmów żywych między sobą jak i ze środowiskiem. Holistyczne spostrzeganie świata i traktowanie siebie jako integralnej jego części wpłynie na prawidłową postawę uczniów wobec natury.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się		14) ocenia stopień przekształcenia ekosystemów wodnych w najbliższej okolicy, wyjaśnia wpływ tych przekształceń na przyrodę; wyjaśnia wpływ zanieczyszczenia wód na organizmy w nich żyjące oraz na zdrowie człowieka; wyjaśnia zjawisko	Przy analizowaniu środowiska najbliższej okolicy warto zwrócić uwagę także na ekosystemy wodne. W tym wypadku ważna jest zarówno jakość wody jak i stopień przekształcenia zbiorników i cieków. Skala przekształcenia rzek w Polsce oraz ich zanieczyszczenia jest ogromna, warto uświadomić uczniów i uczennice,

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			eutrofizacji, rozumie związek pomiędzy nadmiernym stosowaniem nawozów a zakwitem wód.	od najmłodszych lat, jak istotny wpływ mają te zjawiska na organizmy, które je zamieszkują i ludzi korzystających z ich zasobów. Warto omówić zjawisko eutrofizacji. Nadmierny spływ pierwiastków biogennych do wód np. w wyniku zbyt intensywnego nawożenia wpływa na ekosystemy wodne, a szczególnie na ekosystem Morza Bałtyckiego. Ten przykład może być ciekawy dla uczniów i uczennic też z tego względu, że każda osoba spędzająca wakacje nad morzem może doświadczyć zamknięcia plaży i zakazu kąpiele wynikające z zakwitu sinic.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Str. 191 p 12	rozpoznaje ekosystemy w swoim otoczeniu dzieląc je na naturalne i sztuczne, analizuje miejsce człowieka w ekosystemie oraz omawia wpływ wybranych organizmów inwazyjnych na rodzime gatunki i równowagę w ekosystemie;	rozpoznaje ekosystemy w swoim otoczeniu dzieląc je na naturalne i sztuczne, analizuje miejsce człowieka w ekosystemie jak również środowisku , omawia również wpływ wybranych organizmów inwazyjnych na rodzime gatunki i równowagę w ekosystemie;	Obecność organizmów inwazyjnych jest bezpośrednią konsekwencją działań człowieka, dlatego też poruszając zagadnienia dotyczące ekosystemów uczeń powinien identyfikować zmiany, jakie zachodzą w naturze w wyniku działalności ludzi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się	rozpoznaje gatunki roślin i zwierząt charakterystyczne dla ekosystemu łąki, omawia znaczenie łąki dla przyrody oraz wpływ człowieka na ich funkcjonowanie, porównuje kwiaty traw z kwiatami z	rozpoznaje gatunki roślin i zwierząt charakterystyczne dla ekosystemu łąki, omawia znaczenie łąki dla przyrody oraz wpływ człowieka na ich funkcjonowanie, podaje przykłady relacji pomiędzy organizmami żywymi na łące ,	Wiedza na temat zależności w przyrodzie, jest równie ważną jak znajomość poszczególnych gatunków. Żaden organizm żywy nie funkcjonuje w próżni, w odierwanu od innych. Świadomość istnienia połączeń w świecie natury, wzmacnia przekonanie, że brak któregośkolwiek

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego, budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Str. 191 p 12	okwiatem i wyjaśnienia, dlaczego kwiaty traw nie wabią owadów – moduł klimatyczny;	porównuje kwiaty traw z kwiatami z okwiatem i wyjaśnienia, dlaczego kwiaty traw nie wabią owadów – moduł klimatyczny;	elementu skomplikowanej sieci relacji, powoduje cały szereg negatywnych konsekwencji w ekosystemach.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Str. 191 p 14	rozpoznaje w lesie charakterystyczne gatunki roślin i zwierząt, określa typ lasu oraz omawia jego funkcje i wpływ działalności człowieka na jego funkcjonowanie na podstawie obserwacji, badań i innych źródeł informacji – moduł klimatyczny	rozpoznaje w lesie charakterystyczne gatunki roślin i zwierząt, podaje przykłady relacji pomiędzy organizmami żywymi w lesie , określa typ lasu oraz omawia jego funkcje i wpływ działalności człowieka na jego funkcjonowanie na podstawie obserwacji, badań i innych źródeł informacji – moduł klimatyczny	Wiedza na temat zależności w przyrodzie, jest równie ważna jak znajomość poszczególnych gatunków. Żaden organizm żywy nie funkcjonuje w próżni, w odwołaniu od innych. Świadomość istnienia połączeń w świecie natury, wzmocnia przekonanie, że brak któregośkolwiek elementu skomplikowanej sieci relacji, powoduje cały szereg negatywnych konsekwencji w ekosystemach.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Str. 192 p 16	rozpoznaje rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla polskich gór, omawia ich przystosowania do życia na dużych wysokościach oraz wymienia działania podejmowane na rzecz ich ochrony	rozpoznaje rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla polskich gór, podaje przykłady relacji pomiędzy organizmami żywymi w górach , omawia ich przystosowania do życia na dużych wysokościach oraz wymienia działania podejmowane na rzecz ich ochrony	Wiedza na temat zależności w przyrodzie, jest równie ważna jak znajomość poszczególnych gatunków. Żaden organizm żywy nie funkcjonuje w próżni, w odwołaniu od innych. Świadomość istnienia połączeń w świecie natury, wzmocnia przekonanie, że brak któregośkolwiek elementu w skomplikowanej sieci relacji, powoduje cały szereg negatywnych konsekwencji w ekosystemach.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Str. 192 p 18	charakteryzuje Morze Bałtyckie, rozpoznaje typowe dla niego organizmy, wyjaśnia przyczyny niskiego zasolenia oraz dyskutuje o zasadach zrównoważonego rybactwa, korzystając z różnych źródeł informacji – moduł klimatyczny	charakteryzuje Morze Bałtyckie, rozpoznaje typowe dla niego organizmy, podaje przykłady relacji pomiędzy organizmami żywymi w Morzu Bałtyckim , wyjaśnia przyczyny niskiego zasolenia oraz dyskutuje o zasadach zrównoważonego rybactwa, korzystając z różnych źródeł informacji – moduł klimatyczny	Wiedza na temat zależności w przyrodzie, jest równie ważna jak znajomość poszczególnych gatunków. Żaden organizm żywy nie funkcjonuje w próżni, w odwołaniu od innych. Świadomość istnienia połączeń w świecie natury, wzmocnia przekonanie, że brak któregośkolwiek elementu w skomplikowanej sieci relacji, powoduje cały szereg negatywnych konsekwencji w ekosystemach.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się 4. Organizmy i ekosystemy.		19) rozpoznaje rośliny i zwierzęta charakterystyczne dla ekosystemów mokradłowych, rozumie znaczenie mokradł dla ochrony klimatu oraz właściwego gospodarowania zasobami wodnymi;	Przy omawianiu różnorodnych ekosystemów proponujemy dodanie części o mokradłach. Są to ekosystemy niezwykle ważne ze względu na ilość magazynowanego dwutlenku węgla, magazynowanie wody oraz ich unikalną różnorodność biologiczną. Jeśli

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej! wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Str. 192		<i>(Potrzebna jest zmiana kolejnych numerów podpunktów)</i>	podpunkt zostanie dodany potrzebna jest zmiana numeracji kolejnych podpunktów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Str. 192 p 23	analizuje pozytywne i negatywne znaczenie bakterii dla przyrody i organizmu człowieka oraz wyszukuje i prezentuje informacje na temat wykorzystania bakterii w przemyśle spożywczym.	analizuje pozytywne i negatywne znaczenie bakterii dla przyrody i organizmu człowieka oraz wyszukuje i prezentuje informacje na temat wykorzystania bakterii w przemyśle spożywczym oraz wyjaśnia do jakich konsekwencji prowadzi nadużywanie antybiotyków: powstawanie antybiotykoopornych szczepów bakterii oraz niszczenie naturalnej flory jelit.	Uwrażliwienie na rosnący problem antybiotykooporności bakterii powinien stać się elementem edukacji już w szkole podstawowej. Wytłumaczenie tego zjawiska na poziomie uczniów klas IV – VI jest jak najbardziej możliwe a późniejsza wiedza zdobyta na kolejnych etapach edukacyjnych wzmocni świadomość tego problemu.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 193 pkt 10	omawia rolę efektu cieplarnianego w utrzymaniu temperatury odpowiedniej do rozwoju życia na Ziemi, proponuje zmiany stylu życia i codziennych nawyków, które pozwalają ograniczyć emisję gazów cieplarnianych oraz wielkość śladu węglowego – moduł klimatyczny	omawia rolę efektu cieplarnianego w utrzymaniu temperatury odpowiedniej do rozwoju życia na Ziemi oraz rozumie jak mechanizm efektu cieplarnianego jest powiązany ze współczesną zmianą temperatury na Ziemi , proponuje zmiany stylu życia i codziennych nawyków, które pozwalają ograniczyć emisję gazów cieplarnianych oraz wielkość śladu węglowego – moduł klimatyczny	Zrozumienie, że efekt cieplarniany jest naturalnym mechanizmem regulacji temperatury na Ziemi, jednak jego nadmierne nasilenie pod wpływem działalności człowieka prowadzi do negatywnych skutków poprzez nadmierne podwyższenie temperatur jest bardzo ważnym elementem edukacji przyrodniczej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Przyroda Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 193 pkt 19	wyszukuje i prezentuje informacje o geoparku jako obszarze łączącym ochronę dziedzictwa geologicznego z promocją przyrody i kultury oraz wspierającym rozwój lokalnej społeczności, na przykładzie Krainy Węgaskich Wulkanów;	wyszukuje i prezentuje informacje o geoparku jako obszarze łączącym ochronę dziedzictwa geologicznego z promocją przyrody i kultury oraz wspierającym rozwój lokalnej społeczności, na przykładzie Krainy Węgaskich Wulkanów; wyszukuje i prezentuje informacje o Parkach Narodowych, które są formą ochrony przyrody oraz miejscem edukacji przyrodniczej. Potrafi opisać, co jest	Parki Narodowe są bardzo ważną instytucją pełniącą wiele funkcji. Chroniąc cenne ekosystemy jednocześnie są miejscem prowadzenia pozaszkolnej edukacji przyrodniczej przez co wspierają proces zdobywania wiedzy w wielu źródłach. Jednocześnie są dostępne, ponieważ znajdują się w wielu regionach Polski. Parki Narodowe są również istotną atrakcją turystyczną każdego regionu, w którym się znajdują.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
Kontakt USERADDRESS
! MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			przedmiotem ochrony przynajmniej kilku z nich.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 194	20) lokalizuje na mapie strefy krajobrazowe świata, charakteryzuje ich środowisko przyrodnicze, opisuje cechy przystosowawcze występujących w nich roślin i zwierząt oraz omawia zmiany spowodowane działalnością człowieka, korzystając z różnych źródeł informacji;	20) lokalizuje na mapie strefy krajobrazowe świata, charakteryzuje ich środowisko przyrodnicze, opisuje cechy przystosowawcze występujących w nich roślin i zwierząt, wskazuje miejsca szczególnie istotne dla ochrony różnorodności biologicznej oraz omawia zmiany spowodowane działalnością człowieka, korzystając z różnych źródeł informacji;	Przy omawianiu stref krajobrazowych świata warto zwrócić uwagę na miejsca, które są szczególnie istotne ze względu na różnorodność biologiczną, czyli tak zwane „hot spoty” bioróżnorodności.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 194	28) analizuje dane dotyczące zasobów wodnych, identyfikuje obszary nadwyżki i niedoboru wody w Polsce oraz dyskutuje o możliwościach działań ograniczających negatywne skutki susz i powodzi – moduł klimatyczny;	28) analizuje dane dotyczące zasobów wodnych, identyfikuje obszary nadwyżki i niedoboru wody w Polsce oraz dyskutuje o możliwościach działaniach zapobiegawczych jakie możemy podjąć w celu ochrony przed suszą i powodziami oraz ograniczających negatywne skutki susz i powodzi; rozumie różnicę między wezbraniem a powodzią – moduł klimatyczny;	Omawiając temat suszy i powodzi warto przede wszystkim zwrócić uwagę na działania, które możemy podejmować by im zapobiegać. W przypadku powodzi jest to szczególnie ważne by rozróżnić wezbranie, które jest naturalnym procesem związanym z aktywnością rzeki, a powodzią, która powoduje straty. Jest wiele działań, które możemy podejmować w celu zapobiegania powodziom np. odsuwanie zabudowań od rzek, zwiększanie retencji krajobrazowej. Warto zwiększać świadomość na ich temat.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 194	29) opisuje krajobraz dna oceanicznego oraz omawia przystosowania organizmów do życia w głębinach, korzystając z różnych źródeł informacji;	29) opisuje krajobraz dna oceanicznego, omawia przystosowania organizmów do życia w głębinach oraz zagrożenia wynikające z górnictwa głębokomorskiego , korzystając z różnych źródeł informacji;	Omawiając dna oceaniczne warto zwrócić uwagę na aktualny temat jakim jest górnictwo głębokomorskie oraz konsekwencje jakie może ono nieść ze sobą. Górnictwo głębokomorskie (ang. deep seabed mining, DSM) stanowi poważne ryzyko dla delikatnych ekosystemów morskich, które są kluczowe dla dobrostanu naszej planety. Działalność ta może nieść ze sobą nieodwracalne skutki – od pogłębiającego się kryzysu klimatycznego i utraty bioróżnorodności,

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

				po zagrożenie dla społeczności zamieszkujących wybrzeża.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Planeta Ziemia. Str. 195	3)1) analizuje schemat obiegu wody w przyrodzie i wyjaśnia, jak zmiana klimatu oraz działalność człowieka wpływają na bilans wodny tego obiegu – moduł klimatyczny	3)1) analizuje schemat obiegu wody w przyrodzie i wyjaśnia, jak zmiana klimatu spowodowana przez działalność człowieka wpływa na bilans wodny tego obiegu – moduł klimatyczny	Zmiana klimatu, z którą obecnie mamy do czynienia jest skutkiem działalności człowieka dlatego też nie powinna być traktowana jako odrębne dodatkowe zjawisko.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Czołwiek w środowisku. Str. 195	2) wymienienia podstawowe składniki pokarmowe, przykłady produktów, w których się znajdują i omawia ich rolę w organizmie człowieka oraz analizuje informacje zawarte na etykietach żywności (wartość energetyczna, zawartość cukrów, tłuszczu, białka, soli), wykazując związek między składem produktów, nawykami żywieniowymi a zdrowiem człowieka;	2) wymienienia podstawowe składniki pokarmowe, przykłady produktów, w których się znajdują i omawia ich rolę w organizmie człowieka oraz analizuje informacje zawarte na etykietach żywności (wartość energetyczna, zawartość cukrów, tłuszczu, białka, soli), wykazując związek między składem produktów, nawykami żywieniowymi a zdrowiem człowieka, zna zasady prawidłowego komponowania posiłków;	Omawiając składniki pokarmowe warto pójść krok dalej i zwrócić uwagę na zasady prawidłowego komponowania posiłków, tak by pokazać w jaki sposób powinniśmy je dostarczać naszemu organizmowi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Czołwiek w środowisku. Str. 195	3) porównuje i omawia różne diety pod kątem ich składu i wpływu na zdrowie, uwzględniając potrzebę dostosowania ich do indywidualnych uwarunkowań (niecierancje pokarmowe, diety eliminacyjne);	3) porównuje i omawia różne diety pod kątem ich składu, wplywu na zdrowie i środowisko , uwzględniając potrzebę dostosowania ich do indywidualnych uwarunkowań (niecierancje pokarmowe, diety eliminacyjne);	To jak wygląda nasza dieta jest istotne zarówno ze względu na zdrowotnych jak i środowiskowych. Wskazuje na to między innymi Stanowisko Komitetu Nauki o Żywieniu Człowieka Polskiej Akademii Nauk w Sprawie Posiłków Szkolnych i Nowych Standardów Żywienia w Szkołach. Olsztyn (2019): w którym zwrócono uwagę, że: „ <i>Modyfikacja dotychczasowych posiłków szkolnych w kierunku założeń „diety przyjaznej planecie” jest niezbędna dla kształtowania prawidłowych zwyczajów zdrowotnych i prośrodowiskowych</i> ” (1. EAT-Lancet Commission. Summary Report of the EAT-Lancet Commission. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food Planet Health. 2019.) Na fakt ten

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
Kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

					zwrócono również uwagę w talerzu zdrowego żywienia (Publikacja NCEŻ, NIZP PZH – PIB 2021, aktualizacja 2025), gdzie napisano: „ <i>Dla zdrowia i środowiska zastępuj mięso produktami białkowymi pochodzenia roślinnego tj. nasionami roślin strączkowych (fasola, ciecierzycza, soja, groch, soczewica, bób) i orzechami, a także rybanami i jajami.</i> ”
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Człowiek w środowisku. Str. 195	4) analizuje czynniki wpływające na jakość żywności dla człowieka (stopień przetworzenia, sposób produkcji, zawartość substancji szkodliwych i innych dodatków) oraz związek między jakością żywności a zdrowiem człowieka;	4) wie w jaki sposób wytwarzane są podstawowe produkty żywnościowe , analizuje czynniki wpływające na jakość żywności dla człowieka (stopień przetworzenia, sposób produkcji, zawartość substancji szkodliwych i innych dodatków) oraz związek między jakością żywności a zdrowiem człowieka;	Przed omówieniem czynników wpływających na jakość żywności, w tym sposobu produkcji, warto omówić z uczniami i uczennicami w jaki sposób wytwarzane są podstawowe produkty żywnościowe.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Człowiek w środowisku. Str. 195	5) analizuje uproszczoną budowę oka, omawia funkcje źrenicy, soczewki i siatkówki, wyjaśnia rolę okularów, w tym z filtrem UV oraz soczewek kontaktowych, stosuje zasady dbania o wzrok;	5) analizuje uproszczoną budowę oka, omawia funkcje źrenicy, soczewki i siatkówki, wyjaśnia rolę okularów, w tym z filtrem UV oraz soczewek kontaktowych, stosuje zasady dbania o wzrok w tym profilaktykę polegającą na spędzaniu czasu na świeżym powietrzu i patrzeniu w dal	Uwzględnienie profilaktyki patrzenia w dal i przebywania w przyrodzie odwołuje się do aktualnej wiedzy o wpływie długotrwałego przebywania w pomieszczeniach i korzystania z ekranów i ograniczonego kontaktu z naturalnym światłem na rozwój krótkowzroczności. Kształtuje to prozdrowotne nawyki uczniów oraz podkreśla znaczenie środowiska naturalnego dla zdrowia człowieka.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Człowiek w środowisku. Str. 195	7) omawia zagrożenia dla zdrowia człowieka człowieka wynikające z obecności w środowisku drobnoustrojów chorobotwórczych i pasożytów, wyjaśnia sposoby ich rozprzestrzeniania się oraz prezentuje zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez drobnoustroje i pasożyty. Zna przykłady substancji toksycznych, które znalazły się w środowisku w wyniku działalności człowieka	7) omawia zagrożenia dla zdrowia człowieka wynikające z obecności w środowisku drobnoustrojów chorobotwórczych i pasożytów, wyjaśnia sposoby ich rozprzestrzeniania się oraz prezentuje zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez drobnoustroje i pasożyty. Zna przykłady substancji toksycznych, które znalazły się w środowisku w wyniku działalności człowieka	Współczesnym świecie zagrożeniom, jakie niosą czynniki biologiczne towarzyszą zagrożenia związane z niekontrolowaną działalnością człowieka polegającą na wprowadzaniu szeregu niebezpiecznych substancji chemicznych. Są to zarówno pozostałości środków ochrony roślin jak i szereg związków, które dostają się do środowiska na drodze braku odpowiedzialnych działań zapobiegawczych. Młodzi ludzie, powinni zdawać sobie	

25
LAT W POLSCE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Ustyjskowska 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			np. pozostałości pestycydów, mikroplastik, metale ciężkie, pozostałości środków medycznych. Wie, co robić, by ich uniknąć bądź usunąć np. z żywności.	sprawę z rosnących zagrożeń, jakie te substancje ze sobą niosą.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cztowiek w środowisku. Str. 196	10) omawia sposoby wykorzystania powierzchni ziemi pod uprawy roślin i chów zwierząt, opisuje pole uprawne jako monokulturę oraz rozpoznaje główne rośliny uprawiane w Polsce;	10) omawia sposoby wykorzystania powierzchni ziemi pod uprawy roślin i chów zwierząt, opisuje różne typy rolnictwa oraz ocenia ich wpływ na środowisko i zasoby naturalne , rozpoznaje główne rośliny uprawiane w Polsce;	Pole uprawne w postaci monokultury to tylko jeden ze sposobów wytwarzania żywności, warto zwrócić uwagę, że żywność może być wytwarzana na różne sposoby, a każdy z nich w innym stopniu oddziałuje na środowisko naturalne.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cztowiek w środowisku. Str. 196	15) omawia wpływ zmiany klimatu na funkcjonowanie ekosystemów oraz utratę bioróżnorodności – moduł klimatyczny;	15) omawia wpływ człowieka na klimat oraz wpływ zmiany klimatu na funkcjonowanie ekosystemów i utratę bioróżnorodności – moduł klimatyczny;	Omawiając kwestię zmiany klimatu warto zwrócić uwagę nie tylko na skutki, ale także na jej przyczyny.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cztowiek w środowisku. Str. 196	16) porównuje cechy wybranych (celulozowych, szklanych, metalowych) tworzyw sztucznych stosowanych w życiu codziennym oraz omawia ich wpływ na środowisko, korzystając z różnych źródeł informacji – moduł klimatyczny	16) porównuje cechy wybranych produktów (celulozowych, szklanych, metalowych) oraz produktów z tworzyw sztucznych wytwarzanych z paliw kopalnych , stosowanych w życiu codziennym oraz omawia ich wpływ na środowisko, korzystając z różnych źródeł informacji – moduł klimatyczny	To właśnie plastiki złożone z polimerów syntetycznych są obecnie głównym zagrożeniem, jakie niosą ze sobą odpady. Żaden system recyklingu nie radzi sobie z przetwarzaniem plastików, ponieważ ich produkcja jest gigantyczna i nadal rośnie. Plastik przekształcony w mikroplastik niesie poważne zagrożenia zdrowotne, między innymi przenika barierę krew/mózg, stwierdzono, że przyczynia się do powstawania chorób neurodegeneracyjnych i stanów zapalnych w organizmie.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cztowiek w środowisku. Str. 196	18) analizuje i prezentuje dane na temat głównych kierunków podróży wakacyjnych, na ich podstawie omawia wybrane ich podstawowe omawia wybrane przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne, zwraca uwagę na kwestie odpowiedzialnego podróżowania.	18) analizuje i prezentuje dane na temat głównych kierunków podróży wakacyjnych, na ich podstawie omawia wybrane przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne, zwraca uwagę na kwestie odpowiedzialnego podróżowania.	W kontekście turystyki warto zwrócić uwagę na kwestię odpowiedzialnego podróżowania, w tym np. zalecane szczepienia ochronne, pamiątki, których nie powinniśmy przywozić z wakacji, szacunek dla lokalnej przyrody i kultury.

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 197	5) uczestniczy w sadzeniu drzew lub innych roślin w każdym roku nauki.	5) uczestniczy w sadzeniu drzew lub innych roślin (gatunków rodzimych, drzew owocowych, roślin miiodających, warzyw lub ziół, które nie są gatunkami inwazyjnymi) w każdym roku nauki.	Przy zajęciach związanych z nasadzeniami warto zwrócić uwagę na problem gatunków inwazyjnych. Do nasadzeń powinny być wybierane przede wszystkim gatunki rodzime lub te, które pełnią funkcje użytkowe, na przykład są sadzone w szkolnym ogrodzie ziołowo-warzywnym, ale nie są gatunkami inwazyjnymi. Należy szczególnie uważać na takie gatunki jak na przykład: dąb czerwony, robinia akacjaowa, nawet kandyjska i nie wprowadzać ich do środowiska.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY wykonuje inne działania Str. 199	3) identyfikuje w najbliższym otoczeniu miejsce o szczególnych walorach przyrodniczych, które powinno podlegać ochronie oraz zbiera o nim informacje, analizuje i podsumowuje badania oraz prezentuje wyniki w formie ustalonej z nauczycielem	3) identyfikuje w najbliższym otoczeniu miejsce o szczególnych walorach przyrodniczych, które powinno podlegać ochronie oraz zbiera o nim informacje, analizuje i podsumowuje badania oraz prezentuje wyniki w formie ustalonej z nauczycielem. Wskazuje, jakie działania człowieka w najbliższym otoczeniu sprzyjają zachowaniu walorów przyrodniczych i bioróżnorodności.	W najbliższym otoczeniu uczniów i szkoły znajdują się często tereny przyrodnicze nie tyle o wyjątkowo cennych walorach, ale przekształcone przez człowieka i obecnie często określane jako "czwarta przyroda". Są to jednak miejsca warte mimo wszystko ochrony, ponieważ ich obecność daje szansę poznania wielu gatunków roślin i zwierząt, można również podejmować wiele działań, które wesprą bioróżnorodność właśnie takich miejsc.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 199	Uczeń w cyklu kształcenia przyrody, samodzielnie lub w grupie, wykonuje inne działania: (...)	7) dowolną techniką manualną (makieta, kolaż, ilustracja) wykonuje model terenów rolniczych ze zwróceniem uwagi na różne rodzaje upraw oraz elementy krajobrazu sprzyjające kogeystencji człowieka i przyrody (miedze, zadrzewienia śródpolne, śródpolne oczka wodne, naturalne ciekły, pasy szuwarów i inne) omawia w jaki sposób rolnictwo i przyroda są ze sobą powiązane.	Proponujemy dodanie doświadczenia edukacyjnego polegającego na analizie krajobrazu pod kątem kogeystencji człowieka i przyrody. Tereny rolnicze mogą być tego bardzo dobrym przykładem. Przy ich omawianiu możemy zwrócić uwagę na wiele aspektów takich jak: elementy krajobrazu sprzyjające zapyłaczom, drapieżnikom (naturalnym wrogom organizmów czyniących szkody w uprawach), retencja wody w krajobrazie, korzytarze ekologiczne itp. Możemy również zwiększyć wiedzę o tym, jakie zasoby potrzebne są do wytwarzania żywności, co wpływa na jakość pól, jak produkcja żywności oddziałuje na środowisko (np. spływ nawozów z pól i naturalne strefy buforowe).

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Warunki i sposób realizacji podstawy programowej przyrody Str. 200</p>	<p>Niezbędne jest zachowanie bezpośredniego kontaktu z przyrodą poprzez zapewnienie uczniom możliwości odbywania zajęć w terenie, ze szczególnym uwzględnieniem najbliższej okolicy. Prowadzenie badań powinno odbywać się zarówno w sali lekcyjnej, jak i poza budynkiem szkoły.</p>	<p>Niezbędne jest zachowanie bezpośredniego kontaktu z przyrodą poprzez zapewnienie uczniom możliwości odbywania zajęć w terenie, ze szczególnym uwzględnieniem najbliższej okolicy. Prowadzenie badań powinno odbywać się zarówno w sali lekcyjnej, jak i poza budynkiem szkoły. Przed prowadzeniem obserwacji należy omówić zasady ich realizacji w taki sposób by były one bezpieczne zarówno dla osób obserwujących jak i obserwowanych organizmów. Obserwacje należy prowadzić w taki sposób by nie powodować stresu u zwierząt oraz z zachowaniem zasad ochrony przyrody.</p>	<p>Warto zwrócić uwagę by w czasie obserwacji przyrodniczych przestrzegać zasad bezpieczeństwa, zarówno obserwatorów jak i obserwowanych zwierząt. Konieczne jest takie prowadzenie obserwacji by nie stresować zwierząt i przestrzegać zasad ochrony przyrody np. nie zbliżać się do lęgów ptaków, nie zrywać gatunków chronionych roślin.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Warunki i sposób realizacji podstawy programowej przyrody Str. 200</p>		<p>Wyjazdy organizowane przez szkoły typu "Zielone szkoły" powinny stać się elementem prowadzenia edukacji przyrodniczej w terenie. Przynajmniej część organizowanych zajęć w ich trakcie powinna być przeznaczona na prowadzenie obserwacji i świadome przebywanie w naturze.</p>	<p>Powszechnie organizowane pobyty typu "Zielone szkoły" są doskonałą okazją do prowadzenia edukacji przyrodniczej. Z praktyki wiadomo jednak, że często stają się one okazją do organizowania czasu jedynie w formie zajęć sportowych bądź integracyjnych. Nie deprecjonując tego typu aktywności warto jednak wprowadzić obowiązkowy moduł przyrodniczy podczas tego typu wyjazdów, który stanie się elementem edukacji przyrodniczej poza murami szkoły.</p>
GEOGRAFIA				
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia Cele nauczania Str. 201</p>	<p>2. Rozumienie i wyjaśnianie przyczyn przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego zróżnicowania Polski i świata. 5. Rozpoznawanie i ocenianie efektów działalności człowieka w środowisku geograficznym oraz poszukiwanie rozwiązań redukujących ich niepożądane</p>	<p>2. Rozumienie i wyjaśnianie przyczyn przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego zróżnicowania Polski i świata, z uwzględnieniem kontekstu zmian antropogenicznych. 5. Rozpoznawanie i ocenianie efektów działalności człowieka w środowisku</p>	<p>Warto od początku w edukacji uświadamiać, że jedną z przyczyn zróżnicowania i zmienności Polski jak i świata są zmiany antropogeniczne, w tym przekształcanie siedlisk i zmiana klimatu. Są to dwa najbardziej bieżące problemy dotyczące</p>

25
LAT WPOLSCIE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		skutki, ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatycznych.	geograficznym oraz poszukiwanie rozwiązań redukujących ich niepożądane skutki ze szczególnym uwzględnieniem zmiany klimatu i utraty bioróżnorodności w skali lokalnej i globalnej.	zarówno geografii jak i przyrody. Zmiana klimatu (w liczbie pojedynczej, czyli ta obecnie trwająca spowodowana działalnością człowieka) wraz z utratą bioróżnorodności wpływają zauważalnie na środowisko, w którym funkcjonujemy. Istotne jest, aby uczniowie i uczennice dostregali powiązania i zależności nie tylko w skali globalnej (topienie się lodowców) ale i lokalnej, która jest często pomijana w narracji (gwaltowne burze, susza, ale też utrata i zmniejszenie populacji gatunków takich jak wróbel domowy, które zmniejszają swoją liczebność z powodu dotychczasowych zmian – mniejszej ilości terenów rolniczych, większej ilości miast co wpływa na wzrost zagęszczenia gatunków synantropijnych przy jednoczesnym, powolnym wypieraniu gatunków innych biotopów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia Specyfika i struktura przedmiotu str. 202	Geografia zapewnia uczniom zrozumienie środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego w ujęciu relacyjnym oraz czyni ich gotowymi do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym. Ważnym wyróżnikiem przedmiotu są zajęcia terenowe, realizowane w najbliższej okolicy, które sprzyjają kształtowaniu u uczniów uważności, wrażliwości i odpowiedzialności.	Geografia zapewnia uczniom zrozumienie środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego w ujęciu relacyjnym oraz czyni ich gotowymi do podejmowania działań wynikających z wyzwań o charakterze lokalnym, regionalnym i globalnym z uwzględnieniem zmian antropogenicznych, w utraty bioróżnorodności w skali lokalnej i globalnej. Ważnym wyróżnikiem przedmiotu są zajęcia terenowe, realizowane w najbliższej okolicy, które sprzyjają kształtowaniu u uczniów uważności, wrażliwości i odpowiedzialności. Mają one również bezpośredni, dobry wpływ na funkcjonowanie młodych ludzi, wynikający z bezpośredniego kontaktu z naturą.	Warto od początku zwracać uwagę na to, że działania podejmowane przez nas powinny mieć na celu mitygację zmian antropogenicznych, z których szczególnie dotkliwe są zmiana klimatu oraz utrata bioróżnorodności. Warto od początku zwrócić uwagę na bezpośredni, dobry wpływ kontaktu z naturą na zdrowie młodych ludzi. Sprzyja to ich koncentracji, poprawie samopoczucia, w przypadku regularnych wyjść może wpływać pozytywnie na ich kondycję i stan fizyczny. Edukacja terenowa w szkołach jest dużą wartością dodatnią, warto to podkreślać.

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
i MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia Oczekiwane efekty uczenia się s. 203</p>	<p>3) porównuje środowisko przyrodnicze Indii i Indonezji oraz wykazuje jego wpływ na gospodarkę; 4) wyjaśnia związek poziomu rozwoju gospodarczego krajów położonych nad Zatoką Perską z eksploatacją zasobów surowców energetycznych 5) wykazuje wpływ środowiska przyrodniczego Sahelu na warunki życia jego mieszkańców – moduł klimatyczny; 6) identyfikuje działy gospodarki stanowiące podstawę rozwoju w Norwegii, w Irlandii i w Maroku; 7) na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Japonii przedstawia przyrosty rozwoju technopolii oraz wyjaśnia ich znaczenie w gospodarce opartej na wiedzy; 8) identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a skutkami jej wylesiania – moduł klimatyczny; 9) porównuje Amerykę Południową i Azję w zakresie kulturowego zróżnicowania ludności, zachowując postawę szacunku i otwartości wobec osób z różnych kręgów kulturowych; 10) przedstawia rozmieszczenie ludności i cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych; 11) porównuje środowisko geograficzne Arktyki i Antarktyki</p>	<p>Uczeń: 1) określa obszar utożsamiany z „małą ojczyzną” – symboliczną przestrzenią w wymiarze lokalnym – oraz podejmuje dyskusję nad stanem środowiska geograficznego w najbliższej okolicy, w której proponuje działania sprzyjające rozważalnemu korzystaniu z jego zasobów, realizowane zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego – moduł klimatyczny; 2) obserwuje w terenie cechy miejscowości zamieszkania, identyfikuje dominanty krajobrazowe w swojej okolicy i proponuje działania służące zachowaniu oraz promowaniu ich walorów; 3) charakteryzuje położenie swojego regionu, wskazując główne cechy jego środowiska geograficznego oraz identyfikując zależności między elementami przyrodniczymi a działalnością człowieka; 4) wyszukuje przykłady ładu i chaosu przestrzennego w swoim miejscu zamieszkania – wsi, mieście, dzielnicy miasta – oraz dokonuje ich krytycznej oceny; 5) projektuje takie zagospodarowanie fragmentu znanej mu przestrzeni, które uwzględni</p> <p>Ten fragment wymaga ponownej analizy, wyznaczenia priorytetów oraz ograniczenia zakresu treści w odniesieniu do liczby godzin przeznaczonych na jego realizację. Kluczowe jest, aby uczeń znał i rozumiał problemy oraz zadania związane z jego najbliższym otoczeniem. Zamiast koncentrować się na obszarach poza Polską, warto położyć nacisk na ogólne rozbudzanie ciekawości poznawczej ucznia. Dlatego proponujemy powrót do eksperckiej wersji IBE fragmentu dotyczącego poznawania geografii najbliższej okolicy.</p> <p>Jeżeli jednak pozostanie w wersji projektowanej, proponujemy zamienić efekt przypisany do modułu klimatycznego dotyczący Sahelu na przykład związany z Amazonią.</p>
--------------------------------	---	--	--

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		<p>Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden).</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) porównuje rolnictwo Argentyny i Brazylii; 2) porównuje środowisko geograficzne delty Nilu i Nigru; 3) wyjaśnia zmiany znaczenia Stanów Zjednoczonych i Chin w gospodarce światowej.</p>	<p>zachowanie w niej ładu, harmonii i bierze pod uwagę zarówno potrzeby mieszkańców, jak i dbałość o stan środowiska.</p> <p>Fakultatywne efekty uczenia się</p> <p>Uczeń:</p> <p>6) analizuje zagospodarowanie przestrzenne i kierunki rozwoju przestrzennego swojego miejsca zamieszkania – wsi, miasta, dzielnicy miasta – uwzględniając troskę o stan środowiska geograficznego, dobrostan mieszkańców i potrzebę rozwoju gospodarczego</p> <p>oraz formułuje propozycje działań lub rozwiązań sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi</p> <p>tego obszaru – moduł klimatyczny; 7) podejmuje dyskusję na temat roli geografów w planowaniu i realizowaniu działań związanych</p> <p>z racjonalnym zagospodarowaniem przestrzennym, zapobieganiem niepożądanym zjawiskom oraz ochroną środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, a także proponuje własne pomysły dla takich działań w odniesieniu do swojej okolicy.</p>	<p>Znajomość położenia Polski i jej sąsiadów stanowi podstawę orientacji geograficznej i sprzyja racjonalnej ocenie informacji dotyczących sytuacji międzynarodowej. Umożliwia odróżnianie realnych zagrożeń od przekazów odnoszących się do obszarów</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia Położenie Polski i	<p>Położenie Polski i jego konsekwencje.</p> <p>Uczeń:</p> <p>1) opisuje przebieg granic Polski na podstawie map, zdjęć satelitarnych i innych źródeł</p>	<p>Położenie Polski i jego konsekwencje. Uczeń:</p> <p>1) opisuje przebieg granic Polski na podstawie map, zdjęć satelitarnych i innych źródeł informacji; potrafi wymienić państwa z którymi graniczy Polska</p>	

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
Kontakt USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	jego konsekwencje s. 203	informacji:		odległych i niewpływających bezpośrednio na bezpieczeństwo Polski i Europy.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s.203	2) na podstawie danych z wybranych stacji meteorologicznych wyjaśnia, dlaczego klimat Polski jest klasyfikowany jako umiarkowany ciepły przejściowy;	na podstawie danych z wybranych stacji meteorologicznych wyjaśnia, dlaczego klimat Polski jest klasyfikowany jako umiarkowany ciepły przejściowy; rozumie, że również klimat Polski ulega zmianie na skutek zmian antropogenicznych, umie wymienić skutki tej zmiany.	Wiedza o klimacie Polski powinna być wprowadzana nierozerwalnie z wiedzą o zmianie klimatu na skutek zmian antropogenicznych, pozwoli to na zabezpieczenie wiedzy ludziom w młodym wieku, zmniejszając zagrożenie, iż w przyszłości będą lekceważyć zmianę klimatu.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s.203	identyfikuje źródła zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego oraz uzasadnia potrzebę współpracy krajów nadbałtyckich w celu racjonalnego gospodarowania jego zasobami;	identyfikuje źródła zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego, wie jakie działania może samodzielnie podjąć, aby zapobiegać zanieczyszczeniu, w skali lokalnej jak i globalnej oraz uzasadnia potrzebę współpracy krajów nadbałtyckich w celu racjonalnego gospodarowania jego zasobami;	Rozszerzenie efektu uczenia się o działania możliwe do podjęcia przez ucznia wzmocni jego poczucie sprawczości oraz łączy wiedzę przyrodniczą z codziennymi wyborami i postawami. Pokazuje, że ochrona Morza Bałtyckiego jest zadaniem państw i instytucji międzynarodowych, lecz zależy także od działań podejmowanych na poziomie indywidualnych wyborów konsumenckich. Sprzyja to kształtowaniu odpowiedzialności środowiskowej oraz kompetencji obywatelskich uczniów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia i jego konsekwencje. Str. 204	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) na przykładzie Polski identyfikuje obszary asejsmiczne i pensejsmiczne; 2) wyszukuje i przedstawia informacje o lokalnej współpracy transgranicznej Polski w ramach struktur Unii Europejskiej; 3) uzasadnia potrzebę współpracy z Polonią oraz wyszukuje informacje o wybranych wydarzeniach lub inicjatywach polonijnych.	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) na przykładzie Polski identyfikuje obszary asejsmiczne i pensejsmiczne; 2) wyszukuje i przedstawia informacje o lokalnej współpracy transgranicznej Polski w ramach struktur Unii Europejskiej; 3) uzasadnia potrzebę współpracy z Polonią oraz wyszukuje informacje o wybranych wydarzeniach lub inicjatywach polonijnych. 4) identyfikuje główne źródła zanieczyszczenia powietrza w Polsce.	W całej projektowanej Podstawie Programowej Geografii nie ma wzmianki o zanieczyszczeniu powietrza. Rozszerzenie efektów uczenia się o tę tematykę pozwoli uczniom zrozumieć realne zagrożenia środowiskowe i zdrowotne występujące w Polsce. Analiza źródeł zanieczyszczeń oraz propozycja działań ograniczających emisje ma szansę rozwinięcia kompetencji obywatelskie i rozbudzać sprawczość uczniów.

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>3. Przemiany gospodarcze w Polsce na tle Europy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia zmiany w strukturze gospodarki Polski i wybranych krajów Europy – moduł ekonomiczno-finansowy; 2) analizuje wpływ czynników przyrodniczych na rolnictwo w Polsce; 3) analizuje zmiany w przestępnym różnicowaniu głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce; 4) wyszukuje i przedstawia informacje o restrukturyzacji i modernizacji przemysłu w Polsce – moduł ekonomiczno-finansowy; 5) przedstawia zmiany w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce oraz wyzwania związane z transformacją energetyczną – moduł klimatyczny; 6) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie usług w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski – moduł ekonomiczno-finansowy.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s.204	<p>3. Przemiany gospodarcze w Polsce na tle Europy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia zmiany w strukturze gospodarki Polski i wybranych krajów Europy – moduł ekonomiczno-finansowy; 2) analizuje wpływ czynników przyrodniczych na rolnictwo w Polsce; 3) analizuje zmiany w przestępnym różnicowaniu głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce; 4) wyszukuje i przedstawia informacje o restrukturyzacji i modernizacji przemysłu w Polsce – moduł ekonomiczno-finansowy; 5) przedstawia zmiany w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce oraz wyzwania związane z transformacją energetyczną – moduł klimatyczny; 6) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie usług w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski – moduł ekonomiczno-finansowy.	<p>3. Przemiany gospodarcze w Polsce na tle Europy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia zmiany w strukturze gospodarki Polski i wybranych krajów Europy – moduł ekonomiczno-finansowy; 2) analizuje wpływ czynników przyrodniczych z uwzględnieniem zmiany klimatu, na rolnictwo w Polsce; 3) analizuje zmiany w przestępnym różnicowaniu głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce; 4) wyszukuje i przedstawia informacje o restrukturyzacji i modernizacji przemysłu w Polsce – moduł ekonomiczno-finansowy; 5) omawia znaczenie różnych źródeł energii, przedstawia zmiany w strukturze produkcji energii elektrycznej w Polsce oraz wyzwania związane z transformacją energetyczną, w tym szanse związane z OZE – moduł klimatyczny; 6) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie usług w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski – moduł ekonomiczno-finansowy.	<p>Warto pamiętać o tym, że na przestąpieniu najbliższych lat, zmiana klimatu będą wpływać silnie na rolnictwo, częste susze, powodzie, niedobór wody pitnej, silne wiatry niszczące uprawy.</p> <p>Warto dodać wśród efektów uczenia się fragment dotyczący znaczenia różnych źródeł energii oraz szanse związane z OZE – pozwoli to lepiej zrozumieć uczniom i uczennicom konsekwencje transformacji energetycznej nie tylko dla gospodarki, społeczeństwa, ale też środowiska. Umożliwi to wzmocnienie świadomej postawy wobec wyborów energetycznych i zrównoważonego rozwoju.</p>

25
LAT W POLSCE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia Fakultatywne efekty uczenia się s.205	na wybranych prelekcjach przedstawia przyuczony i skutki wykluczenia transportowego i cyfrowego, analizuje problem samodzielnie i w grupie, proponuje rozwiązania jak zapobiec wykluczeniu	na wybranych prelekcjach przedstawia przyuczony i skutki wykluczenia transportowego i cyfrowego, analizuje problem samodzielnie i w grupie, proponuje rozwiązania jak zapobiec wykluczeniu	Warto wiedzieć jakie są bieżące problemy, jednak umiejętności wyszukiwania rozwiązań jest ważną wartością, o której powinniśmy pamiętać na każdym etapie edukacji.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 204/205	Geozagrozenia i globalne zmiany środowiskowe. Uczeń: 1) (...) 2) analizuje przyrodnicze i antropogeniczne uwarunkowania zmian klimatu w skalach lokalnej, regionalnej i globalnej oraz formuluje hipotezy dotyczące ich skutków – moduł klimatyczny; 3) dyskutuje o przyczynach i skutkach zmian środowiskowych, w tym pustynnienia, deforestacji, zaniku pokryw lodowej, podnoszenia się poziomu oceanów – moduł klimatyczny	Geozagrozenia i globalne zmiany środowiskowe. Uczeń: 1) (...) 2) analizuje przyrodnicze i antropogeniczne uwarunkowania zmiany klimatu w skalach lokalnej, regionalnej i globalnej oraz formuluje hipotezy dotyczące jej skutków, umie wymienić sposoby mitygowania i adaptacji do tej zmiany, dyskutuje o tym jak przełożyć je na praktykę – moduł klimatyczny; 3) dyskutuje o przyczynach i skutkach zmian środowiskowych, w tym pustynnienia, deforestacji, zaniku pokryw lodowej, podnoszenia się poziomu oceanów, przewiduje skutki środowiskowe, gospodarcze i społeczne, umie wymienić sposoby mitygowania i adaptacji do tych zmian, dyskutuje o tym jak globalnie przełożyć je na praktykę – moduł klimatyczny	Warto nauczyć dzieci, że mają realny wpływ na mitygowanie i adaptacji do zmiany klimatu i zmian środowiskowych, i o tym w jaki sposób się ich podjąć w skali lokalnej i globalnej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 206	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) na wybranych prelekcjach z obszaru Polski wykazuje związek niedoboru wody z cechami środowiska przyrodniczego lub z jego antropogenicznym przekształceniem – moduł klimatyczny;	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) na wybranych prelekcjach z obszaru Polski wykazuje związek niedoboru wody z cechami środowiska przyrodniczego lub z jego antropogenicznym przekształceniem, analizuje wpływ przekształceń krajobrazu (np.	Omawiając kwestie suszy i powodzi, warto zwrócić uwagę zarówno na przyuczony tych zjawisk jak i przykłady działań, które służą retencji wody w krajobrazie – takie jak ochrona mokradeł, które są naszym sprzymierzeńcem zarówno w kontekście niedoboru wody jak i retencjonowania jej nadmiarowi i zatrzymywania jej w zlewni rzek. Negatywnym z kolei

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
i MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>2) wyjaśnienia wpływ ekstremalnych opadów, zmian pokryw śnieżnej i zaniku lodowców na stan wody w rzekach Europy, żeglugę śródlądową oraz produkcję energii elektrycznej – moduł klimatyczny;</p> <p>3) ocena ryzyko występowania geozagrożeń w miejscu zamieszkania lub na trasie planowanej podróży – moduł klimatyczny</p>	<p>regulowanie rzek na potęgowanie zjawiska suszy oraz omawia, jakie działania można podejmować w celu poprawy retencji krajobrazowej (np. ochrona mokradeł) – moduł klimatyczny;</p> <p>2) wyjaśnienia wpływ ekstremalnych opadów, zmian pokryw śnieżnej i zaniku lodowców na stan wody w rzekach Europy, żeglugę śródlądową oraz produkcję energii elektrycznej, analizuje wpływ przekształceń krajobrazu (np. regulowanie rzek) na zwiększanie ryzyka powodziowego oraz omawia, jakie działania można podejmować w celu ochrony przed powodzią np. poprawa retencji krajobrazowej (w tym ochrona mokradeł i górskich lasów), niezabudowywanie terenów zalewowych – moduł klimatyczny;</p> <p>3) ocena ryzyko występowania geozagrożeń w miejscu zamieszkania lub na trasie planowanej podróży oraz potrafi wykorzystać wiedzę, by podejmować działania w sytuacji kryzysowej – moduł klimatyczny</p>	<p>przykładem jest regulowanie rzek polegające na ich prostowaniu, a tym samym przyspieszaniu splywu wód.</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 206	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń:	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń:	Dodanie efektu uczenia dotyczącego wpływu różnorodności na bioróżnorodność pozwoli uczniom powiązać wiedzę o różnorodności środowisk geograficznych z funkcjonowaniem ekosystemów i umożliwi zrozumienie, że ochrona różnorodnych siedlisk przyczynia się do zachowania gatunków i odporności przyrody na zmianę klimatu.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia	6. Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń:		W kontekście problemów demograficznych, społeczno-gospodarczych i geopolitycznych na świecie konieczne jest omówienie kwestii żywnościowych. To w jaki sposób wytwarzana jest żywność, jak jest	

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	5. 206	<p>(...)</p> <p>6) Omawia przykładowe rodzaje diet z różnych regionów świata. Zwraca uwagę na nierówności społeczne i wyzwania zdrowotne wynikające z różnic w dostępie do żywności, takie jak głód, niedożywienie, otyłość oraz problem marnowania żywności. Podaje przykłady działań społeczności międzynarodowej wspierających kraje gdzie występuje problem głodu oraz mające na celu poprawę globalnego systemu żywnościowego takie jak koncepcja diety planetarnej.</p>	<p>dystybuowana, to co spożywamy, wpływa zarówno na środowisko przyrodnicze, a tym samym na zasoby, których potrzebujemy do wytwarzania żywności, jak również na nasze zdrowie. Bardzo istotna jest w tym kontekście kwestia sprawiedliwości społecznej i możliwość wyżywienia całej, globalnej społeczności zdrową, pełnowartościową dietą, przy założeniu zwiększenia liczby osób na świecie. To jak wygląda system żywnościowy wpływa na ogromną ilość wyzwań społecznych i środowiskowych w tym kwestie zdrowotne i bezpieczeństwa. Warto omawiając temat systemu żywnościowego zwrócić uwagę na koncepcję diety planetarnej. Termin ten został wprowadzony w 2019 roku, dzięki publikacji naukowej przygotowanej przez międzynarodowy zespół badaczy Komisji EAT-Lancet (2019) pt. <i>Żywność w antropocenie: Komisja EAT-Lancet ds. zdrowego żywienia bazującego na zrównoważonych systemach żywnościowych</i>.¹ W raporcie tym opisano propozycję diety, która jest dobra dla zdrowia ludzi oraz środowiska naturalnego. Aktualizacja raportu Komisji EAT-Lancet z 2025² podkreśla, poza wspomnianymi wcześniej aspektami, dodatkowo, konieczność zachowania sprawiedliwości społecznej w kontekście systemów żywnościowych. Warto dodać również, że Komitet Nauki o Żywieniu Człowieka Polskiej Akademii Nauk w swoim <i>Stanowisku w sprawie Posiłków Szkolnych i Nowych Standardów Żywienia w Szkołach</i>³ zwrócił uwagę, powołując się na raport Komisji EAT-Lancet z 2019 roku, że modyfikacja dotychczasowych posiłków szkolnych w kierunku założen diety przyjaznej planecie⁴ jest niezbędna, aby kształtować prawidłowe zwyczaje zdrowotne i prośrodowiskowe. Z tego też względu warto by założenia tej koncepcji zostały omówione jako wybrany przykład działań społeczności międzynarodowej na rzecz poprawy zdrowia i warunków życia ludzi na ziemi.</p>
--	--------	---	---

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
www.wwf.pl

					<ol style="list-style-type: none"> 1. Willett W, Rockström J, Loken B, et al.(2019), Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. Lancet: 393(10170):447-492 2. Rockström J, Thilsted SH, Willett WC, et al. (2025), The EAT–Lancet Commission on healthy, sustainable, and just food systems. The Lancet; 3. Stanowisko Komitetu Nauki o Żywieniu Człowieka Polskiej Akademii Nauk w Sprawie Posiłków Szkolnych i Nowych Standardów Żywienia w Szkołach. Olsztyn 2019; 4. EAT–Lancet Commission. Summary Report of the EAT–Lancet Commission. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food Planet Health. 2019.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 206	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1) przedstawia przyczyyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie oraz identyfikuje obszary wyludniające się i obszary, w których rośnie koncentracja ludności; 2) przedstawia przyczyyny i skutki migracji ludności na świecie;	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1) przedstawia przyczyyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie oraz identyfikuje obszary wyludniające się i obszary, w których rośnie koncentracja ludności; 2) przedstawia przyczyyny i skutki migracji ludności na świecie, z uwzględnieniem migracji klimatycznych	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1)	Warto uwzględnić stosunkowo nowy proces migracji klimatycznych, który będzie się stawał coraz powszechniejszy. Dodanie tego elementu pozwala nauczycielom i nauczycielkom włączyć zagadnienie migracji klimatycznych do szerszego tematu migracji ludności, rozwijając świadomość uczniów na temat współczesnych wyzwań demograficznych i środowiskowych.
	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 206	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1)	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1)	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: 1)	Proponuję zamienić na lokalne miejscowości, np. Warszawa i małe wieś. Warto myśleć globalnie, jednak łatwiej zrozumieć lokalne problemy niż te, które są od nas odległe kilometry.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.
razem możemy więcej! wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

		(...) 3) na przykładzie Londynu i Caracas analizuje wyzwanie związane z rozwojem przestępnym miast oraz dysproporcje w warunkach życia;	(...) 3) na przykładzie Londynu i Caracas analizuje wyzwanie związane z rozwojem przestępnym miast oraz dysproporcje w warunkach życia;	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 206	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: (...) 5) wskazuje na mapie świata kraje toczące spory terytorialne oraz identyfikuje przyczyny wybranych konfliktów zbrojnych	Problemy demograficzne, społeczno-gospodarcze i geopolityczne na świecie. Uczeń: (...) 5) wskazuje na mapie świata kraje toczące spory terytorialne oraz identyfikuje czynniki decydujące o przyczynach wybranych konfliktów zbrojnych	Zmiana zapisu na „identyfikuje czynniki decydujące o przyczynach konfliktów zbrojnych” pozwala uczniom nie tylko poznać konkretne konflikty, ale przede wszystkim zrozumieć mechanizmy i uwarunkowania, które je wywołują. Taki zapis rozwija myślenie analityczne i pozwala formułować wnioski dotyczące różnych typów konfliktów, a nie jedynie opisywać wybrane przypadki, co sprzyja głębszemu rozumieniu problemów geopolitycznych.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s. 207	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) wyszukuje przykłady przekazów medialnych o konfliktach zbrojnych na świecie i argumentuje, jak te przekazy wpływają na postrzeganie konfliktów – moduł medialny; 2) analizuje przykłady działań społeczności międzynarodowej mających na celu rozwiązywanie konfliktów zbrojnych na świecie.	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 1) wyszukuje przykłady przekazów medialnych o konfliktach zbrojnych na świecie i argumentuje, jak te przekazy wpływają na postrzeganie konfliktów – moduł medialny; 2) analizuje przykłady działań społeczności międzynarodowej mających na celu rozwiązywanie konfliktów zbrojnych na świecie. 3) analizuje przykłady działań społeczności międzynarodowej	Dopisanie tego efektu uczenia się pozwala uczniom powiązać wiedzę o zmianach klimatu z rzeczywistymi działaniami podejmowanymi na poziomie międzynarodowym i umożliwi zrozumienie roli współpracy globalnej w przeciwdziałaniu skutkom zmiany klimatu.

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			mających na celu mitygację i adaptację do zmiany klimatu - moduł klimatyczny	
	Turystyka na świecie i w Polsce. Uczeń: 1) (...) 3) wykazuje wpływ turystyki na gospodarke lokalną oraz wyjaśnia, dlaczego turystyka może stanowić zagrożenie dla środowiska geograficznego.	Turystyka na świecie i w Polsce. Uczeń: 1) (...) 3) dyktuje nad korzyściami i kosztami wynikającymi z masowego ruchu turystycznego, uwzględniając zasady zrównoważonej turystyki i odnosząc się do możliwości ich stosowania podczas podróży.	Proponowana zmiana zapisu poszerza perspektywę ucznia z biernego opisu na aktywną analizę i refleksję. Pozwala nie tylko zrozumieć wpływ turystyki na gospodarke i środowisko, lecz także kształtuje umiejętność oceniania skutków własnych działań podczas podróży oraz promuje odpowiedzialne, zrównoważone zachowania turystyczne.	
Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Geografia s.207 Mała ojczyzna	Mała ojczyzna - zagospodarowanie przestrzeni i działalność człowieka. Uczeń: 1) identyfikuje dominanty krajobrazowe w swoim regionie oraz proponuje działania służące zachowaniu i promowaniu ich walorów; 2) na podstawie swoich obserwacji w terenie oraz analizy dawnych map i innych źródeł informacji przedstawia zmiany w zagospodarowaniu miejsca zamieszkania.	Mała ojczyzna - zagospodarowanie przestrzeni i działalność człowieka. Uczeń: 1) identyfikuje dominanty krajobrazowe w swoim regionie oraz proponuje działania służące zachowaniu i promowaniu ich walorów; 2) na podstawie swoich obserwacji w terenie oraz analizy dawnych map i innych źródeł informacji przedstawia zmiany w zagospodarowaniu miejsca zamieszkania, proponując własne rozwiązania z uwzględnieniem zielonych stref, przejść i biotopów, możliwych do zachowania biologicznie aktywnego środowiska.	Warto od początku uczyć postrzegania przestrzeni jako siedlisk różnego typu, z uwzględnieniem zachowania biocenozy i biologicznie czynnych powierzchni, szpalerów drzew obniżających temperatury miast latem, zielonych pasów, zapewniających zwierzętom przejścia między terenami. Takie całościowe podejście zapobiegnie konfliktom na linii człowiek-zwierzę, w przypadku rozbudowy miast i terenów zurbanizowanych.	

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@wwf.pl
MERGEFORMAT
www.wwf.pl

		na podstawie materiałów źródłowych i swoich obserwacji w terenie podejmuje dyskusję o antropogenicznym przekształceniu środowiska przyrodniczego w miejscu zamieszkania: 2) dyskutuje o wpływie dostępności usług i infrastruktury na jakość życia różnych grup społecznych w miejscu zamieszkania; 3) projektuje zagospodarowanie fragmentu „małej ojczyzny” z uwzględnieniem zachowania ładu i harmonii oraz potrzeb mieszkańców i dbałości o stan środowiska	) na podstawie materiałów źródłowych i swoich obserwacji w terenie podejmuje dyskusję o antropogenicznym przekształceniu środowiska przyrodniczego w miejscu zamieszkania w skali lokalnej i ogólnokrajowej; 2) dyskutuje o wpływie dostępności usług i infrastruktury na jakość życia różnych grup społecznych w miejscu zamieszkania w skali lokalnej i ogólnokrajowej; 3) projektuje zagospodarowanie fragmentu „małej ojczyzny” z uwzględnieniem zachowania ładu i harmonii oraz potrzeb mieszkańców i dbałości o stan środowiska	Ważna jest świadomość swojego miejsca zamieszkania, ale też umiejętność porównania go z innymi obszarami i docieklliwość potencjalnych zmian i przekształceń, które mogą podnieść jakość życia ludzi, zwierząt.
BIOLOGIA				
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się Od komórki do organizmu Str.214	3) rozpoznaje narządy człowieka: mózgu, serce, naczynia krwionośne, płuca, żółtek, wątrobę, trzustkę, nerki, pęcherz moczowy oraz podaje funkcje tych narządów	3) rozpoznaje narządy człowieka: mózgu, serce, naczynia krwionośne, płuca, żółtek, wątrobę, trzustkę, nerki, pęcherz moczowy, macicę, jajniki, jądra oraz podaje funkcje tych narządów	Pominięcie istotnych organów ciała człowieka wydaje się na tym etapie edukacji niezasadne. Szczególnie, że dać w podstawie programowej biologii mówi się o gametach i ich funkcji w rozmnażaniu się.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Ustyjska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
KONTAKT USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 7. Człowiek w zdrowiu i w chorobie. Str. 218	4) wyjaśnienia przytoczony i objawy wybranych zaburzeń odżywiania: bulimii, anoreksji, ortoreksji; opisuje ich wpływ na organizm człowieka oraz przedstawia sposoby udzielania wsparcia osobom dotkniętym tymi zaburzeniami;	4) zna zasady prawidłowego odżywiania oraz omawia choroby dietozależne , wyjaśnia przytoczony i objawy wybranych zaburzeń odżywiania: bulimii, anoreksji; opisuje ich wpływ na organizm człowieka oraz przedstawia sposoby udzielania wsparcia osobom dotkniętym tymi zaburzeniami;	Opórcz omówienia zaburzeń odżywiania warto podkreślić zasady zdrowego odżywiania oraz wskazać choroby dietozależne.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 7. Człowiek w zdrowiu i w chorobie. Str. 219	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń:	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: 9) uzasadnia znaczenie regularnego przebywania na świeżym powietrzu i w w kontakcie z naturą dla zdrowia fizycznego i psychicznego, wskazuje korzyści wynikające z aktywności ruchowej na tonie natury oraz proponuje prozdrowotne działania możliwe do realizacji w lokalnej okolicy.	Dopisanie efektu uczenia się dotyczącego przebywania na świeżym powietrzu i w kontakcie z przyrodą pozwala uczniom zrozumieć, że profilaktyka zdrowia psychicznego i fizycznego obejmuje nie tylko dietę czy higienę, ale także aktywność w naturalnym środowisku. Regularny kontakt z przyrodą sprzyja redukcji stresu, poprawie kondycji fizycznej oraz kształtuje prozdrowotne nawyki, jednocześnie rozwijając świadomość znaczenia środowiska naturalnego dla dobrostanu człowieka.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 8. Dziedziczność, zmienność i ewolucja. Str. 220	4) identyfikuje przytoczony obserwowanego obecnie szybkiego tempa wymierania gatunków, potrafi wymienić przynajmniej kilka działań, które należy podjąć, by tempo wymierania całkowicie wyhamować lub przynajmniej spowolnić , przewiduje konsekwencje utraty różnorodności biologicznej – moduł klimatyczny.	4) identyfikuje przytoczony obserwowanego obecnie szybkiego tempa wymierania gatunków, potrafi wymienić przynajmniej kilka działań, które należy podjąć, by tempo wymierania całkowicie wyhamować lub przynajmniej spowolnić , przewiduje konsekwencje utraty różnorodności biologicznej – moduł klimatyczny.	W budowaniu sprawczości i przekonania, że mamy wpływ na istniejące zagrożenia wymierania gatunków i obniżania się różnorodności biologicznej warto jest wyposażyć uczniów w wiedzę, że przy dobrej woli wielu ludzi i instytucji istnieje wiele działań, które można podjąć, by te negatywne trendy zahamować.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 9. Różnorodność biologiczna Str. 221	3) przeprowadza obserwacje makroskopowe i na tej podstawie porównuje budowę morfologiczną roślin nagonasiennych i okrytonasiennych; podaje znaczenie roślin nasiennych w środowisku przyrodniczym – moduł klimatyczny	3) przeprowadza obserwacje makroskopowe i na tej podstawie porównuje budowę morfologiczną roślin nagonasiennych i okrytonasiennych; podaje znaczenie roślin nasiennych w środowisku przyrodniczym oraz dla ludzi – moduł klimatyczny	Rośliny nasienne są niezbędne, aby ludzie mogli przetwarzać, dlatego też w tym miejscu proponujemy uzupełnić punkt o własnie tę wiedzę.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden).	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden).	Proponujemy dodanie rośliny, z którymi uczniowie i uczennice mają częstszy bezpośredni kontakt i ich

25
LAT WPOLSCIE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	II ETAP EDUKACYJNY 9. Różnorodność biologiczna Str. 221	Uczeń: (...) 3) rozpoznaje mchy i paprocie, opisuje znaczenie tych roślin w środowisku przyrodniczym – moduł klimatyczny;	Uczeń: (...) 3) rozpoznaje mchy, paprocie oraz wybrane gatunki drzew, szczególnie te rosnące w otoczeniu szkoły , opisuje znaczenie tych roślin w środowisku przyrodniczym – moduł klimatyczny;	obserwacje można przeprowadzić w bezpośrednioj bliskości placówek.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 9. Różnorodność biologiczna Str. 221	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...)	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...)	Warto w podstawie programowej biologii uwzględnić także grzyby i ich znaczenie w środowisku. Szczególnie warto zwrócić uwagę na mikoryzę oraz udział grzybów w rozkładzie martwej materii organicznej.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 10. Ochrona przyrodniczego dziedzictwa Ziemi. Str. 222	2) wymienia sposoby czynnej ochrony przyrody na wybranym przykładzie: korytarzy ekologicznych, budek lęgowych, utrzymania siedlisk organizmów chronionych, uzasadnia potrzebę prowadzenia zabiegów ochronnych;	2) wymienia sposoby czynnej ochrony przyrody na wybranym przykładzie: tworzenia korytarzy ekologicznych, wieszania budek lęgowych lub zaniechania wycinki drzew sędziwych, utrzymywania siedlisk organizmów chronionych na terenach łąk , uzasadnia potrzebę prowadzenia zabiegów ochronnych;	Zachowanie istniejących korytarzy ekologicznych jest formą biernej ochrony przyrody, dlatego proponujemy dodanie słowa tworzenie by wskazać na aktywną rolę człowieka w tym działaniu. W przypadku utrzymania siedlisk proponujemy dodanie informacji, że dotyczy to na przykład łąk. Na terenach takich jak łąki potrzebne są zabiegi ochronne np. koszenie w celu ich utrzymania. W przypadku np. lasów utrzymanie siedlisk może być formą ochrony biernej – czyli brakiem ingerencji.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 10. Ochrona przyrodniczego dziedzictwa Ziemi. Str. 222	3) formułuje opinię na temat problemu odpowiedzialności człowieka wobec innych organizmów żyjących na Ziemi oraz konsekwencji działań lub zaniechań człowieka wobec przyrody – moduł klimatyczny;	3) formułuje opinię na temat zależności człowieka od innych organizmów żyjących na Ziemi i odpowiedzialności człowieka wobec nich oraz konsekwencji działań lub zaniechań człowieka wobec przyrody – moduł klimatyczny;	Warto w tym podpunkcie dodatkowo zwrócić uwagę na naszą zależność od zasobów przyrody.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...)	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...)	Warto zachować spójność w stosowaniu liczb pojedynczej – zmiana klimatu mówiąc o tej, obecnie trwającej antropogenicznej zmianie klimatu.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska
naturalnego i budowanie przyszłości,
w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	10. Ochrona przyrodniczego dziedzictwa Ziemi. Str. 222	2) wyjaśnienia znaczenie działań człowieka dla zmian klimatu i współodpowiedzialność za klimat – moduł klimatyczny;	2) wyjaśnienia znaczenie działań człowieka dla zmiany klimatu i współodpowiedzialność za klimat – moduł klimatyczny;	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY 10. Ochrona przyrodniczego dziedzictwa Ziemi. Str. 222	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...) 4) przedstawia w dyskusji argumenty o przyczynach i skutkach ekonomicznych i środowiskowych powodzi blyskawicznych, proponuje sposoby łagodzenia tych skutków – moduł klimatyczny.	Fakultatywne efekty uczenia się (nauczyciel realizuje z uczniami przynajmniej jeden). Uczeń: (...) 4) wyjaśnia przyczyny i skutki utraty różnorodności biologicznej oraz podaje działania jakie powinny być podejmowane w celu jej ochrony – moduł klimatyczny;	Temat powodzi proponujemy poruszać w ramach geografii. W tej części zaś proponujemy by zwrócić uwagę na kwestię utraty różnorodności biologicznej, na skutki tego procesu oraz działania jakie możemy podejmować.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Ekologia. Str. 223		4) Uczeń potrafi umiejscowić człowieka w łańcuchu troficznym oraz analizuje jego oddziaływanie na inne organizmy. Potrafi wskazać na unikalne cechy gatunku ludzkiego, które istotnie wpływają na jego pozycję w przyrodzie.	Człowiek jest integralną częścią przyrody, podlega jej prawom, jak również jako gatunek zajmuje konkretną pozycję w łańcuchu troficznym. Jednocześnie jest organizmem, który wykorzystując paliwa kopalne, korzysta z energii niedostępnej innym gatunkom. Wiedza i dyskusja na ten temat uzmysłowi uczniom wagę wielu zagadnień związanych z ekologią człowieka, jako jednego z gatunków występujących na Ziemi.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Biologia Jutra Str. 224	2) omawia innowacyjne metody przetwarzania odpadów, w tym wykorzystanie mikroorganizmów i nowych technologii recyklingu w kontekście ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Potrafi wskazać innowacyjne rozwiązania umożliwiające redukcję ilości odpadów, co istotnie wpłynie na jakość środowiska i zużycie energii – moduł klimatyczny	2) omawia innowacyjne metody przetwarzania odpadów, w tym wykorzystanie mikroorganizmów i nowych technologii recyklingu w kontekście ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Potrafi wskazać innowacyjne rozwiązania umożliwiające redukcję ilości odpadów, co istotnie wpłynie na jakość środowiska i zużycie energii – moduł klimatyczny	W kontekście radzenia sobie z odpadami na pierwszym miejscu powinniśmy stawić przede wszystkim na ich znaczącą redukcję a dopiero na drugim miejscu na ich recykling. Konieczność ograniczenia odpadów również wymaga innowacyjnych sposobów radzenia sobie z tym tematem, dlatego też proponujemy uwzględnić tę tematykę.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY	4) przynajmniej raz bierze udział w spacerze badawczym po najbliższej okolicy ukierunkowanym na obiekty	4) przynajmniej raz bierze udział w spacerze badawczym po najbliższej okolicy ukierunkowanym na obiekty błękitno-zielonej	Tereny naturalne, które zachowują swoją funkcję są równie cenne jak obiekty błękitno-zielonej infrastruktury. Na przykład torfowisko jest naturalnym

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 224	biektno-zielonej infrastruktury, analizuje wartość tych obiektów dla środowiska i klimatu, proponuje działania, które mogą pozytywnie wpłynąć na stan badanego terenu	infrastruktury lub tereny, gdzie zastosowano rozwiązania oparte na naturze , analizuje wartość tych obiektów dla środowiska i klimatu, proponuje działania, które mogą pozytywnie wpłynąć na stan badanego terenu	elementem retencjonowania wody i kumulacji dwutlenku węgla, którego człowiek nie musi "wprowadzać" ani "budować". Ważną rolę człowieka w takim przypadku jest odpowiednia ochrona takich miejsc, przed wpływem inwestycji bądź szkodliwej zabudowy.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Str. 225	Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Uczeń w cyklu kształcenia biologii:	Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Uczeń w cyklu kształcenia biologii: 6) monitoruje czas spędzany na kontakt z przyrodą w ramach wolnego czasu, ocenia jego wpływ na samopoczucie fizyczne i psychiczne oraz planuje działania zwiększające regularność przebywania w środowisku naturalnym.	Dopisanie tego efektu uczenia się pozwala uczniom świadomie kształtować prozdrowotne nawyki związane z kontaktem z przyrodą. Regularne przebywanie w środowisku naturalnym sprzyja poprawie kondycji fizycznej i zdrowia psychicznego, redukuje stres oraz rozwija wrażliwość ekologiczną. Monitorowanie i planowanie czasu spędzanego w przyrodzie uczy odpowiedzialności za własny dobrostan i wspiera równowagę między aktywnością cyfrową a życiem w naturze.
ZAJĘCIA PRAKTYCZNO-TECHNICZNE				
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cele nauczania Str. 273	7. Rozwijanie świadomości technicznej opartej na działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju zgodnego z kryteriami: „przemysły, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, poddaj recyklingowi, napraw”.	7. Rozwijanie świadomości technicznej opartej na działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju zgodnego z kryteriami: „przemysły, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, napraw, poddaj recyklingowi ”.	Sugerujemy zamianę kolejność – wpięw naprawiajmy, następnie to czego nie da się naprawić, przekazujemy do recyklingu. W tej kolejności zapis jest bardziej zgodny z właściwą kolejnością postępowania.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Cele nauczania Str. 273		9. Rozwijanie praktycznych umiejętności kulinarnych oraz w zakresie wytwarzania i przetwarzania żywności.	Przedstawione cele nauczania skoncentrowane są bardzo na aspektach technicznych. Przedmiot: zajęcia praktyczno-techniczne dobrze by uwzględniały także podstawowe umiejętności praktyczne potrzebne w życiu codziennym. Jakimi z pewnością są umiejętności kulinarne oraz umiejętność wytwarzania i przetwarzania żywności. Proponujemy dodanie dodatkowego celu lub uwzględnienie tych elementów w ramach pozostałych celów.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się 7. Zrównoważony rozwój środowiska technicznego. str. 278</p>	<p>1) tworzy wytwory techniczne, stosując podstawowe zasady ograniczania ilości odpadów według reguły: „przemysł, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, poddaj recyklingowi, napraw” oraz uzasadnia znaczenie tych działań w ochronie środowiska – moduł ekonomiczno-finansowy i moduł klimatyczny;</p>	<p>1) tworzy wytwory techniczne, stosując podstawowe zasady ograniczania ilości odpadów według reguły: „przemysł, odrzuć, ogranicz, ponownie użyj, napraw, poddaj recyklingowi” oraz uzasadnia znaczenie tych działań w ochronie środowiska, dotatkowo rozumie, że nie należy trwale łączyć ze sobą surowców, które mogą podlegać recyklingowi, jeśli działanie to nie ma konkretnego uzasadnienia – moduł ekonomiczno-finansowy i moduł klimatyczny;</p>	<p>Sugerujemy zamianę kolejność – wpiernw naprawiajmy, następnie to czego nie da się naprawić, przekazujemy do recyklingu. W tej kolejności zapis jest bardziej zgodny z właściwą kolejnością postępowania. Dodatkowo zwracamy uwagę na problem tak zwanej „śmietoszuki”, która często jest wykorzystywana w szkołach, jako element uznawany za działanie edukacyjne w obszarze ochrony środowiska. „Śmietoszuka” czyli np. tworzenie ubrań z odpadków i organizowanie „pokazów mody” powoduje, że surowce, które mogły być odzyskane muszą trafić do odbiornika na śmieci zmieszane, jeśli nie jesteśmy w stanie ich potem rozdzielić.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się 8. Bezpieczne i odpowiedzialne uczestnictwo w ruchu drogowym, str. 279</p>	<p>2) charakteryzuje etyczne aspekty uczestniczenia w ruchu drogowym, w tym szanuje innych uczestników ruchu drogowego i promuje zachowania sprzyjające bezpieczeństwu – moduł bezpieczeństwo i obrona;</p>	<p>2) charakteryzuje etyczne aspekty uczestniczenia w ruchu drogowym, w tym szanuje innych uczestników ruchu drogowego, uwzględnia kwestie zapobiegania wypadkom ze zwierzętami i promuje zachowania sprzyjające bezpieczeństwu – moduł bezpieczeństwo i obrona;</p>	<p>Wśród etycznych aspektów uczestniczenia w ruchu drogowym warto zwrócić uwagę zarówno na szacunek wobec innych uczestników ruchu drogowego, jak i na zwierzęta, które często ulegają wypadkom na drogach. Wolniejsza jazda na obszarach leśnych, czy w miejscach migracji ptaków wiosną, mogą być dobrymi przykładami zachowań kierowców, które służą zarówno bezpieczeństwu uczestników ruchu drogowego jak i zwierzętom.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się 8. Bezpieczne i odpowiedzialne uczestnictwo w ruchu drogowym, str. 280</p>		<p>12) charakteryzuje zbiorowe środki transportu takie jak pociągi, autobus, tramwaj i inne, omawia zasady bezpiecznego korzystania z transportu zbiorowego oraz korzyści dla środowiska naturalnego.</p>	<p>W ramach bezpieczeństwa i odpowiedzialnego uczestniczenia w ruchu drogowym proponujemy dodanie części dotyczącej transportu zbiorowego oraz korzyści środowiskowych wynikających z wybierania tej formy transportu.</p>

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej | wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
V MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Oczekiwane efekty uczenia się str. 280		<p>9. Rozwijanie praktycznych umiejętności kulinarnych oraz w zakresie wytwarzania i przetwarzania żywności. Uczeń:</p> <p>1) potrafi przygotować proste potrawy np. sałatkę, kanapki z pastą warzywną lub na bazie nasion roślin strączkowych;</p> <p>2) zna zasady przechowywania żywności, rozumie pojęcia najlepiej spożyć do, należy spożyć przed;</p> <p>3) zna różnorodne techniki przygotowywania posiłków takie jak gotowanie, pieczenie, smażenie;</p> <p>4) wyjaśnia zasady bezpieczeństwa przy przygotowywaniu posiłków;</p> <p>5) potrafi uprawiać rośliny jadalne, zna wymagania i prowadzi uprawy wybranych roślin jadalnych, rozumie potrzebę kompostowania;</p>	<p>Przedstawione oczekiwane efekty uczenia się skoncentrowane są bardzo na aspektach technicznych. Przedmiot: zajęcia praktyczno-techniczne dobrze by uwzględniał także podstawowe umiejętności praktyczne potrzebne w życiu codziennym, jakimi z pewnością są umiejętności kulinarne oraz umiejętność przechowywania żywności i przygotowania podstawowego i prawidłowego posiłku. Proponujemy dodanie dodatkowych efektów uczenia się lub uwzględnienie tych elementów w ramach pozostałych efektów uczenia się.</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Uczeń w trakcie nauki w klasach IV–VI: str. 280		<p>1) pracując indywidualnie w grupie realizuje w całym cyklu kształcenia co najmniej jedno zadanie techniczne z każdej kategorii: (...)</p> <p>e) konserwacyjne – uczeń wykonuje naprawę przedmiotu codziennego użytku np. przyszywa guziki, ceruje.</p>	<p>W ramach zajęć praktyczno-technicznych warto pokazać także techniki pozwalające na przedłużenie możliwości użytkowania przedmiotów codziennego użytku takie jak np. naprawa ubrań.</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY		<p>8) Samodzielnie lub w grupie prowadzi uprawę wybranej rośliny jadalnej.</p>	<p>Aktualnie wiele osób ma niewielki związek z żywnością, którą spożywa. Często nie zdajemy sobie sprawy, jak wymagające jest wytwarzanie żywności. Samodzielna</p>

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
i MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>przyrody jako tarczy obronnej, jej zalet i wad.</p>	przyrody, na której siedliskach tworzone były sztuczne formy obrony.
		<p>Proces nauczania i uczenia się prowadzi uczniów do zdobycia następujących umiejętności:</p> <p>1) podejmowania działań w sytuacjach zagrożenia oraz zapobiegania im; 2) udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym; 3) dbania o innych i otoczenie w zakresie bezpieczeństwa; 4) przetrwania w przypadku wystąpienia zagrożenia nadzwyczajnych.</p>	<p>Proces nauczania i uczenia się prowadzi uczniów do zdobycia następujących umiejętności:</p> <p>1) podejmowania działań w sytuacjach zagrożenia oraz zapobiegania im; 2) udzielania pierwszej pomocy osobom poszkodowanym; 3) dbania o innych i otoczenie w zakresie bezpieczeństwa, z uwzględnieniem rozumienia funkcji przyrody jako tarczy obronnej; 4) przetrwania w przypadku wystąpienia zagrożenia nadzwyczajnych, z uwzględnieniem katastrof naturalnych.</p>	
	Str. 301	<p>Fakultatywne efekty uczenia się. Uczeń:</p> <p>1) postępuje się gaśnicą lub innym podręcznym sprzętem gaśniczym; 2) ocenia bezpieczeństwo wybranych miejsc, zwłaszcza domu, przestrzeni publicznej i cyfrowej; 3) opisuje działania informacyjne kierowane do społeczności lokalnej w sytuacjach kryzysowych i potrafi podjąć je w sytuacji zagrożenia; 4) charakteryzuje wybrane organizacje społeczne działające na rzecz bezpieczeństwa i w miarę możliwości wspiera je.</p>	<p>Fakultatywne efekty uczenia się. Uczeń:</p> <p>1) postępuje się gaśnicą lub innym podręcznym sprzętem gaśniczym; 2) ocenia bezpieczeństwo wybranych miejsc, zwłaszcza domu, przestrzeni publicznej i cyfrowej; rozumie sposoby zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, w tym czym charakteryzują się metody wykorzystania przyrody jako tarczy obronnej; 3) opisuje działania informacyjne kierowane do społeczności lokalnej w sytuacjach kryzysowych i potrafi podjąć je w sytuacji zagrożenia; 4) charakteryzuje wybrane organizacje społeczne działające na rzecz bezpieczeństwa i w miarę możliwości wspiera je.</p>	Warto od początku uczyć o alternatywach obrony granic dla drutu kolczastego, czego przykładem jest wykorzystanie przyrody jako tarczy obronnej.

25
LAT W POLSCE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

EDUKACJA ZDROWOTNA

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Specyfika i struktura przedmiotu Str. 306	Zajęcia rozwijają odpowiedzialność za zdrowie własne i innych oraz promują zachowania prozdrowotne, z uwzględnieniem aktualnych wyzwań zdrowotnych i społecznych.	Zajęcia rozwijają odpowiedzialność za zdrowie własne i innych oraz promują zachowania prozdrowotne, z uwzględnieniem aktualnych wyzwań zdrowotnych, społecznych i środowiskowych .
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Specyfika i struktura przedmiotu Str. 307	Uczeń rozwija kompetencje przekrojowe takie jak: krytyczne myślenie, kreatywne myślenie, kierowanie sobą, dbanie o siebie, dbanie o innych, kierowanie sobą, rozwiązywanie problemów czy współpraca w grupie; sprawczość, w tym: przekonanie o własnej skuteczności, samoregulacja, samorealizacja czy poczucie przynależności do wspólnoty.	Uczeń rozwija kompetencje przekrojowe takie jak: krytyczne myślenie, kreatywne myślenie, kierowanie sobą, dbanie o siebie, dbanie o innych, kierowanie sobą ; rozwiązywanie problemów czy współpraca w grupie; sprawczość, w tym: przekonanie o własnej skuteczności, samoregulacja, samorealizacja czy poczucie przynależności do wspólnoty.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Oczekiwane efekty uczenia się Klasy IV-VI 3. Aktywność fizyczna. Str. 309	1) systematycznie uczestniczy w różnorodnych formach aktywności fizycznej, szczególnie na świeżym powietrzu; dobiera strój do panujących warunków atmosferycznych; stosuje zasady bezpieczeństwa podczas aktywności fizycznej; wymienienia korzyści zdrowotne wynikające z aktywności fizycznej, w tym w profilaktyce nadwagi i otyłości;	1) systematycznie uczestniczy w różnorodnych formach aktywności fizycznej, szczególnie na świeżym powietrzu i w naturze ; dobiera strój do panujących warunków atmosferycznych; stosuje zasady bezpieczeństwa podczas aktywności fizycznej; wymienienia korzyści zdrowotne wynikające z aktywności fizycznej, w tym w profilaktyce nadwagi i otyłości;
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY	1) stosuje się do zaleceń zgodnych z talerzem zdrowego żywienia, ze szczególnym	1) stosuje się do zaleceń zgodnych z talerzem zdrowego żywienia, ze szczególnym uwzględnieniem regularnego spożywania
		Zwrócenie uwagi na potrzebę większego spożycia warzyw i owoców jest bardzo istotne, ale równie ważne jest wskazanie innych grup produktów, tak by posiłki	

25
LAT WPOLSCIE

Nasza misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	(KLASY IV – VIII) Oczekiwane efekty uczenia się Klasy IV – VI 4. Odżywianie. Str. 310	uwzględnieniem regularnego spożywania posiłków, w tym dużej ilości warzyw i owoców; dostosowuje wielkość porcji do swoich potrzeb; unika żywności niekorzystnej dla zdrowia (np. fast foodów, słodczy);	posiłków, w tym dużej ilości warzyw i owoców, zwiększania w diecie udziału produktów pełnoziarnistych oraz nasion roślin strączkowych ; dostosowuje wielkość porcji do swoich potrzeb; unika żywności niekorzystnej dla zdrowia (np. fast foodów, słodczy), ogranicza spożycie soli oraz mięsa czerwonego i przetworów mięsnych .	spożywane przez uczniów i uczenice były pełnowartościowe. Wskazany na początku talerz zdrowego żywienia zawiera te potrzebne informacje. Warto w zapisie zwrócić uwagę nie tylko na warzywa i owoce oraz potrzebę unikania słodczy i fastfoodów, ale też inne punkty, które wymienione zostały w pierwszej kolejności w zaleceniach zdrowego żywienia przedstawionych w talerzu zdrowego żywienia.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV – VIII) Klasy IV – VI 4. Odżywianie. Str. 310	4) uprawia rośliny jadalne w celu przygotowania zdrowych posiłków; wskazuje produkty pochodzenia roślinnego korzystne dla zdrowia;	4) uprawia rośliny jadalne w celu przygotowania zdrowych posiłków; wskazuje na korzyści zdrowotne wynikające z ogrodnictwa ; wskazuje produkty pochodzenia roślinnego korzystne dla zdrowia;	Samodzielna uprawa roślin jadalnych daje korzyści nie tylko w postaci plonów. To także aktywność na świeżym powietrzu w kontakcie z naturą, która wpływa korzystnie zarówno na kondycję fizyczną jak i psychiczną.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV – VIII) Klasy IV – VI 4. Odżywianie. Str. 310	5) rozpoznaje oznakowania na etykietach produktów spożywczych, w tym informacje o wartości odżywczej i alergenach, a także wyjaśnia ich znaczenie oraz zastosowanie w wyborze produktów; korzysta z wiarygodnych aplikacji mobilnych do analizy składu produktów;	5) rozpoznaje oznakowania na etykietach produktów spożywczych, w tym informacje o wartości odżywczej i alergenach, a także wyjaśnia ich znaczenie oraz zastosowanie w wyborze produktów; korzysta z wiarygodnych aplikacji mobilnych do analizy składu produktów; rozpoznaje oznaczenia na etykietach dotyczące certyfikacji upraw ekologicznych oraz metod produkcji, hodowli czy połowu (gaja, ryby) i rozumie ich znaczenie ;	Certyfikaty mówiące o sposobie produkcji to ważne źródło informacji, które może wspomóc konsumentów w wyborach żywieniowych. Warto analizując etykiety na produktach spożywczych zwrócić uwagę zarówno na kwestie związane ze zdrowiem, jak i ze środowiskiem, ponieważ od jakości środowiska, w którym żyjemy, zależy również nasze zdrowie.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV – VIII) Klasy IV – VI		11) omawia znaczenie kontaktu ze środowiskiem naturalnym dla zdrowia psychicznego, w tym jego wpływ na redukcję stresu, poprawę koncentracji, regulację	Proponujemy dodanie podpunktu 11, który mówi o korzystnym wpływie kontaktu ze środowiskiem naturalnym na kondycję psychiczną.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
Tel. +48 22 660 44 33
KONTAKT USERADDRESS
! MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	5. Zdrowie psychiczne Str. 311		emocji oraz budowanie poczucia dobrostanu – moduł Klimatyczny.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313	1) omawia wpływ jakości środowiska naturalnego na zdrowie człowieka, w tym zanieczyszczenia powietrza i wód, zmniejszenie ilości terenów zielonych, zmiany klimatu; wyjaśnia, jak wzrost średniej globalnej temperatury wpływa na zdrowie i warunki życia człowieka – moduł klimatyczny;	1) omawia wpływ jakości środowiska naturalnego oraz zmian w środowisku na zdrowie człowieka, w tym zanieczyszczenia powietrza, wód i gleby , zmniejszenia ilości terenów zielonych, zmiany klimatu oraz utraty różnorodności biologicznej ; wyjaśnia, jak wzrost średniej globalnej temperatury oraz degradacja przyrody (przekształcanie siedlisk, nadmierna eksploatacja zasobów) wpływa na zdrowie i warunki życia człowieka, w tym przyszlých pokoleń, omawia znaczenie bioróżnorodności dla zdrowia i dobrostanu ludzi, w tym dostępu do czystej wody, świeżego powietrza, żywności oraz leków – moduł klimatyczny;	W tym podpunkcie warto zwrócić uwagę na kilka dodatkowych kwestii: - ważny jest zarówno aktualny stan środowiska jak i zmiany w nim zachodzące; - wśród istotnych elementów środowiska podlegających zanieczyszczeniu warto uwzględnić także glebę, której jakość jest niezwykle ważna ze względu, między innymi, na proces wytwarzania żywności; - bardzo ważną kwestią jest utrata różnorodności biologicznej. Spadek liczebności monitorowanych populacji dzikich zwierząt, który dokumentuje między innymi opracowywany przez WWF we współpracy z Londyńskim Towarzystwem Zoologicznym Living Planet Report, jest dla nas wczesnym sygnałem ostrzegającym przed potencjalną utratą funkcji, jak również odporności ekosystemów. Jako ludzie jesteśmy zależni od środowiska naturalnego i tego co dają nam stabilne, prawidłowo funkcjonujące ekosystemy – pożywienie, czysta woda i powietrze, leki.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313	3) wyjaśnia, dlaczego kontakt z naturą jest istotny dla zdrowia; wyjaśnia, czym jest odpowiedzialność za zwierzęta domowe, jak również za dziką przyrodę i ekosystemy – moduł klimatyczny;	3) wyjaśnia, dlaczego kontakt z naturą jest istotny dla zdrowia, potrafi wskazać korzyści przebywania w różnych ekosystemach np. las, tereny nadmorskie, wskazuje na negatywne konsekwencje życia w oderwaniu od środowiska naturalnego ; wyjaśnia, czym jest odpowiedzialność za zwierzęta domowe, jak również za dziką przyrodę i ekosystemy – moduł klimatyczny;	Warto zwrócić uwagę, że przebywanie w różnorodnych ekosystemach może nieść ze sobą różne, pozytywne skutki zdrowotne. Warto także, poza wskazaniem pozytywnych skutków kontaktu z naturą, zwrócić uwagę na skutki negatywne, gdy rezygnujemy z tego kontaktu.

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.
razem możemy więcej!   wwfp.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt.USERADDRESS
! * MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313	4) sprawdza natężenie hałasu przy użyciu technologii informacyjno-komunikacyjnych (np. specjalistycznych aplikacji mobilnych) oraz podaje przykłady ograniczania jego poziomu w swoim otoczeniu; wyjaśnia zasady profilaktyki niedosłuchu;	4) sprawdza natężenie hałasu przy użyciu technologii informacyjno-komunikacyjnych (np. specjalistycznych aplikacji mobilnych) oraz podaje przykłady ograniczania jego poziomu w swoim otoczeniu; wyjaśnia zasady profilaktyki niedosłuchu, analizuje wpływ hałasu na zdrowie człowieka i środowisko naturalne;	Kwestię hałasu warto omówić zarówno z punktu widzenia zdrowia człowieka jak i zwrócenia uwagi na wpływ hałasu na środowisko naturalne. Nadmierny hałas, np. w czasie świętowania nadejścia Nowego Roku, może wpływać nie tylko negatywnie na ludzi, ale także na zwierzęta domowe i dzikie.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313	5) podejmuje działania proekologiczne, aby poprawić stan środowiska naturalnego i własne zdrowie – moduł klimatyczny.	5) podejmuje działania proekologiczne, aby poprawić stan środowiska naturalnego i własne zdrowie, regularnie korzysta z terenów zielonych w swojej okolicy – moduł klimatyczny.	Aby chronić środowisko naturalne, w tym podejmować skuteczne działania proekologiczne warto dobrać to środowisko poznać. Przebywanie w naturze daje tę możliwość, a równolegle wspiera zdrowie, tym samym dodany fragment wspiera realizację tego podpunktu.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313	6) wie w jaki sposób są produkowane podstawowe produkty spożywcze z różnych grup (np. warzywa, owoce, pieczywo, produkty mleczne, mięso, orzechy, fasola, oleje) i jak produkcja żywności wpływa na środowisko naturalne, zna zasady diety przyjaznej planecie, wie czym kierować się w wyborach żywieniowych, aby wspierać zdrowie i środowisko – moduł klimatyczny;	6) wie w jaki sposób są produkowane podstawowe produkty spożywcze z różnych grup (np. warzywa, owoce, pieczywo, produkty mleczne, mięso, orzechy, fasola, oleje) i jak produkcja żywności wpływa na środowisko naturalne, zna zasady diety przyjaznej planecie, wie czym kierować się w wyborach żywieniowych, aby wspierać zdrowie i środowisko – moduł klimatyczny;	To jak wygląda nasza dieta jest istotne zarówno ze względu zdrowotnych jak i środowiskowych. Wskazuje na to między innymi Stanowisko Komitetu Nauki o Żywieniu Człowieka Polskiej Akademii Nauk w Sprawie Posiłków Szkolnych i Nowych Standardów Żywienia w Szkołach. Olsztyn (2019): w którym zwrócono uwagę, że: " <i>Modyfikacja dotychczasowych posiłków szkolnych w kierunku założeń „diety przyjaznej planecie” jest niezbędna dla kształtowania prawidłowych zwyczajów zdrowotnych i prośrodowiskowych</i> " (1. EAT-Lancet Commission. Summary Report of the EAT-Lancet Commission. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food Planet Health. 2019). Na fakt ten zwrócono również uwagę w talerzu zdrowego żywienia (Publikacja NCEŻ, NIZP PZH – PIB 2021, aktualizacja 2025), gdzie napisano: „ <i>Dla zdrowia i środowiska</i>

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

			<p>7) zna zasady korzystania z terenów zielonych, podchodzi z szacunkiem do przyrody, potrafi zadbać o bezpieczeństwo własne w środowisku naturalnym oraz o elementy środowiska w czasie przebywania w naturze, wskazuje pozytywne przykłady współistnienia człowieka z przyrodą, takie jak parki narodowe, rezerваты czy zielona infrastruktura w miastach oraz wie gdzie w najbliższym otoczeniu może znaleźć tereny zielone, w tym obszary chronione – moduł klimatyczny.</p>	<p>zastępuj mięso produktami białkowymi pochodzenia roślinnego tj. nasionami roślin strączkowych (fasola, ciecierzycy, soja, groch, soczewica, bób) i orzechami, a także rybami i jajami:”</p> <p>Z tego względu warto w części zdrowie środowiskowe uwzględnić kwestie wpływu systemu żywnościowego na środowisko przyrodnicze. System ten oddziałuje na środowisko naturalne na wielu płaszczyznach w tym – przekształcenie siedlisk, utrata różnorodności biologicznej, emisje gazów cieplarnianych, zużycie wody, a także wpływa na kwestie zdrowotne oraz społeczne.</p> <p>Ważny również jest fakt, iż planując zmiany w żywieniu uczniów i uczennic, w tym zwiększenie dostępności dań roślinnych, konieczna jest także edukacja w tym zakresie, by uczniowie i uczennice rozumieli z jakiego powodu wprowadzane są zmiany i chętniej sięgali po nowe dania, ograniczając w ten sposób również marnowanie żywności.</p> <p>Zachęcając uczniów i uczennice do przebywania w środowisku naturalnym potrzebne jest wyposażenie ich w odpowiednią wiedzę, tak by przebywając w naturze zachowywali się w sposób bezpieczny dla siebie oraz dla przyrody. Warto też zachęcić uczniów i uczennice do poznania terenów zielonych w ich najbliższej okolicy.</p>
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy IV-VI 5. Zdrowie środowiskowe Str. 313			

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usypiskowa 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 1. Wartości i postawy Str. 315	2) wyjaśnia, czym są choroby zakaźne, jakie są drogi ich przenoszenia, w tym droga kropelkowa, kontakt, a także wyjaśnia, jak można ograniczyć ryzyko zakażenia; opisuje objawy najczęstszych chorób zakaźnych oraz wymienia, które z nich mogą być groźne; wymienia objawy sepsy; wyjaśnia, czym są antybiotyki, czym jest antybiotykoodporność i zagrożenia z niej wynikające;	2) wyjaśnia, czym są choroby zakaźne, jakie są drogi ich przenoszenia, w tym droga kropelkowa, płciowa, przez kontakt, a także wyjaśnia, jak można ograniczyć ryzyko zakażenia; opisuje objawy najczęstszych chorób zakaźnych oraz wymienia, które z nich mogą być groźne; Wyjaśnia, jak zmiany środowiskowe i klimatyczne oraz nieodpowiedzialna turystyka mogą wpływać na ich rozprzestrzenianie; wymienia objawy sepsy; wyjaśnia, czym są antybiotyki, czym jest antybiotykoodporność i zagrożenia z niej wynikające;	Warto w kontekście chorób zakaźnych zwrócić uwagę na procesy globalne jak zmiana klimatu czy na nieodpowiedzialną turystkę (np. nie przyzwyczajanie szczepień ochronnych), które mogą wpłynąć na ich rozprzestrzenianie.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 1. Wartości i postawy Str. 315	4) dba o poczucie własnej sprawczości w odniesieniu do zdrowia własnego i innych osób oraz stanu środowiska naturalnego i klimatu – moduł klimatyczny;	4) dba o poczucie własnej sprawczości w odniesieniu do zdrowia własnego i innych osób oraz stanu środowiska naturalnego i klimatu, rozumie, że troska o środowisko naturalne jest wyrazem szacunku dla życia i godności przyszłych pokoleń; dostrzega wartość życia innych organizmów – moduł klimatyczny;	W dodanym fragmencie zwracamy uwagę, że dbanie o stan środowiska naturalnego jest wyrazem troski nie tylko o obecne pokolenie, ale także jest uwzględnieniem potrzeb przyszłych pokoleń. Zwracamy również uwagę na potrzebę dostrzeżenia wartości życia innych organizmów.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 3. Aktywność fizyczna Str. 316	Pytanie wiódące: Jak promować aktywny styl życia, zastępować bezruch ruchem, korzystać z aktywnego transportu oraz podejmować aktywność fizyczną, aby zapobiegać chorobom?	Pytanie wiódące: Jak promować aktywny styl życia, zastępować bezruch ruchem, przebywać więcej w naturze , korzystać z aktywnego transportu oraz podejmować aktywność fizyczną, aby zapobiegać chorobom?	Warto zwrócić uwagę, że różne formy aktywności fizycznej można podejmować także w środowisku naturalnym, co niesie ze sobą dodatkowe wartości zdrowotne.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII)	1) promuje aktywność fizyczną, inicjując, organizując i uczestnicząc w różnorodnych	1) promuje aktywność fizyczną, inicjując, organizując i uczestnicząc w różnorodnych wydarzeniach, projektach i wyzwananiach, które	Warto zwrócić uwagę, że różne formy aktywności fizycznej można podejmować także w środowisku

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

25
LAT W POLSCE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt@useraddress
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

	Klasy VII-VIII 3. Aktywność fizyczna Str: 316	wydarzeniach, projektach i wyzwaniach, które zachęcają do aktywności fizycznej; angażuje społeczność szkolną i lokalną do wykonywania regularnych ćwiczeń; wyjaśnia korzyści zdrowotne wynikające z aktywności fizycznej w kontekście profilaktyki chorób;	zachęcają do aktywności fizycznej. szczególnie w kontakcie z naturą: angażuje społeczność szkolną i lokalną do wykonywania regularnych ćwiczeń; wyjaśnia korzyści zdrowotne wynikające z aktywności fizycznej w kontekście profilaktyki chorób;	naturalnym, co niesie ze sobą dodatkowe wartości zdrowotne.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 3. Aktywność fizyczna Str: 316	2) planuje i monitoruje własną 24-godzinną aktywność, w tym aktywność fizyczną, wypoczynek i sen, także z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych;	2) planuje i monitoruje własną 24-godzinną aktywność, w tym aktywność fizyczną, wypoczynek i sen oraz kontakt ze środowiskiem naturalnym , także z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych;	Kontakt ze środowiskiem naturalnym jest bardzo ważny dla naszego zdrowia, a często nie zauważamy jak niewiele czasu spędzamy w przyrodzie. Zwrócenie uwagi na ten parametr w czasie monitorowania 24 godzinnej aktywności może ułatwić uczniom i uczennicom zwrócenie uwagi na ten aspekt.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 3. Aktywność fizyczna Str: 316	4) zastępuje bezruch ruchem w codziennych czynnościach (np. wybiera schody zamiast windy) oraz systematycznie korzysta z aktywnego transportu (np. chodzenie pieszo, jazda na rowerze); uzasadnia znaczenie aktywnego stylu życia dla zdrowia fizycznego, psychicznego oraz środowiska naturalnego;	4) zastępuje bezruch ruchem w codziennych czynnościach (np. wybiera schody zamiast windy) oraz systematycznie korzysta z aktywnego transportu (np. chodzenie pieszo, jazda na rowerze); uzasadnia znaczenie aktywnego stylu życia i regularnego kontaktu z naturą dla zdrowia fizycznego, psychicznego oraz środowiska naturalnego;	Warto podkreślić w zapisie regularny kontakt z naturą aby zwrócić uwagę, że różne formy aktywności fizycznej można podejmować także w przyrodzie, co niesie ze sobą dodatkowe wartości zdrowotne.	
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 3. Aktywność fizyczna Str: 317	5) korzysta z różnych metod hartowania organizmu; wymienia różne metody i korzyści zdrowotne hartowania organizmu.	5) korzysta z różnych metod hartowania organizmu; wymienia różne metody i korzyści zdrowotne hartowania organizmu, w tym szczególnie te, które mają miejsce w naturze.	Codzienna aktywność na świeżym powietrzu jest najprostszym sposobem hartowania organizmu warto zaznaczyć, że możemy ją realizować również w kontakcie z przyrodą co ma dodatkowe walory zdrowotne.	

25
LAT W POLSCE

Nasza misja jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej!

wwf.pl

25
LAT WPOLSCIE

WWF Polska
ul. Usyjskowska 11
02-386 Warszawa

Tel. +48 22 660 44 33
kontakt USERADDRESS
v MERGEFORMAT
@wwf.pl
www.wwf.pl

<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 4. Odżywianie Str. 317</p>	<p>4) opisuje negatywne skutki stosowania nieprawidłowych diet, nadużywania suplementów, spożywania napojów energetyzujących oraz stosowania środków dopingujących.</p>	<p>4) opisuje negatywne dla zdrowia i środowiska skutki stosowania nieprawidłowych diet, nadużywania suplementów, spożywania napojów energetyzujących oraz stosowania środków dopingujących.</p>	<p>Warto zwrócić uwagę, że to co spożywamy wpływa zarówno na nasze zdrowie jak i poprzez właściwe wybory żywieniowe możemy wpływać na stan środowiska naturalnego, co również przekłada się na zdrowie nasze oraz innych ludzi.</p> <p>Zmiana klimatu pisana w liczbie pojedynczej wskazuje na globalny charakter zjawiska.</p> <p>Warto zwrócić uwagę, że w związku z postępującymi procesami, które dzieją się w środowisku zagrożenie nowymi chorobami i epidemiami może wzrosnąć. Wiązać się może to między innymi z intensywnym chowem zwierząt i niszczeniem siedlisk. Intensywna hodowla, gdzie zwierzęta są stoczone na niewielkiej przestrzeni, tworzy warunki do rozwoju, rozprzestrzeniania się i mutacji patogenów. Ważną jest tu również kwestia stosowania antybiotyków i podkreślenie potrzeby przeciwdziałania antybiotykooporności u ludzi i zwierząt. Z kolei utrata i degradacja środowiska przyrodniczego jest czynnikiem powodującym rozprzestrzenianie chorób odzwierzęcych. Gdy wycinamy obszary leśne pod uprawy lub infrastrukturę, zmniejszamy naturalne siedliska wielu gatunków zwierząt i w konsekwencji prowokujemy ich częstsze kontakty z człowiekiem.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII 4. Zdrowie środowiskowe Str. 320</p>	<p>1) opisuje, jak zmiany klimatu i degradacja środowiska naturalnego wpływają na zdrowie indywidualne i publiczne, wymienienia choroby, które mogą być ich wynikiem, w tym zaburzenia psychiczne; choroby układu oddechowego, układu sercowo-naczyniowego, choroby skóry, a także wskazuje negatywne następstwa ekstremalnych zjawisk pogodowych dla zdrowia – moduł klimatyczny;</p>	<p>1) opisuje, jak zmiana klimatu i degradacja środowiska naturalnego wpływają na zdrowie indywidualne i publiczne, wymienienia choroby, które mogą być ich wynikiem, w tym zaburzenia psychiczne, choroby układu oddechowego, układu sercowo-naczyniowego, choroby skóry, a także wskazuje negatywne następstwa ekstremalnych zjawisk pogodowych dla zdrowia; wyjaśnia, jak zmiany w środowisku (np. niszczenie siedlisk, zmiana klimatu, intensywny chów zwierząt) mogą sprzyjać pojawianiu się nowych chorób i epidemii oraz jak dbałość o zasoby naturalne, zmniejszanie zanieczyszczeń, odpowiednia gospodarka wodno-ściekowa i odpowiedzialne zarządzanie odpadami, a także zrównoważona produkcja żywności mogą zmniejszyć ryzyko rozwoju epidemii – moduł klimatyczny;</p>	<p>W kontekście zdrowia środowiskowego warto podkreślać pozytywne wpływ przebywania w przyrodzie. Podejmowanie działań na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego daje ku temu przestężeń. Jednocześnie działania te będą skuteczne i celowe, jeśli</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Klasy VII-VIII</p>	<p>3) realizuje działania na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego; uczestniczy w działaniach promujących zdrowie środowiskowe – moduł klimatyczny.</p>	<p>3) realizuje działania na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego; uczestniczy w działaniach promujących zdrowie środowiskowe, dba o regularne przybywanie w przyrodzie i budowanie więzi z naturą – moduł klimatyczny.</p>	<p>W kontekście zdrowia środowiskowego warto podkreślać pozytywne wpływ przebywania w przyrodzie. Podejmowanie działań na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego daje ku temu przestężeń. Jednocześnie działania te będą skuteczne i celowe, jeśli</p>

25
LAT WPOLSCIE

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej! wwf.pl

	Fundacja WWF Polska	4. Zdrowie środowiskowe Str. 320			<p>będziemy mieć odpowiednią wiedzę, jak również motywację do ich realizowania, w czym również może pomóc regularny kontakt z przyrodą, zwłaszcza tą najbliższą.</p> <p>Przygotowując positek możemy zwrócić uwagę na kwestie zarówno zdrowotne jak i środowiskowe np. zgodnie z talerzem zdrowego żywienia (Publikacja NCEŻ, NIZP PZH – PIB z 2021, aktualizacja 2025) dla zdrowia i środowiska powinniśmy zastępować mięso produktami białkowymi pochodzenia roślinnego tj. nasionami roślin strączkowych (fasola, ciecierzycy, soja, groch, soczewica, bób) i orzechami, a także rybami i jajami. Można także wybierać produkty z certyfikatem rolnictwa ekologicznego oraz te które są lokalne i sezonowe.</p>
	Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy IV-VI Str. 322	2) samodzielnie wyszukuje przepisów zdrowego posiłku, wybiera produkty, przygotowuje positek. Analizuje go pod kątem wartości odżywczych i prezentuje jego wynik w formie ustalonej z nauczycielem;	2) samodzielnie wyszukuje przepisów zdrowego posiłku, wybiera produkty, przygotowuje positek. Analizuje go pod kątem wartości odżywczych, wplywu na zdrowie i środowisko i prezentuje jego wynik w formie ustalonej z nauczycielem;	
	Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy IV-VI Str. 322	7) samodzielnie lub w grupie tworzy mapę swojej okolicy, zaznaczając miejsca, które sprzyjają budowaniu zdrowych nawyków (np. parki, skwery, ścieżki rowerowe) oraz miejsca, w których przebywanie może szkodzić zdrowiu (np. ruchliwe ulice, miejsca bez zieleni);	7) samodzielnie lub w grupie tworzy mapę swojej okolicy, zaznaczając miejsca, które sprzyjają budowaniu zdrowych nawyków (np. parki, skwery, ścieżki rowerowe, udostępnione tereny chronione, ścieżki dydaktyczne) oraz miejsca, w których przebywanie może szkodzić zdrowiu (np. ruchliwe ulice, miejsca bez zieleni), odwiedza te miejsca, które sprzyjają zdrowiu i prezentuje w formie ustalonej z nauczycielem swoje doświadczenia związane z przebywaniem w nich;	Sama świadomość posiadania terenów zielonych w najbliższej okolicy może nie być wystraszającą zachętą do ich odwiedzenia. Warto zachęcić uczniów i uczennice do aktywnego skorzystania z możliwości odwiedzenia ich oraz podzielenia się wrażeniami z wizyty. W czasie prezentacji można przedstawić zarówno aktywności zrealizowane w danym miejscu, u jak i wpływ wizyty na samopoczucie.
	Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Wymagania dotyczące		9) w grupie przygotowuje wydarzenie edukacyjne promujące zdrowy styl życia, w tym zasady zdrowego odżywiania;	Wśród efektów uczenia, dla tej grupy wiekowej, wymienione zostało stosowanie się do zaleceń zgodnych z talerzem zdrowego żywienia. Wspólne zorganizowanie wydarzenia, które promuje zdrowy styl życia może pomóc w utrwaleniu tych zasad. Szczególnie

	Fundacja WWF Polska	doświadczeń edukacyjnych Klasy IV-VI Str. 322			w kontekście spożywania warzyw i owoców, ważna jest wielokrotna ekspozycja na dany produkt, by zachęcić do jego spożywania. W czasie takiego wydarzenia edukacyjnego, które może przyjąć formę pikniku, przedstawienia, można realizować różnorodne aktywności, które prezentować będą różne owoce i warzywa.
	Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy IV-VI Str. 322		<p>10) w grupie, w porozumieniu z dyrektorem szkoły, podejmuje działania wspierające rozwój terenów zielonych przy szkole np. poprzez posianie łąki kwietnej, posadzenie rodzimych gatunków drzew i krzewów, założenie ogrodu przyszkolnego.</p>	Działanie to wspiera edukację zdrowotną na wielu płaszczyznach. Zapewnia czas w naturze, aktywność fizyczną na powietrzu, jest wsparciem lokalnej różnorodności biologicznej, a także rozwija zieloną infrastrukturę w bezpośredniej bliskości szkoły. Daje też możliwość podjęcia działania proekologicznego, aby poprawić stan środowiska naturalnego zgodnie z proponowanymi efektami uczenia. Warto pokazać, że działania proekologiczne można realizować skutecznie w swoim najbliższym otoczeniu. Ważna jest zgoda i wsparcie dyrektora szkoły by teren, na którym będą działać uczniowie i uczennice został zachowany i by podlegał opiece w ramach prac ogrodniczych wykonywanych na terenie szkoły (np. by nasadzenia były podlewane).
	Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY IV-VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy IV-VI Str. 322		<p>11) w grupie uczestniczy w wyjściu edukacyjnym do pobliskiego ekologicznego gospodarstwa rolnego i we wspólnym przygotowaniu posiłku z uprawianej tam żywności.</p>	Ten zapis, który znalazła się w poprzedniej podstawie programowej warto zachować. Wizyta w gospodarstwie ekologicznym da możliwość zobaczenia jak może produkowana być żywność zgodnie z najlepszymi praktykami ze względu na środowiskowych. Wielu z uczniów i uczennic nie ma na co dzień możliwości zobaczenia skąd pochodzi nasza żywność. Zorganizowanie wycieczki do gospodarstwa dałoby im tę szansę.

Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY VII–VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy VII i VIII Str. 322	2) przez ustalonego z nauczycielem czas monitoruje spożywane posiłki, ich kaloryczność oraz zawartość składników odżywczych. Dokonuje podsumowania i formułuje wnioski o wpływie tej diety na własne zdrowie i samopoczucie;	2) przez ustalonego z nauczycielem czas monitoruje spożywane posiłki, ich kaloryczność oraz zawartość składników odżywczych. Dokonuje podsumowania i formułuje wnioski o wpływie tej diety na własne zdrowie i samopoczucie oraz środowisko naturalne;	Przygotowując posiłek możemy zwrócić uwagę na kwestie zarówno zdrowotne jak i środowiskowe np. zgodnie z talerzem zdrowego żywienia dla zdrowia i środowiska (Publikacja NCEŻ, NIZP PZH – PIB z 2021, aktualizacja 2025) powinniśmy zastępować mięso produktami białkowymi pochodzenia roślinnego tj. nasionami roślin strączkowych (fasola, ciecierzycza, soja, groch, soczewica, bób) i orzechami, a także rybami i jajami. Można także wybierać produkty z certyfikatem rolnictwa ekologicznego oraz te które są lokalne i sezonowe.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY VII–VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy VII i VIII Str. 323	7) przeprowadza wywiad z osobą zajmującą się profilaktyką uzależnień lub innym ekspertem zajmującym się zdrowiem. Utrwała wywiad w wybranej formie i prezentuje wnioski z rozmowy w formie ustalonej z nauczycielem.	7) przeprowadza wywiad z osobą zajmującą się profilaktyką uzależnień, prawidłowym odżywianiem lub innym ekspertem zajmującym się zdrowiem. Utrwała wywiad w wybranej formie i prezentuje wnioski z rozmowy w formie ustalonej z nauczycielem;	Zapis proponujemy uzupełnić o kwestie prawidłowego odżywiania, by podkreślić znaczenie jego związku ze zdrowiem.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY VII–VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy VII i VIII Str. 323		8) przez czas ustalony z nauczycielem prowadzi ewidencję czasu spędzonego w naturze, podsumowuje ten proces i tworzy listę własnych sposobów na zwiększenie czasu przebywania na zewnątrz, w kontakcie z przyrodą.	Wśród doświadczeń do wyboru zachęcamy dodanie działań, które będzie wspierać aktywne spędzanie czasu w przyrodzie.
Fundacja WWF Polska	Załącznik nr 2		9) samodzielnie lub w grupie podejmuje działania na rzecz poprawy stanu środowiska	Jednym z efektów uczenia się w obszarze zdrowia środowiskowego jest realizacja działań na rzecz poprawy

	<p>II ETAP EDUKACYJNY (KLASY VII-VIII) Wymagania dotyczące doświadczeń edukacyjnych Klasy VII i VIII Str. 323</p>	<p>Ze względu na cele edukacji zdrowotnej przedmiot powinien mieć charakter praktyczny oraz wykorzystywać nowoczesne, aktywizujące metody nauczania. Do realizacji edukacji zdrowotnej rekomendowane jest wykorzystanie aktywnych form pracy z dziećmi i młodzieżą pozwalających na pogłębienie tematu, pracę warsztatową czy podzielenie się własnymi przemyśleniami.</p> <p>Realizacja celów przedmiotu powinna być wspierana korzystaniem z nowoczesnych technologii (np. wiarygodnych aplikacji mobilnych). Pomocna może być współpraca z nauczycielami i innymi przedmiotów, takich jak przyroda, wychowanie fizyczne, biologia, ale także język polski czy informatyka w kontekście poruszanych treści czy wspólnie planowanych doświadczeń edukacyjnych.</p>	<p>naturalnego w swojej okolicy, po wcześniejszym uzgodnieniu ich z instytucjami lub osobami odpowiadającymi za dany teren.</p> <p>Ze względu na cele edukacji zdrowotnej przedmiot powinien mieć charakter praktyczny oraz wykorzystywać nowoczesne, aktywizujące metody nauczania. Do realizacji edukacji zdrowotnej rekomendowane jest wykorzystanie aktywnych form pracy z dziećmi i młodzieżą pozwalających na pogłębienie tematu, pracę warsztatową czy podzielenie się własnymi przemyśleniami.</p> <p>Również, ze względu na potrzebę zachęcania do podejmowania aktywności fizycznej, szczególnie na świeżym powietrzu, a także naukę korzystania z pozytywnego wpływu natury na zdrowie człowieka, realizacja celów przedmiotu powinna, w jak największym stopniu, uwzględniać czas spędzany za zewnątrz, w kontakcie z przyrodą. Może być to wspierane korzystaniem z nowoczesnych technologii (np. wiarygodnych aplikacji mobilnych) oraz dzienniczek aktywności fizycznej czy zdrowego odżywiania.</p> <p>Pomocna może być współpraca z nauczycielami i innymi przedmiotów, takich jak przyroda, wychowanie fizyczne, biologia, ale</p>	<p>stanu środowiska naturalnego. Warto, wśród proponowanych doświadczeń edukacyjnych, uwzględnić te, które pozwolą na realizację tych działań, zwłaszcza w kontakcie z naturą.</p>
<p>Fundacja WWF Polska</p>	<p>Załącznik nr 2 II ETAP EDUKACYJNY (KLASY VII-VIII) Warunki i sposób realizacji podstawy programowej edukacji zdrowotnej Str. 323</p>	<p>Ze względu na cele edukacji zdrowotnej przedmiot powinien mieć charakter praktyczny oraz wykorzystywać nowoczesne, aktywizujące metody nauczania. Do realizacji edukacji zdrowotnej rekomendowane jest wykorzystanie aktywnych form pracy z dziećmi i młodzieżą pozwalających na pogłębienie tematu, pracę warsztatową czy podzielenie się własnymi przemyśleniami.</p> <p>Realizacja celów przedmiotu powinna być wspierana korzystaniem z nowoczesnych technologii (np. wiarygodnych aplikacji mobilnych). Pomocna może być współpraca z nauczycielami i innymi przedmiotów, takich jak przyroda, wychowanie fizyczne, biologia, ale także język polski czy informatyka w kontekście poruszanych treści czy wspólnie planowanych doświadczeń edukacyjnych.</p>	<p>W warunkach i sposobie realizacji podstawy programowej warto zwrócić uwagę na wielokrotnie wspomnianą wcześniejszą aktywność fizyczną, szczególnie tą realizowaną w naturze. Również biorąc pod uwagę edukację w zakresie higieny cyfrowej i zachęcanie uczniów i uczennic do ograniczania korzystania z Internetu warto również, w zbytnim stopniu, nie korzystać z nowoczesnych technologii w czasie zajęć. Warto uwzględnić także przy planowaniu doświadczeń edukacyjnych współpracę z dyrekcją szkoły, szczególnie w kontekście projektów, które wpływać będą na funkcjonowanie placówki i towarzyszących jej terenów zewnętrznych oraz z intendencją, szefową kuchni lub agentem dostarczającym żywność w kontekście doświadczeń edukacyjnych związanych ze zdrowym odżywianiem</p>	

		<p>Z uwagi na specyfikę celów kształcenia w nauczaniu edukacji zdrowotnej najlepiej sprawdzą się następujące metody i techniki pracy: praca w grupach, burza mózgów, metaplan, dyskusja, różne formy debat, metoda studiów przypadku i drama.</p>	<p>także język polski czy informatyka oraz dyrekcja szkoły, intendenta, szefową kuchni lub agentem dostarczającym żywność do szkoły w kontekście poruszanych treści czy wspólnie planowanych doświadczeń edukacyjnych.</p> <p>Z uwagi na specyfikę celów kształcenia w nauczaniu edukacji zdrowotnej najlepiej sprawdzą się następujące metody i techniki pracy: praca w grupach, burza mózgów, metaplan, dyskusja, różne formy debat, metoda studiów przypadku, drama oraz edukacja terenowa.</p>
--	--	---	--

UWAGI FUNDACJI WWF POLSKA

Do projektu rozporządzenia – w sprawie ramowego planu nauczania dla publicznej szkoły podstawowej

Uwaga do wymiaru godzinowego biologii w klasie VIII

Postulat zwiększenia wymiaru nauczania biologii w klasie VIII do 2 godzin lekcyjnych tygodniowo

Nauczyciel/ka w warunkach i sposobie realizacji podstawy programowej biologii w klasach VII-VIII jest zobowiązany/a do stosowania bardzo wielu metod nauczania oraz przede wszystkim wykorzystywania metody naukowej jako kluczowego mechanizmu poznania zjawisk biologicznych przez uczniów. Uczeń samodzielnie i w grupie powinien dociekać, obserwować, eksperymentować, modelować, badać organizmy, procesy i zjawiska a następnie samodzielnie dochodzić do wiedzy, przetwarzać informacje i wnioskować na podstawie faktów. W dalszej części omawianego dokumentu nauczyciel/ka prowadzi projekty edukacyjne, organizuje różne formy nauczania różnicowanego, wspólne badania, dyskusje i debaty.

Proponowany zakres metod i założeń, że poznanie i nauka biologii, ma się odbywać w dużej mierze na drodze stosowania metody naukowej jest ze wszech miar słuszne, jednak ekstremalnie trudne, by nie powiedzieć niemożliwe, przy założeniu, że w klasie VIII lekcja biologii będzie ujęta w planie lekcji raz w tygodniu. W trakcie 45 minut przeprowadzenie nawet prostego eksperymentu, zebranie obserwacji i wyników a następnie wyciągnięcie własnych wniosków i wspólna dyskusja na forum klasy jest bardzo dużym wyzwaniem. Biorąc pod uwagę, jak ważne tematy są ujęte w podstawie programowej biologii a ich poznanie będzie rzutować na wiele podejmowanych decyzji przez młodych ludzi w dorosłym życiu, zwiększenie wymiaru godzin do dwóch w tygodniu jest naszym zdaniem uzasadnione.

S sieć
o organizacji
S społecznych
dla edukacji